

guos en citar, el uso que hacian de ediciones distintas de las nuestras, y los disparates inevitables que se cuecen en toda transcripción de números. Creemos haber hecho en este punto cuanto se puede pedir en un trabajo de esta índole. Si algún libro de los citados por el P. Lossada, no lo hemos podido consultar --son poquitos--, lo consignamos escrupulosamente en nota.

Más hubiéramos querido hacer. Deseáramos haber averiguado los años que enseñó Sgla. Escritura el P. Lossada, cosa relativamente fácil cuando se nos abran las comunicaciones con Roma, donde podríamos hallar su "Cursus vite" y algún dato más sobre su actividad docente escrituraria.

Hoy no podemos presentar si no estos frutos primerizos y poco maduros, con la esperanza de iluminar más algún día la actividad escrituraria del P. Lossada, si Dios nos da años de vida, y suerte en la búsqueda de materiales.

DISSERTATIO DE AUTORITATE CANONICA DIVINORUM LIBRORUM

Autor: Pater Ss. Ia. Ludovicus de Lossada

§ 1.º AN, ET QUAEVENS BIBLIA SACRA ET CANON ET CANONICA DICANTUR?

Vox *canon* duplici significacione polissimum accipitur. 1.º, prout idem sonat ac *regula*, seu *norma*; quo sensu in artibus, et scientiis regulae generales, et axiomata vocantur *canones*; eodemque nomine donantur in conciliis definitiones dogmaticae, et in ecclesiastica disciplina sanctiones Summorum Pontificum et Conciliorum; unde Juris canonici appellatio profluxit. 2.º prout idem significat, ac *certus rerum numerus*, sive *catalogus*, publica praesertim auctoritate factus: quo sensu ordinaria tributa vocantur *canones* lege 1.º Codicis de Indictionibus lib. 10, ubi est etiam titulus vigesimus tertius de *canone* Largibonaliensi titulorum 7: hinc etiam canonici dicuntur clerici, qui certo quodam numero cathedralibus ecclesiis addicti sunt: et qui in sanctoctorum Alvarii, seu *catalogum*, seu *canonem* solerani ritu referuntur, canonizati possunt appellentur.

a. Codex iudicialium. 10 titulo 77 ley 1.º *Corpus Iuris Civilis*, ed. B.^o (Berlín 1816), t. 2, p. 403.

2 Utrouque sensu Biblia sacra sunt canon. Nam 1.º sunt regula, et norma fidei, ac morum, seu recte credendi, beneque vivendi: quidquid enim ab eorum doctrina dissonat, anormae, sive enorme, pravum atque distortum censeri debet. Unde Apostolus ad Philippenses 3.º v. 16.º hortatur fideles ut in eadem permaneant regula, graece canone, quo nomine doctrinam intelligit Evangelii. Loquimurque de norma credendi, atque vivendi, ut ex contextu patet. Eodem spectat quod ut ad Galatas cap. 1.º v. 8.º: *Hecet nos, aut Angelus de celo evangelizet vobis praterquam quod evangelizavimus vobis anathema sit*: ubi *prater idem* est *ut contra*, ut ex antecedentibus eiusdem textus liquidum est, ibique demonstrat Cornelius a Lapide: Hinc Irenaeus lib. 2.º cap. 63.º *Scripturam vocat canonem veritatis inimitabilem*^b: cui consonat Chrysostemus homilia 33.^a in Genesim^c et August. lib. 2.º de Baptismo contra Donatistas esp. 6°.

3 Nec totum duntaxat Bibliorum corpus, aut integer quisque liber *canon* est et regula; sed etiam unaqueque periodus, aut particula, quae sensum reddat perfectum et scriptoris nomine proferatur; nulla quippe est, quae non aliquid recta fide credendum aut moribus exprimentum proponat. Non autem vel tota ipsa Bibliorum collectio canon est adaequatus, aut unica regula, praeter quam non liceat aliam consultare: quia, ut catholici contra seculares demonstrant, christianis fides ultra verbum Dei scriptum regulatur etiam traditione divina, quae verbum Dei traditum, seu non scriptum appellatur; quae de re egregius est locus Apostoli 2.º ad Thesalonie, cap. 3.º v. 12.º. Videri potest noster Cornelius ibi, et noster Venerabilis Isidorus in lib. 4.º de Verbo Dei non scripto^d.

4 Secundo Biblia sacra sunt canon, id est catalogus aut certus numerus divinatorum librorum, publica Ecclesiae autoritate designatus, extra quem nullus est liber, qui summum illam auctoritatem, quae verbi Dei scripti propria est, oblineat. *Subdri vigilantia* (inquit August. lib. 2.º contra Crescentium) *cap. 21*) *canon ecclesiasticus constitutus est, ad quem certi Prophetarum et Apostolorum libri pertinent; quos simul iudicare non audeamus, et secundum quos de ceteris vel fidei vel infidelium libris libere iudicemus*^e. Similiter laentur et alii Patres apud Secarium nostrum in Prolegomenis

b Cf. *Adv. Haer.* 2.27-28 (PG 7 203-204) y 3.16 (PG 7 916).

c PG 58, 806-812.

d PL 43, 192.

e *Opera*, ed. Vives (Paris 1870), t. 1, p. 195ss.

f El ms. pone *Nestorium* en lugar de *Crescentium*.

g PL 43, 490.

bibliaticis cap. 8.ª questioncula 4.ª. Et hoc sensu Biblia tota, non vero libri singuli, nec partes eorum, sunt canonici; neque enim pars unum est ipse numerus, nisi forte per sinécdochen nomen totius tribuatur parti.

Est autem duplex istiusmodi canon, alter synagoga, alter Ecclesiarum, sive alter iudeorum, alter christianorum, qui cum ecclesiasticus appellatur, ut nuper ex Augustino vidimus. Libros in iudeorum canone contentos recenset Hieronymus in Prolog. Galeato¹, et Epiphanius Hæres. 8.ª², eosdem scilicet quos continet christianus canon tanquam veteris Testamenti, præter Sapientiam, Ecclesiasticum, Tobiã, Iudith, 1.ª et 2.ª Maccabæorum; hos enim Iudæi separant, sed christiani pro divinis agnoscunt. Christianum vero canonem cum distincta et accurata recensione librorum exhibet ac firmat concilium Tridentinum sessione 4.ª, quatenus comprehendat veteris et novi testamentum³. Neque ille primam a Tridentino conditus est, sed iam olim ab Ecclesia probatus, ut patet ex Innocentio 1.ª epistola 3.ª ad Exuperium cap. 3.ª⁴; ex concilio Carthaginiensi celebrato anno Domini 419⁵, ubi et interfuit et subscripsit Augustinus, ex eodem Sancto Augustino lib. 2.º de Doctrina christiana cap. 8.ª⁶; ex Pelagio Papa in concilio romano, ut habetur canone *sancta romana Ecclesia* distinctione 13.ª⁷; et ex concilio Florentino in Epistola ad Armenos⁸.

Ubi notandum quod uterque canon subdividitur in priorem et posteriorem, seu præter et posterioris ordinis. Dicitur prioris ordinis, qui libros continet absque ulla nunquam mora, vel hesitatione pro divinis <habiles>, i. e. hinc libri *præcanonici* vocari solent. Dicitur posterioris ordinis, qui libros complectitur de quibus non statim ab initio, sed temporis decursu post controversiam aliquam testificata

h. El P. Nicolás Serrarius (1555-1609), a quien cita con frecuencia el P. Lessing, fué durante 20 años profesor de Teología y Sagrada Escritura en Wurtburgo y Maguncia. Existe una edición completa de sus obras en 16 volúmenes. Una de las más famosas son sus *Prolegomena biblica et commentaria in omnes epistolas canonice* (Maguntiae, 1612), p. 56.

i. PL 68,562.

j. PG 31,214.

k. DENZINGER-BANNWART *Enchiridion symbolorum* n. 731; MANSI 38,22 A.

l. DENZINGER-BANNWART n. 96; MANSI 3: 1040 E sq.

m. MANSI 4:130.

n. PL 54,41.

ñ. Es el concilio romano citado en la carta de Pelagio «De novem præfationibus, de cuya autenticidad no dudó; Cf. MANSI 9, col. 1021-1022 y 966

o. Cf. MANSI 31B, col. 1736.

p. El ms. pino habena en lugar de *habiles* que es lo que parece más el contexto.

est Ecclesia, ut pro divinis habeantur: et huiusmodi libri vocentur *apocryphi*.

7. — Quatuor de christiano eorum loquantur, predicanturque sunt in Testamento veteri Pentateuchus, seu quinque libri Moysis, necnon libri Iosue, Iudicum, Ruth, quatuor libri Regum, duo Paralipomenon, Esdrae, 1° et 2° in dicitur Nehemias, Psalterium Davidicum 150 Psalmorum, Parabole Salomonis, Ecclesiastes, Canticum canticorum, Prophetiae in totus quatuor, videlicet Isaiae, Ieremias, Ezechiel, Daniel, Praeterea minores duodecim, nimirum Osee, Ios, Aios, Amos, Ionas, Michas, Nahum, Abacum, Sophonias, Agaeus, Zacharias, Malachias. In novo autem Testamento Evangelica quatuor, i. Matthaei, Marci, Iohannis et Lucae scripta, Actus Apostolorum a Luca Evangelista exordii, Epistola Pauli 13, nempe ad Romanos, duas ad Corinthios, ad Galatas ad Ephesios, ad Philippenses, ad Colossenses, tunc ad Thessalonicenses, duas ad Timotheum, ad Titum, et Philemonem, item 1^a Petri et 2^a Joannis. — Deuterocanonici sunt in veteri Testamento libri Tobiae, Iudith, Esther, item libri Sapientiae, Ecclesiasticae, Baruchi, et duo libri Maccabaeorum 1° et 2°. In Testamento novo Episola Pauli ad Hebraeos, Epistola Iacobi, 2. Petri, 2^a et 3^a Iohannis, Epistola Iudaei, et Apocalypsis Iohannis Apostoli. Possunt cum Deuterocanonicis recenseri partes quaedam Protevangelicorum de quibus aliam nonnulla sunt inter catholicos controversa: quae partes alibi designabimus. Interim advertendum, Scripturas Deuterocanonicas, tanquam posterius in caeteris cum relatis, non minus divinis, nec minoris tamen esse auctoritatis quam Protevangelicas.

8. — Multa divisiones emittit numeratas haereticis conclusas: ut quod alius sit canon Catholicus, alius infallibilis; alius proprius, alius imperpetuus, alius invariabilis, alius aequivoceus; alius fidelis, alius ecclesiasticus, sive haereticus ad nunc et ad futurum. Nam huiusmodi partitiones, in eandem, ut vocantur non eguntur pro conclusionis ut divinis adhibere libros omnes, quos aliqui Patres et Concilia Christianum in eorum canonem referunt, sed potius ipsa liberum sit, eorum apostolica repudiare, quodvis scilicet auctores, errorum, discrepante identem, illos pertinere quibus ad canonem, sed ad fallendum, impugnam, aperiendum, aut nunc haereticis.

9. — Nimirum, haeretici moderati velores imitantur Marcionem, qui, ut ait Augustinus lib. de dona perseverantiae cap. 11, *scripturas sic accipiant, ut sua quodam privilegio, suo privilegio, quod volunt,*

canonici, quod adhibent ecclesiasticis *. Quia ut restituitur, sufficit curandum Palatum et consistorium ecclesiasticum, non minus usque in libris in eam rem referendurum, aut simpliciter canonice appellandis, nisi quia vere divinos, sed a divino spiritu dictos esse, indubitando censent.

Sed obiter D. Hieronymum, qui praefatione in libros Salamensis, de libris Synodalia et Ecclesiastica sic decessit: *sicut ergo Iuditha, et Tobia et aliter ab eorum libros legit quidem Ecclesia, sed eos inter canonicos acceptos non accepit; sic et haec duo volumina legit ad edificationem et placidam, non ad utilitatem ecclesiasticam dignitate confirmantur* †: ubi plane videtur S. Pat. istos libros sacris disciplinae adeo ac fidei confirmationem idoneos, alios ad lectionem adhibendam; eos sicut alij Patres, quoniam in D. Augustinus lib. 17. de Civitate Dei cap. 23, dicit, ait, libros, qui per seculum in canone subsecuta omnia esse firmos ‡.

Sed, ut ab Augustino incipimus, non nili, libris istos minus esse firmos absolute, sed cum addita *adversus contrahentes, auctoris* scilicet d. contra quos ibi disputat, Hieronymus venit, et quosdam alios Patres nempe his libris sacris deegit auctoritatem circa dogmata fidei, simul eosdem negat esse in canone, seu esse canonicos, ut patet ex Hieronymo ipso, cum loca nobis objerit, tum in Prologo Galatensis; tum ex Athanasio in Synopsi § et ex Rufino in symbolo †, nullusque est qui librum atque ut canonicum agnoscat, et tamen non idoneum patet ad fidei dogmata confirmanda.

Et quidem Patres aliqui veteres non omnes libros, quos tunc pro divinis universae Ecclesiae accipiunt, canonicos agnoscent, causa est; vel quia disputantes cum iudeis, de canone tantum ab iisdem hanc probam loquuntur; vel quia non suam, sed hebraeorum sententiam explicant, ut de se testatur Hieronymus Apologia 2.ª contra Iulianum, super hymno tricum precoriam, et alia ad lib. Danielis pertinentibus, dicens: *non quod sentirem, sed quid Iudei contra nos dicerent, ostendam, explico* ‡; et Iudeos maxime ipse Doctor librum Iuditha, quem alius negat esse in canone, habet canonicum Epistola

q PL. 46. 1608.

r PL. 28. 1242-1243.

s El texto es: *sed adversus contrahentes non legitur traditum, profertur, quia scripta non sunt in canone adhaerens*: PL. 41. 555.

t PL. 24. 556.

u PG. 24. 284.

v PL. 21. 371.

x PL. 35. 455.

y C. Epist. 65 ad P. Incipimus: PL. 52. 628.

III^a, et in *Apología 2.ª* contra Galitum appellat *normam veritatis* in Ecclesia².

12 Vel denique quia privatim uni vel alteri ex Patribus, aut catholicis Doctoribus non satis perspecta fuit Ecclesiae primitivae religio super quibusdam libris, quamquam alioqui verum est, omnes et singulos libros, nunc stantes in canone, < iam olim >³ a primæva et apostolica Ecclesia pro divinis habitos; licet posterioribus seculis veritas ista magis promulgata fuerit, magisque publice fidelibus intimata, ne qua superesset occasio dubitandi.

13 Ex dictis facile colligitur, quatenus sacre Scripture libri canonici vocentur, et sint. Dicitur enim canon pro norma sumitur, dicitur canonici quatenus canones continent, vel etiam quatenus constituent integram normam in verbo Dei scripto consistentem: quamquam si canonice idem sit, ac canone regulatum, sive ad normam exactum, non tam sunt canonici, quam ipse canon. Dum vero canon accipitur pro definito numero divinarum librorum, omnes et singuli Scripture libri, imo et partes, et verba singula, proprie sunt canonica, id est, in eo numero contenta et pro divinis authentice declarata.

§ 2.º QUANTA SIBI, UNDEQUE PROVENIAT SACRÆ SCRIPTURÆ LIBRI AUCTORITAS CANONICA

Auctoritas, que græce authenticitas dicitur, prope ritæ accipitur, est dignitas fidei, que si profusa sit, dicitur immodica, utinam non excellentiam, ratione cuius illi debetur *Fides et honor*, insuperque respectum ad Deum, a quo us hinc attribenda est et hinc defendendus. Hoc autem respectus idem est ac vis obligandi ad fidem et honorem, potestque considerari, vel in actu 1.º vel in actu 2.º Vis illa in actu 1.º nihil est aliud, quam excellentiam que sibi ipsam in se et castitatem fidei dignam, etiam antequam ad is unum esset, vel ut summum ab ea excellentiam distinguatur ex modo conceptis: et hæc dicitur auctoritas *quoad se*. Vis autem in actu 2.º est eadem illa dignitas et iam

2 PL 23, 426; el texto dice simplemente *regula veritatis*.

3 El ms. pone *quia notat*, frase que perturba todo el párrafo, cuya idea es por otra parte clara. Suponiendo que nuestro manuscrito se copió de oídas o dictando otro, no parecerá quizá tan arbitrario la solución *iam olim* que adoptamos, y que conserva el sentido claro de todo el párrafo. Nótese que son varios los indicios por los que opinamos que nuestro ms. se copió dictando otro: sólo así se explican ciertas anomalías del texto.

sufficienter manifestata, seu certe cognita et haec vocatur auctoritas *quoad nos*.

Hic positus, certum omnino est, totius Scripturae sacrae auctori- 2
tatem certissimam et salutarem esse in ratione signi, vel instrumenti
ad manifestandum. Habet enim in primis Sacra Scriptura in seme-
tipse veritatem incommutabilem et excellentissimam utpote verbum Dei
salutem sapientis atque veracis, qui nec falli potest nec fallere; quae
quidem dignitas aut excellentia reddit illam in se dignam fide, et
vim obligandi continent in actu 1.º estque auctoritas Scripturae quoad se.
Habet deinde manifestationem authenticam respectu fidelium,
quibus est certe cognita tanquam verbum Dei, praeindeque nos obligat
in actu 2.º ad honorem et fidem, quae Deo laqueari debetur; unde et
summam habet auctoritatem in actu 2.º. Summam, inquam, quia nulla
esse potest in suo genere maior, aut augustior.

Talem ac tantam esse oportebat illius scripturae auctoritatem, qua 3
nilime catholica fides, et cuius in obsequium captivari debet omnis
intellectus, iuxta sententiam Apostoli, 2.º ad Corinthios cap. 10 [v. 5].
Ideo D. Augustinus lib. 1.º de Doctrina christiana cap. 33, *liberalit*,
inquit, *nostra fides, si divinarum scripturarum vacillet auctoritas*.
idem lib. 14.º contra Faustum cap. 2.º et 3.º sic ait: *distincta est in*
posterioribus libris excellentia canonica videritatis veteris et novi
Testamenti, quae Apostolorum confirmata temporibus per successio-
nes Episcoporum, et propugantem Ecclesiarum, inquam in se
quodam sublimiter constituta est ut serviet omnis fidelis et pius
intellectus.

Iam vero Scripturae auctoritas in actu 2.º seu quoad nos videtur 4
ipsa esse quae vocatur auctoritas canonica: hoc enim nomine intelli-
gitur dignitas fidei conveniens libris a Deo dictatis legitime et authen-
tice manifestata fidelibus per designationem catalogi, ecclesie numeri
divinorum librorum. Ubi duo notanda sunt obiter. 1.º, hanc ipsam
auctoritatem divinorum librorum, tam generaliter quam particulariter,
essa fidei articulum, sumpto articulo pro parte obiecti fidei superna-
turalis et salvificae, adeo ut qui eam negaret, aut vocaret in dubium
postquam ipsi sufficienter proposita est relatio in canonem ab Ecclesia
probatum, esset haereticus. Ita omnes catholici contra nonnullos in
Germania sectarios, quos et alii sectarii damnant. Alterum, non solum
integros Scripturae libros, sed etiam singulas eorum partes, senten-
tias, verba, puncta et apices, si modo satis constet talibus punctis,

b PL 94.86.

c PL 42, 248-249.

aut apertis libris a suo cubore fuisse notatum, sinceritatem habere canoniceam. Ita etiam omnes catholici. Videnda que diximus hinc de re Dissertatione præcedenti.

5. Obiicitur: si certissima et summa est auctoritas huius Scripturæ sacre, inter libros canonicos non poterit unis præ altero plus auctoritatis haberi. Ast adversus hanc sequentem mittitur 1.º testimonium Petri Apostoli Epistola 2.^a cap. 1.º; ubi de stabilendam Christi fidem allegata Domini Transfiguratione, cui Petrus ipse interfuit, et voce Dei Patris, *hic est Filius meus dilectus* etc., quam a se testatur audire, subdit: *habemus prophetiam veritatem, cum beneficiis attendant, quasi in eterna luce in caliginosa luce etc.* [xv. 17. 19]. Quibus in verbis præce dicit, sermone prophetico ipse nomine intelligit scripturam testamenti veteris firmam esse, præteritæque naturæ auctoritas, quam suam ipsius epistolam; cum tamen illa ad alios canonicos, Miriani 2.º commentis existimatio fidelium, qui ratione quodam veneratione, et lumine digna probat quatuor Evangelia, quam reliquis Novi Testamenti libros, ut etiam alii Hebræis Pentateuchis minoribus in prælo, quam alia canonica velantur.
6. Respondetur ad 1.º tripliciter: 1.º non ibi comparari esse Epistolam Petri sermone prophetico, sed potius sermone ipso, cum ex voce Dei Patris in Transfiguratione sermo Prophetarum de Christo venturo comprehenditur impletus, indeque firmatur certum, id est, magis confirmatos ab effectu, et auctoritate certitudinis: quasi dicitur De Petris, *et de factum est, ut omne confirmatum habeantur sermone prophetico* etc. Ita explicat Commentarius 2.º: licet comparatio fiat inter sermone prophetico, et Petri epistolam, poterit illi tunc firmioris vocari iura, non tamen quoad se, sive in actu 1.º, sed in actu 2.º, seu potestate, qui huius epistola intercedit. In namque ex iudicis christiani legimus a Deo fidelibus venerabiliter haberi Prophetarum; cum tamen forsitan nondum annulus satis 1.º videri constare, Petri in ea epistola sermone agere Civium piscinam.
7. 2.º conferitur illi sermo prophetico, non enim caute vel parum bene Petri, sed cum certitudine sententiam, quam allego. Apostolorum Princeps per illa verba, *speculationes facit illius magnitudinis* [v. 16]; et ille unquam: *hanc vocem nos audivimus de celo ablatam etc.* [x. 18], ut ea simul docerantur fideles, scripturam sacram certiore esse visu, et certum secundum se spectatis; atque in illi-

gant infideles, si forte suspicari velint praeſtigias magicas in transfigurationis mysterio, nobis adhuc circa veritatem eandem superesse propheticum sermonem, qui eventu ipso comprobatus, firmior est et validior adversus incredulos, utpote nulli abnoxius tergiversationi vel cavillo.

Atque hoc sensu locum illum exponit D. Augustinus sermone 27 de verbis Apostoli cap. 1.º dicens: *quia nostram non miretur, delata voce de caelo certiore propheticum sermonem ab Apostolo dictam esse, certiore tunc dicit certiore, non meliore, non certiore. Tunc enim verus. De sermo de caelo, quam tunc propheticus, tam bonus, tam utilis. Quid est ergo certiore, nisi quo magis confirmetur auditor? Quare hoc? Quoniam sunt homines infideles, qui < sic >^e detraxerunt Christo, ut dicant cum magicis artibus fecisse, qui fecit. Possent ergo infideles etiam istam vocem delatam de caelo, per coniecturas humanas, et illicitas curiositates, aut magicas artes referre. Sed prophetae antea fuerunt, non dico antea ante istam vocem, sed ante Christi carnem. Nondum erat homo Christus, quando misit prophetas:... si ergo magicis artibus fecit ut videretur et miratus, numquid magus erat antequam natus? Ecce quare ait Apostolus Petrus: habemus certiore propheticum sermonem. Vox de caelo, qua fideles adhaerentur, Prophetica sermo, quo infideles convincuntur^f. Hac tenet Augustinus.*

Ad 2.º: omnibus libris canonicis par est quoniam auctori ut quasi essentialis, in eo consistens quod a divini Spiritus < dictati >^g certitudinem habent verbi Dei proprium, et in canonem ab Ecclesia certo relati sint; neque in hoc sensu discrimen ullum inter libros canonicos, vel nunc a christianis, vel olim ab hebraeis constitutum est. Ceterum potest in iisdem libris spectari autoritas quasi accidentalis et adventitia, quatenus scilicet libri quidam ex variis accidentibus praerogativam aliquam obtinent praeter ceteris, unde nobis quodammodo redduntur venerabiliores. Id quod provenit, vel ex dignitate et praestantia auctoris secundarii, v. g. Moysis apud Hebraeos, qui Pentateuchi fuit auctor; vel ex maiore sublimitate materiae quae tractatur in quibusdam libris, v. g. in quatuor evangeliiis, ubi Christi Domini mysteria, et acta ex professo narrantur, imo et sermones et verba ipsius ore prolata continentur; vel denique ex tempore, quo libri sacri alii praeter alios conscripti fuerunt, aut certe pro divinis

e El ms. pone nisi.

f Sermo 43. cap. 4.º; PL 38. 256.

g El ms. pone dictati.

ingredi, et ab Ecclesia extra controversiam declarari, quam prerogativam habent *Patriciani*.

- 10 Dicimus itaque, fieri posse ut secundum auctoritatem adventitiam non omnes libri canonici sint omnino pares, sed alii praesent alii, et maiorem quamdam sibi vindicent fidelium venerationem, quin ideo essentialis auctoritas, et dignitas fidei summa in omnibus esse desinat. Exemplo esse potest adorabilitas crucis, quae si spectetur quasi essentialiter, aequalis est in omni figura crucis ad representandum Christum designata; cuilibet enim in esse imaginis Christi Domini summa debetur adoratio, nempe latria; si tamen considerentur variae circumstantiae loci, temporis, artificis, miraculorum, etc.; passim contingit < ut >^h quibusdam crucibus maiorem venerationem et cultum deferamus, quam aliis, videlicet, non in ratione imaginis, sed in ratione reliquae: quod pariter notari licet in imaginibus *Ulpiani* et *Alarum Galitum*.

- 11 De illa igitur auctoritate accidentali sunt intelligendi, quicumque ex Patribus nonnumquam indicant quosdam libros canonicos pluris habendos esse quam alios, nominalim D. Augustinus lib. 2.º de *Doctrina christiana* cap. 8.º et lib. 17.º de *civitate Dei* cap. 20. ⁱ, cuius mentem explicat optime Dr. Serarius in *Prolegomenis Bibliacis* cap. 8.º quaestionescula 7.º ^k.

- 12 Queritur nunc undenam proveniat auctoritas? Respondetur 1.º: auctoritas Bibliorum quoad se circa dubium provenit a solo Deo: nec enim aliunde veritatem obtinent infallibilem, summamque dignitatem fidei, nisi quia scripti sunt ex speciali Divini Spiritus directione, volente, ut omnia et singula ipsorum verba pro suis haberentur. Respondetur 2.º: auctoritas Bibliorum quoad nos, quo sensu canonice dicitur, licet tota principaliter: Deo proveniat, tamen instrumentaliter, seu per medium regulae sensibilis, externae et communis omnibus, provenit ab Ecclesia testificante et declarante, quoniam sint libri a Divino Spiritu dicti. Responsio est omnium catholicorum contra haereticos huius temporis: quorum alii contendunt, scripturam sacram instar lucis aut solis manifestari satis per se ipsam, neque alio indigere teste, ut se divinam esse probet: alii vero privatum cuiusque inspiratum,

h. Et nos ponit eorum, quae se de hoc sentio.

i. PL. 34, 40-41.

j. PL. 41, 565.

k. p. 32-40.

aut illuminationem dicunt esse regulam ad discernendas canonicas scripturas a non canonicis.

Probatum autem breviter assertio catholica. In primis Ecclesie 13
testimonium sufficit, ut teneamur firmiter et indubitanter credere, tales libros a Deo fuisse dictatos: alimode non alia est regula sensibilis, externa, et communis, per quam ipsam infallibiliter discernere valeamus. Ergo quod libri sacri fidelibus authenticè innolescant tanquam vere divini, quod est habere auctoritatem canonicam, ab Ecclesia testificante procedit. Maior patet ex omnibus quibus probari solet Ecclesie infallibilitas in his, quæ ad fidem et salutem pertinent. Quæ de re videri possunt Bellarminus et alii scriptores polemici, necnon Doctor Eximius disp. 5.^a de Fide sect. 3.^a et sequentibus 1.

Duo tunc indicere sufficiat. Alterum: tum in Synagoga quam 14
in Ecclesia christiana nunquam licuisse dubitare de auctoritate divina libri cuiuslibet, qui sentet in eam rem divinorum voluntatum communis Ecclesie sensu receptus est, ut ex Patribus et historiis ecclesiasticis perspicuum est. Alterum: eandem veritatem in Scriptura ipsa contineri: ut cum 1.^a ad Timotheum 3.^a Ecclesia dicitur *columna et firmamentum veritatis* [v. 15]; et cum Iohannis ad Matthæum 16.^a [v. 18], *portæ inferi non prevalebunt adversus eam*: et iterum eap. 28.^a [v. 20] *erit ego abscondita sub omnibus diebus usque ad consummationem sæculi*; et Iohannis 16.^a [v. 13] *eum venerit Paraclitus, docebit vos universam veritatem*. Profecto si Ecclesia errare posset in re tanti momenti, proponeretque pro Scriptura divina, et regula fidei librum humano spiritu dictum, elogio hæc et promissiones magnificæ nos misera deciperent et spe fraudarent.

Minor vero probatur. Nam 1.º Scriptura ipsa, licet sæpe asserat, 15
tenet per scriptores sacros loquutum esse, non id probat quod nos infallibiliter; supradictum de scriptura id asserere dubitari potest, an sit divina. Et quædam multa et magna præbeat argumenta credibilitatis, illa tamen forte non adeo sunt evidentiæ, ut ad assensum fidei satis disponent, saltem cum de libris in particulari, vel cum de eorum partibus agitur; et licet ex se sufficiant respectu Doctorum, certe nequeunt a fidelibus communiter expendi, aut penetrari. Deinde nec antiqua traditio se sola sufficit: tum quia de illa similiter dubitari poterit, an sit divina: tum quia nec potest satis innolescere fidelibus in communi citra declarationem Ecclesie.

Postremo privata cuiusque inspiratio si pro regula statueretur, 16

tol essent, regule inter se dissidentes, quod capax, id quod satis exprimitur heretici, dum inter se passim digladiantur, tum circa sensum Scripturae sacrae, tum circa librorum quorundam auctoritatem canonice. Adde difficultatem huiusmodi dignoscendi, utrum a bono spiritali, an a malo procedant respectu. Adde praeterea, nullibi promissum esse praevalere personis inspiratissimae super bonam materiam iam probatam ab externa Ecclesiae doctrina.

- 17 — Cum ergo nulla alia saperet regule infallibilis, reliquum est, ut Ecclesiae auctoritas certata nobis eriferetur, vel delimitandam suaveram liberam auctoritatem vere divinae. Atque hinc pertinet celebris Augustini homo lib. eadem Epistolam Fundamenti cap. 3.º ubi sic ait: *ego vera evangelia non credidem, nisi me catholice Ecclesiae convinceret auctoritas. Quibus ergo obtemperavi dicentibus, credite evangelia, quid si non obtemperavi dicentibus mihi, non credere Manichaeo?*¹⁰. Et ad finem cuiusdam capituli sic de Avillae apostolice loquitur: *epi libro necesse est me credere si credo evangelia: quoniam utrumque Scripturam similiter mihi catholice auctoritate auctoritas*¹¹. Ad eam illustre sacro Patris, est innotium unde haerent haeretici, quorum e variis vanisque pennis effugit praefatus Serenus in Prolegomenis Bibliocis cap. 7.º q. 15.º.

- 18 — Sic ut magis longe veritas inclinetur, insinuat 1.º. unde haec doctrina, magis est auctoritas Ecclesiae, quam Scripturae sacrae, sequens haec ab ipa imitatur auctoritatem, 2.º: Ecclesiae auctoritas infallibilis per scripturam probatur: si ergo Scripturae auctoritas probatur vicem per Ecclesiam, videtur esse circulus, et inutilis, 3.º: *si testimonium hominum accipimus, testimonium Dei minus est, ut habetur 1.º Iohannis cap. 5.º [v. 9]*; sed testimonium Ecclesiae est testimonium hominum; Scriptura autem est testimonium Dei. Ergo Scripturae testimonium minus est testimonio Ecclesiae, a quo proinde nequit robur accipi, 4.º eadem haec epistola Iohannis [v. 10], dicitur: *qui credit in Filium Dei, habet testimonium Dei in se: similiter ergo qui credit Scripturis, habet in se, sive intra se testimonium Dei: ergo non indiget externa Ecclesiae testimonio. Quo etiam pertinet illud prima ad Corinthios cap. 2.º [v. 13], *spiritualis verbum loquitur et illud Iohannis 10 [v. 27], *ovis meus vocem meam audit**: et alia*

¹⁰ Migne in el texto con más corrección y claridad: *quibus ergo obtemperavi dicentibus, credite Evangelia, non est non obtemperavi dicentibus mihi non credere Manichaeis* PL. 42 156.

¹¹ Cita and verbum del capítulo 9: PL. 42. 160

5. n. 26-27.

quibus monentur in probemus spiritum. ad 1.º locum cap. 2.º [v. 1-6].

Hæc tamen nullo negotio evanescent. Ad 1.º negotio sequela: 19
nam qui de nobis testificatur, non est autoritate maior illo: sic enim
Ioannes Baptista venit in testimonium, ut testimonium perhiberet
de lumine (id est Christo), ut omnes crederent per illum: Ioannis
cap. 1.º [v. 7]; quia ideo maior sit eius quam Christi autoritas, nec
aliter Scriptura mutuatur autoritatem ab Ecclesia, nisi tanquam a
declarante et applicante summam dignitatem fidei, quam in se præha-
bent a solo Deo libri canonici: quemadmodum qui gemmæ pretium
delegit dicitur eam reddere æstimabilem, cum tantum manifestet
valorem eius intrinsecum.

Nec tamen dicimus Ecclesie autoritatem in rebus, quæ ad fidei 20
dogmata, et generalem morum disciplinam pertinent, minorem esse
quam Scripturæ: novimus enim esse omnino parem quasi essentia-
liter aut substantialiter, nimirum quantum ad infallibilitatem, cum
per utramque nobis loquatur Deus, et utraque sit organum Spiritus
Sancti, altera organum inanime, altera animatum: quamvis acciden-
taliter, seu quoad modum docendi variasque circumstantias invicem
se habeant ut excedens et excessum. Nam Ecclesia ex se est notior,
clarius loquitur et sonantius, nec indiget aliquo proponente, et testi-
ficante. Scriptura vero in ea excedit Ecclesiam, quod simul cum tra-
ditione debet esse regula definitionum eius: cum enim Ecclesia novas
iam a Deo revelationes externas non accipiat ad nova dogmata pro-
mulganda, in definitionibus fidei et morum consulere debet verbum
Dei scriptum et traditum, ut quod inibi continetur obscurum aut
implicatum, infallibiliter declaret, et proponat certa fide credendum.
Atque ita duplicem illam regulam sibi sequendam proposuit Triden-
tina Synodus sessione 4.^a. Excedit item Scriptura, ut alias circumstan-
tias omittam, in claritate hominum, quibus locutus est Deus: nam
scriptores canonici plerumque fuerunt sanctitate et miraculis illus-
triores, quam hi qui deinceps definitiones Ecclesie dogmaticas
tradiderunt.

Ad 2.º in ea probatione recipere vel nullus est circulus, vel 21
certe non inutilis. Nam respectu paganorum, quibus fides christiana
prædicatur, non probatur Ecclesia per Scripturam: sed potius pro-
ponitur Ecclesie veritas, et autoritas, quæ per argumenta seu motiva
credibilitatis, ut vocant, manifestior est, et evidentius credibilis.
Similiter respectu christianorum accidit: quibus in ordinaria cate-
chesi prius proponitur articulus Ecclesie cum aliis in symbolo

contentis, ubi nulla est expressa mentio Scripturae. Tam Scripturae autoritas probatur per testimonium Ecclesiae. Quod si deinde per autoritatem Scripturae testimonio Ecclesiae manifestatam probatur eorum Ecclesiae infallibilitas, non idem < vitiosus > est circuitus, sed utilis ille, quem *regressum* appellant. a Philosophis usitatur et ab Aristotele non improbat. 1.º Priorum cap. 5.º ¹; ut cum ab effectu confusa cognitio probatur causa, ex qua deinde, quia distinctius cognita, regulatur ad effectum. Hae quippe regulae sicut nostrae sese mutuo confirmant et illustrent; illeque ab altero in alteram progressus maxime valet, ut clarius utraque cognoscatur, et ut magis utriusque fides roboretur.

- 22 Denique respectu haereticorum probantur Ecclesiam per eas Scripturas, quas ipsi divinas agnoscunt; ac deinde per autoritatem Ecclesiae Scripturas alias, quas ipsi respuunt, divinas pariter calendimus: ubi nulla est vitiosa circuitio. Adde quod etiamsi probarentur Scripturae omnes per Ecclesiam, nihil esset incommodi. Nunc Ecclesia notior esse debet haereticis, etiam independenter ab Scripturis, tum per argumenta credibilitatis, tum per symbolum Apostolorum, quod vix ullus haereticus non admittit. Adde praeterea, quod nullo difficilius circuitum violare poterunt haeretici. Dicunt enim se credere has aut illas Scripturas esse divinas, quia de his testatur arrantem Spiritus Sancti testimonium: rogati vero unde sciant, et credant, testimonium hoc esse Spiritus Sancti; respondent, quia de eo testantur Scripturae, ut cum dicitur Ioannis 10. v. 27, *aves vocem meam audiant*. An non hoc est circuitus?

- 23 Ad 3.^{am} Ecclesia potest accipi bifariam, 1.º quatenus est congregatio magna, antiqua, sanctitate illustris, et omni doctrinae genere praeclara: atque ita testimonium eius humanum est; et quamquam magni roboris inter argumenta credibilitatis, non tamen in istud tanquam in unicum intrinsecum resolvitur certitudo fidei, qua credimus Scripturas esse divinas. 2.º potest accipi Ecclesia quatenus est congregatio a divino Spiritu gubernata; quo sensu accipitur inter catholicos, et in symbolo credenda proponitur: atque ita testimonium eius est divinum quia per eam loquitur Deus. Hac ratione dicimus ab Ecclesia provenire autoritatem Scripturarum: ex quo tantum sequitur, quod unum Dei testimonium quoad nos robur accipit ab alio manifestiore testimonio Dei.

o El ms. pone así en lugar del vitioso que adoptamos con la acción más clara.

p *Analystion priora*, lib. 2, cap. 5; ed. DINDOT. t. I, p. 37.

Ad 4^m. Verba epistolae Iohannis probant idem, nonnumquam credere 24
 posse fide supernaturali, quam habeat in se testimonium Dei, tum
 obiective, proponendo sibi divinam revelationem, tum subjective,
 praehabendo lumen et auxilium supernaturale, quod etiam testimo-
 nium Dei vocari potest. At minime probant non esse communiter
 necessariam externam regulam nobis proponentem, quid revelatum
 a Deo sit. Unus pertinet illud Pauli ad Romanos 10 [v. 13], *quomodo*
credent ei, quem non audierunt? Quomodo autem audient sine predi-
cante? Et paulo inferius, *ergo fides ex auditu, auditus autem per*
verbum Christi [v. 17].

Illud vero, *spiritualis iudicat omnia*, nihil fovet haereticis, ut 25
 assendit opinio Pe. Cornelius a Lapide in eum locum. Nunc dicere
 sufficiat, hominem spirituales, id est, a divino Spiritu ductum,
 omnia iudicare secundum regulas fidei, nempe Scripturam, tradi-
 tionem, Ecclesiam. Similiter qui sunt oves Christi vocem eius liben-
 ter audiunt, tum externam per Evangelii praedones, et Ecclesiae
 pastores; tum internam per auxilia gratiae vocantis ad obsequendum
 doctrinae, quam Ecclesia proponit. Denique probatio spirituum
 maxime per easdem externas fidei regulas fieri debet, quibus, si
 repugnet, Spiritus omnino est reprobandus.

Haecenas loquuti sumus de regula ordinaria, et omnibus com- 26
 muni ad credendum Bibliis sacra a divino Spiritu fuisse dicata. Non
 tamen dubitamus, quam possit Bibliis credi tanquam divinis absque
 testimonio Ecclesiae; videlicet per revelationem immediatae praecep-
 tum, vel contigit primis credentibus, ipsisque Bibliarum scriptoribus:
 vel etiam per manifesta miracula in eius confiteandam veritatis
 ab alio facta: quod genus argumenti reputatur sufficiens in capite
cum ex inducto de haereticis, ut divina locutio, vel inspiratio reddatur
credibilis. De his enim praedicationis officium uterque, quos
 cum taliorum illa missio sit occulta, non sufficit cuiquam tale tantum
 asserere, quod ipse vel missus a Deo: cum hoc quilibet haereticus
 assereret: sed oportet quod adstruat aliam invisibilem missionem,
 per operationem miraculi, vel per Scripturae testimonium speciale.
 Verum hic modus auctoritatem Bibliarum quoad nos stabilienti,
 extraordinarius est, nec pro regula generali tenendus.

q. Corpus Intra Canonici 2. Titulus. Et capitula comierca cum ne inducto
 (in non ex inducto).

§ 3. GENERALIA QUAE ADAM TU CHUDOS APOCRYPHIS

1. Vox *apocrypha* trahitur a verbo graeco, quod significat *abscondere*, *absentare*, vel *occultare*. Alique ibi citra dedecus, quodquam occultum est, esse putosant, et aestimabile, Accidit apocryphum. Unde cum Apostolus ad Colossenses 2: [v. 8] de Christo dicit: *In quo sunt omnes thesauri sapientiae et scientiae absconditi*, pro *ΑΒΣΚΡΥΦΤΗ*, graeco est *apocrypha*. Hoc nomen epithetum precipue libris ecclesiasticis trahit saepe, qui vel nulla fide sunt digni, vel saltem publicam memoriam et auctoritatem non habent, quare latent ab argumento, antiproposito vel auctore, quibusdam habere visa sunt.
2. Sed dubitatum est, cur, vel quo sensu eiusmodi libri appellentur *apocrypha*? Quasi ad ista opti inibus, generale causa esse videtur, quod libri quidam intereo dicuntur apocryphi quia eorum auctoritas absens est, ut haeclesia, vel pasitica, vel magis vel ad est, vel quia circa istos Ecclesia negativae se gessit, nec repudiando nec approbando; dumque illis non posuit super cathedralium, ad hauriendos auctoritates, qui in bono hui sunt, in obscuritate quodammodo reliquit.
3. Hanc causam expressit magnus Augustinus 15: de civitate cap. 21, inquit: *ambrosius igitur contra scripturarum fabulas que apocrypha nuncupantur, ea quod eorum veritate origo non claruit Patribus, a quibus usque ad nos auctoritas veraciter scripturarum certissima, et utilissima suo ordine procedit. In his autem apocryphis etsi invenitur aliqua veritas, tamen propter nullam saltem nobis est canonica auctoritas. Postquam enim dixisset scripta Canonici non esse in canone Scripturarum, subdit: *sicut nulla sub nominaibus, et alioquin prophetarum, et recentiorum sub nominaibus apostolorum, ab haereticis profertur, qui quonia sub nomine apocrypharum ab auctoritate canonica diligenti examinatione remota sunt*. Hec Augustinus.*
4. In quibus uti recte obscuritatem indicat: positivam, cum ait sub nomine apocrypharum comprehendere scripta, quae ad gentem exacti iudicium remota sunt ad auctoritatem canonicae negativam, cum dicit, scripturas apocryphas nuncupari, ea quod eorum veritate origo non claruit Patribus, nec per se quia nec constat de origine secundario (sic enim plures libri canonici, de quorum auctoritate dubi est, fuerit apocrypha quod nefas est dicere), sed cum non satis innuit, eorum

originem esse a divino Spiritu dictante. Idem genus obscuritatis indicat libro 11.º contra Pausaniam cap. 2.º ubi autoritatem apud catholicos denegat his libris, qui appellantur apocryphi; non quod habendi sint in obsequio autoritate secreta, sed quia nulla testimoniorum luce declarati, sic necesse quo secreto, nescio quomodo præsumptione prolata sunt². Loquitur autem de luce testimoniorum ab Ecclesia factæ, ut ex contextu colligitur. Similiter loquuntur et alii Patres, quos citat Severus cap. 8.º quæstionacula 12.º 1.

Hæc verborum notione præmissa, circa libros apocryphos notandum est primo, eo nomine communiter nuncupari libros obscure, vel obscuræ autoritatis, qui non sacris, aut ecclesiasticis aliquatenus concernunt; ideoque regulariter contempni libris ab Ecclesia probatis, vel e contrario aliquo per summos Pontifices, aut Concilia, vel saltem communi fidelium usu; quoniam non negaverunt, aliquando generaliter oppositi scriptis veridicis curuscunque sunt generis, et hoc sensu apocryphos etiam appellari fabulas peccatum, et profanas historias, quas de mendacio suspectas, aut compertas habemus. 5

Notandum secundo, librorum ab Ecclesia probatorum non unum esse autoritatis gradum, non aliis tributa est autoritas summa, et prorsus infallibilis, ut libris canonicis, et definitionibus Ecclesiæ dogmaticis, aliis minor alia, ut scripturis SS. Patrum, et nonnullis martyrum actis, et quibusdam aliis ecclesiasticis historiis. Unde ex adverso libri quibusdam vocantur apocryphi, qui destituti sunt autoritate canonica; quidam vero, quia minorem aliam haudquaquam meruerunt. Ulriusque generis plurimos late recenset, et apocryphorum nomine damnat Gelasius Papa in concilio romano, cuius decretum exhibet canon *Sancta Romana Ecclesia* distinctione 15.º 6

Notandum tertio, non omnes libros, qui sunt extra canonem divinatorum Bibliorum apocryphos appellari; alioqui sanctorum PP. scripta, una et conciliorum Acta forent apocrypha, Solum ergo ita dicuntur ex adverso librorum canonis, qui ratione materiae, temporis et autorum, quorum sub nomine prodierunt, eo sine videntur scripti, vel in publicam lucem editi, ut pro canonicis haberentur, quo tamen Ecclesia renitente, pervenire non potuerunt: huiusmodi sunt 3° et 4° Esdræ, 3° item et 4° Machabæorum, Liber Enoch, Liber assumptionis Moysis, Evangelia sub nominibus aliorum apostolorum præter 7

² PL 42. 245.

¹ p. 44.

^u Corpus Iuris Canonici, I. p. 97. Véase la nota 52 sobre la pretendida atribución de este decreto a Gelasio.

Melliorum et sanctorum, et alia plures, qui passim apud Patres et sacros uel preles occurrunt. Ceteri autem libri, qui sunt extra canonem, quin talem speciem canonice autoritatis unquam per se uerent, non dicuntur apocriphi sed *apocryphi*; quæ vox non accipitur in malam partem, ut plerumque solet vox *apocriphi*.

- 8 Notandum igitur quod libri dicuntur apocriphi ex opposito approbationis canonice nominis, semper, aut fere semper sic appellari propter obscuracionem positivam, non enim libri omnes, qui testimonium ab Ecclesia non habent, ne illud quidem, quod ex communi usu et fide fidelium stetit, apocriphi vocantur: aliqui plurimi libri potestatem dem primam in fidei procedant, et priusquam obtineant canonice fidei usum, a pluribus, inter apocriphos computari debent. Obscuratio igitur negativa sufficit ad nomen apocriphi, dum hoc accipitur ut eadempositum autoritati canonice iuxta dicta numero precedenti: scius vero, dum illis aptatur liber. Et ualem positivam obscuratio vel per ignominiam apocriphi expresse iniustam, vel per aliud censure genus, quo liber aliquis nullius vel suspectæ fidei esse declaretur. Unde colliges, proprie mereri nomen apocriphorum libros, aut scripta, quæ sancte Inquisitionis tribunal proseripit, aut fidelium oculis, ac manibus publico decreto subtrahit. Et nomen proprie abscondita et obscurata nomen habito adeo vel iuxta uocinis etymologia non apocriphi.

- 9 Sed quæres utram omnia quæ in libris apocriphis continentur, facta vel falsa esse credendum sit? Responsio negativa canonice, et uerissima est, si generaliter de libris apocriphis loquamur. Tum quia de sensu D. Augustinus, cuius uerba supra exorauimus. Ita quoque D. Hieronymus in epist. 14. ad Titum: et quotquot Patres, aut interpretes existant, scriptores canonicos nonnumquam ex libris apocriphis quodam et exersisse. Tum etiam ad ratio et experientia persuadent. Ratio: quia si liber aliquis ueraciter apocriphus, sufficit, quod libris canonicis, vel alias canonice ueritali contradicatur aliqua sui parte, vel si ueris, magna vel uicere; cum hoc autem uere coheret quod plura, vel aliqua uera siquid intermiscet. Experientia: quia vel in ipsis hereticorum libris ab Ecclesia damnatis, uel in magis apocriphum, uere nonnulla tum ad doctrinam tum ad historiam spectantia, non semel occurrunt.

- 10 Sed occasione ista quæres uerum, an uerum sit quod scriptores canonice quedam desumpserint ex libris apocriphis? Præcipuum

e Pl. 36. 573-574.

x Pl. ms. p. 106. *alterpinae*.

fundamentum ad affirmendam præbere videtur epistola catholica Iude apostoli: tum versu 9.º, ubi sic ait, cum *Michael Archangelus, cum diabolo disputans, altercassetur de Moyse corpore* etc.; quæ historia ex nullo libro canonico descripta videtur: quamvis enim Ezechielis capite 3.º locus occurrat similis quantum ad contentum Michaelis Archangelis cum diabolo; nulla tamen ibi de Moyse mentio. Quædam plures antiqui, ut Clemens Alexandrinus Stromate 6.º, Athanasius in Synopsi^a, et Didimus in eodem locum^b, desumptam asserunt ex libro cui titulus *Assumptio Moyse*: quem tamen, veluti hoc ex parte veracem, absolute fatentur apocryphum librum AA. et passim ceteri censentur.

Tum versu 14.º, ubi prophetiam Enoch circa iudicium universale citat; quam prophetiam excerptam esse ex libro quodam Enoch existimant plerique veteres, nominatim Augustinus, citato libro 15.º de civitate cap. 20.º, et Hieronymus in caput 1.º epistolæ ad Titum^c: et tamen hi omnes librum illum apocryphum censent, exceptis Tertulliano, et Beda. Quod si utriusque ab scriptoribus sacris certum esse libros apocryphos allegari, eo quod librum apprehendere videantur, qui librum allegant: negant asserunt, et sequuntur; quia cum fieri possit ut liber apocryphus veram aliquam sententiam aut narrationem continens, nihil prohibet eum excerpere, quia cetera falsa, et inconnexa nullatenus appresententur.

Id. quod Iaculentinus versu 18. Hieronymus loco citato commentariorum epistolæ ad Titum, ubi post alia, quibus apostolum egregium vindicat ab impia quorundam reprehensione, quod versiculos quosdam ex poetis gentilibus Arato, Menandro, Epimenide, sive Gallimacho sumpserit, sic ad rem nostram pergit: *qui autem potuit totum librum debere sequi eum, qui libri parte usus est, videntur mihi et apocryphum Enoch, de quo apostolus Iudas in epistola sua testimonium posuit inter Ecclesie scripturas recipere, et multa alia, que Apostolus Paulus de recantibus est locusus. Possumus enim hoc argumentis dicere; quia apud Athenienses ignotum Deum colere se dixit, quem illi in ara venerant, debere Postum et cetera, que*

y Parece que el ms. contiene aquí un error, que puede provenir o del autor o de alguno de los copistas. La fecha a que aquí se alude entre Saturno y S. Miguel, ya está en Ezequiel, sino en el capítulo 3.º de Zecarías.

z Cf. PG 9, 658.

a PG 28, 411.

b PG 89, 181E.

c PL 41, 470.

d PL 26, 573-574

... a una a ceteris pariter, equi, et ea que Athenienses prohibent, parere, quae cum Atheniensibus in cultura aquae Dei est parte concesserit, licet ut organiceidm, et scholasticum aliquam in volumina tentata. Nemo est huc sicrius, qui non aliquid hanc aliquando fecerit. Ergo si unquam hanc illius abieci probavero, et in ceteris talia notanda periculis, que meae puerini, approbavit? Si inimica adversus nos uigilae et claudet, unum inter cetera simulatio et sine aliquid loquente recitari? etc." Theo Hieronymus, Praedicti fundamenti accessit quod aliqui apud Patrem Nieremberg lib. 12.º de origine Sacrae Scrij hunc cap. 15. et 16.º pagam I. Apud alium Paulum in suis epistolis quodam ex libris apocriphis multum in casu: quod olim Hieronymus dicitur videtur vobis illis paulo ante relictis, et nullo alio, que Apocribus Paulus de recantibus est loquutus; et christus adhuc in caput 9.º epistole ad Ephesios 7.

- 13 — Sed, si ab hoc errore incipiam, nullo fundamentum convincitur. Probita ex apocriphis quodquam produxisse, ut ostendit Nierembergus huc citato. Deinde, quod abiret ad Sanctum Iudae, produxit est quod nunquam existimant etiam, que lucis illis scripsit, non ex aliquo sumpsisse libro, qui suo tempore extaret, sed Hieronymum traditione, vel aliam Dei revelatione didicisse. Id ipse censuit Chrysostomus in libro Apostoli 2.º ad Timotheum cap. 4.º v. 8j, ubi monuit arogantem qui Moyse residerem, potantur *lucis et Manibus*, que monuit quidem paulo d. dicitur Paulum ex libro, cui si illis *passio lucis et Manibus*, quae, inter apocriphos numerat Gelasius editio eademe Sancta Romana Ecclesia? Chrysos omnis ergo, quem alii plures sequuntur, sic loquuntur ad illa verba Apostoli HOMILIA 8.^a: *quoniam isti sunt? Magi scilicet, et qui signa in Aegypto perisse loquuntur. Quomodo autem usque ad abbi iporum mania inveniantur, ea vel ex traditione vel ex veritate Paulum didicisse facti sunt?*

- 14 — Obijciat. Esto id credi possit de priori loco Sancti Iudae; dudum in e potest quin posterior ex Eusebio libro scriptus fuerit; id enim facit Sanctus Augustinus Ep. 16.^a de civitate Dei cap. 28, dicens: *scripsit quidem novacula dicitur foveri, illam a piovum de Adon,*

a Pl. 20. 579-574.

f JOHANNES EUSEBIUS NIEMBERGERI e SAC. REG. DE ORIGINE SACRAE SCRIP. HANC LIBRUM dicitur (Lugduni 1721), pag. 147-149. Eius sequens titulus per et P. Nieremberg non scripsit S. Hieronymus et Ambrosio.

g Pl. 20. 525.

h Coenae lucis Coenae. l. a. 77.

i PG CG. 614.

negare non possumus j. Respondet: in primis id non constat ex verbis Sancti Iudae, qui non ait Enoch scripserit sed prophetasse. Deinde, licet Enoch nonnulla scripserit, et quidem divina; verisimilius est, ea perisse diu ante Novi Testamenti tempora sed tamen eo usque per eandem traditionem pervenisse notitiam illius prophetiae, cuius meminit Sanctus Iudas, et quae olim existerat in libro Enochi. Porro librus olim existisse non paucos, quorum hodie nullum est vestigium, et quidem a variis Sanctis et Prophetis scriptos, constat ex ipsa sacra Scriptura variis in locis. Eos autem fuisse sacros, imo et canonicos fert opinio probabilis aut forte probabilior. Videndus super hoc de Serarius noster in prolegomeno cap. 8. quæst. 14. et 15. k.

§ 4. Utrum Ecclesie constitutionibus ac definitionibus
conveniat autoritas canonica

Quoniam autoritatis canonice sacramentorum vim explicans, quæri nunc potest, utrum ea conveniat solis divinis voluminibus, qui Bibliorum catalogum constituunt, an etiam extendatur ad alia scripta, quæ doctrinam continent sacram, et Ecclesie probatam? Et 1° occurrunt concilia generalia seu œcumenica, quorum auctoritas videntur eiusdem esse autoritatis quam obtinent divina Biblia. Tum quia sunt norma, et regula nostræ fidei, tenenturque doctrinæ ipsorum non minus firmiter adhaerere, quam divinæ Scripturæ Tum quia per Ecclesiam Deus ipse loquitur, nobis autem Ecclesia per concilia; continent ergo conciliorum acta verbum Dei scriptum, non secus ac Acta apostolorum v. g. Tum quia Sanctus Gregorius Magnus, lib. 1.º epistola 24.º, relatus in canone sicut Sancti distinctione 15.º, sic ait: *sicut Sancti Evangelii quatuor libros, sic quatuor concilia venerari nos ac suscipere fateor*. Sunt autem quatuor illa concilia Nicenum 1°, Constantinopolitanum 1°, Ephesinum 1° et Chalcedonense. Subiungit Sanctus Gregorius: *5° quoque concilium pariter venero*. Alique ita ipsum consequenter dicendum est de reliquis deinceps conciliis generalibus. Occurrunt deinde constitutiones dogmaticæ sanctorum Pontificum, de quibus idem, quod de con-

j Pl. 41, 470.

k p. 45-48.

l Pl. 75, 478; v. *Deverbum Gratiani*, distinc. 16, c. 2 (ed. Richter), t. I, p. 35.

culis, proinde ad infallibilitatem auctoritatem, censeri debet. Iam generalium canonum sic *omnes* distinctione 13: dicitur sic *omnes* apostolice Sedis auctoritates accipiendae sunt, tanquam ipsius divinae Petri auctoritatis aptae: Et deinde canon in *canonicis* eadem distinctionem, decretales episcopales summorum Pontificum sub eandem scripturas expresse commemorantur¹¹.

2. Nihilominus omnes agros esse videtur differentiam abaptam inter libros canonicos, et Ecclesiae, istam definitionis seu dogmatis doctrinalis, scripta, quantum ad modum et modum auctoritatis.

3. Quod ut explicem, supponendum est, auctoritatem Ecclesiae definitionis cognatae Libri, habentisve doctrinam normam generalem, vere esse divinitam, quantum ad sensum dogmatis, vel doctrinae moralis, ut argumenta nuper facta pro concilio plene convincant, neque illis catholicis retragantur. Hinc autem sequitur, auctoritatem Ecclesiae sic acceptam non posse non haberi parvam auctoritatem Scripturae Sacrae, aequalem per se nempe organum eadem ipse Spiritus Sanctus sui nobis patetis verba prorsus infallibiliter: cum hoc tamen evadere, quod Bibliorum auctoritas ex variis capitibus excedat acta canonorum, et alia Ecclesiae scripta dogmatica. Quae capita colligit, ut Jacovic propouit Pater Severinus in prolegomeno epistole 7. quaestione 12., atque ex ea partibus omissis vel modeste, vel transbenda sunt¹².

4. Esi ergo Bibliorum auctoritas Ecclesiae auctoritate notatur 1. qui revelationes novas, et proprio dictas, pro rebus tibi auctentis submittendis nullas non recipit Ecclesiae; sed solum divini Spiritus assistentiam habet, per se non dicitur, quodnam sibi verbum scripturae, aut non scripturae, pronuncie hoc aut illud intelligendum, quomodo ex utroque Dei verbo per rationem hominum hoc aut illud colligatur; sed post nullum studii, laboris, metus rite et consultationis, quam in verbo Dei, tam scripto quam non scripto, perscrutando adhibere debet Ecclesia, quibus de re difficili vel subobscura incidit controversia. Haec aliter habendi, plerumque saltem, in scripturis Bibliorum, quia et novas expressasque a Deo revelationes habuerunt, et ad plerumque saltem sententia non indignum, aliud verbum Dei scripturae aut locutum, tanquam normam sibi prefixam, presentari.

5. 2., quia Scripturae verba omnia et singula usque adeo apte a Spiritu Sancto dicenda sunt, sic ut neque de se neque frustra

¹¹ Ruzica, *Opus Eccl. Canonic. (Lugdun. 1870)*, p. 6.

¹² *Ibid.*, p. 61.

¹³ p. 32-33.

quidquam positum sit: quod non in Ecclesia constitutis aut iudicatis oratione, vel scriptione. In primis enim disputationes in conciliis, aut sententiam, ad fidem non spectant, id est non sunt fidei: deinde nec ipsius sententiarum rationes, et præcise quod nunquam rationes adhibeantur, simul dogmata fidei: ac denique nec fides sunt in ipsa sententia verba singula, sed sensus tantum sententiarum: nisi forte sententia ipsa de verbo esset, v. g. in concilio Nicæno de verbo seu nomine *hominis*, in Eplesino de verbo *theos*, et in Lateranensi sub Innocentio III, et in Tridentino quo de verbo *inexcusabilis* dicitur. 3.º: quæ sacramenta scripturarum res omnes, sive de dignitatibus sint, sive de factis, sive generales, sive particulares, sive præteritæ, sive futuræ, sive præsentis, certissimæ sunt, et ad fidem spectant. A hæc tantum res in Ecclesia propositæ ad fidem spectant, quæ generales sunt, et ad fidem aut mores faciunt.

Hæc eadem descriptio ante Serarium tradiderat cardinalis 6
Bellarminus Lib. 2.º de conciliis cap. 52.º, qui ab illis conciliis in iudiciis particularibus credere posse, necnon in præceptis morum, quæ non toti Ecclesie, sed uni tantum aut illi populo proponuntur. Hæc non omnia conciliaria decreta esse de fide, sed ea tantum, quæ nunquam de fide feruntur. Interdum enim concilia aliquid delinunt, non ut certum, sed ut probabile, ut concilium videntense, quod decrevit tenendam se probabatur, infantibus in Baptismo infundendi gratiam et virtutes, ut habetur Clementina unica de summo Trinitate, et fide catholica &c. Tunc autem proponitur decretum tanquam de fide, cum concilium dicunt, se explicare fidem catholicam, aut hæreticos declarant contrarium sentientes: aut certe, quod est communis, eis anathema dicunt: quando autem nihil horum dicunt, non est certum, rem esse de fide, ut monet idem Bellarminus: qui præterea notat non esse hæreticum dicere, in conciliis conciliarum aliquid verbum esse supervacuum, aut non recte positum, nisi forte de ipsa verbo sit deest unum verbum, ut in exemplis nuper allatis.

Ex eisdem fere capitulis discrimen iam antea suspicet inlar 7
Scripturis canonicis et Ecclesie scriptis, fuseque explicat Melchior Canis lib. 3.º de locis theologis cap. 3.º 3. < A > denuo emendat

a. Opera (ed. VIVES), t. 2, p. 263-264.

b. DENZINGER-BANNWART, n. 483; MANSI, 25, 411.

c. MELCHIORIS CANI, Opera, De locis (Venetia 1759), p. 74-78.

d. El ms. pone *hæc*, que videtur absolutamente defenderse sobreentendiendo de *certitate*. Pero como otras veces tiene también la misma equivocación, ordinamos que cada una mejor la conjunción.

Eximius Doctor disp. 5.ª de fide sect. 3.ª a n.º 3.º ad 6.º ⁸: ubi prædictum discrimen in eo collocat, quod scripturæ canonice non modo sensum sed verba dicet Spiritus Sanctus; ideoque n.º 3.º illam censet hoc modo definiendam: *Scriptura instinctu Spiritus Sancti scripta, dictantis, non tantum sensum, sed etiam verba*. Postea n.º 4.º ad finem, de particula definitionis ultima sic loquitur: *denique particula illa videtur necessaria ad distinguendam Scripturam sacram ab aliis scripturis, quarum sensum etiam Spiritus Sanctus dicitur, et nihilominus in canone sacrorum librorum non numerantur: unde etiam hæc scriptura canonica appellatur. Id patet de conciliis; quia etiam in eorum definitionibus, seu decretis Spiritus Sanctus dicitur sensum et verba dicere, et nihilominus tenet scriptura cum sint, quia scripturæ verba non de sol.*

⁸ Propter hæc tota et potissima ratio differentie videtur ad hoc unum revocanda, quod scriptura canonica contineat, non solum sententiam Dei, sed verbum Dei, quodque ipsissimis verbis divini Spiritus sit conscripta: unde et verbum Dei scriptum appellatur. Hanc prærogativam ipsæmet sacræ litteræ prædicant, ut Lucæ 1.º [v. 70] *sicut locutus est per os sanctorum, qui a meo sunt, prophetarum eius*; ad Hebræos 1.º [v. 1] *olim Deus loquens Patribus in prophetis*; ad Romanos 3. 2.º *credita sunt illis, nempe iudæis, eloquia Dei*, scilicet scripturæ sacræ: quod David in seipso confirmat 2.º Regum cap. 23.º versu 2.º dicens: *Spiritus Domini locutus est per me, et sermo eius per linguam meam*. Quo spectat illud Augustini concione 2.º in psalmum 90: *de civitate a qua peregrinamur, scriptæ nobis venere litteræ*⁹.

⁹ Hinc videtur, quod omnia in Bibliis contenta, prout illi a serip-tore proposita, sint de fide; nihil enim propriis Dei verbis proferri potest falsum, aut incertum aut supervacaneum, sive res sit facta, sive facti, sive ad theologiam, sive philosophicam, sive historicam. Non de rebus se hinc gerit, ut sæpe reges aut principes, qui sæpe quas epistulas pro suis haberi voluit, secretariis committunt delatulas et exarandas, ipsique non lectas subscribunt. Deus quippe in hæc litteris, quas ad nos erudiendas per suos amanuenses nobis dignanter scribit, ne verbulum quidem importunum aut inordinatum velut inæcciusius præterire potuit. At propter rationem oppositam in scrip-tis Ecclesiæ dogmaticis et actis conciliorum non omnia sunt fide

⁸ Ed. VIVES, t. 13, p. 142-143.

⁹ Cita. cod. manuscr.: PL. 37.1159.

credenda: sunt etenim eloquia patris humani, quomvis sententia continens fidei articulum sit divinum. unde et humana ratio plura conferri ex propriis sive ad apparatus, sive ad ornatum aut explicationem sententiae divinae. Non igitur Ecclesia se gerit ut amanuensis, qui nuda verba Principis actu die autis excipit scripto, sed potius ut interpretans, qui sententiam Principis apud alios propriis verbis declarat, variisque rationibus proprio tametsi susdet et illustrat. Unde tandem concluditur, auctoritatem canonice, quae propria est et characteristica divinarum Bibliorum, non esse ulcunque suam aut divinam, sed talera, quae reddat scripturam aliquam undequaque dignissimam fidei supernaturali, ut verbis quidem exceptis. Id quod exigit proprietatis omnimoda, quae Sacrae Scripturae dicitur *a Spiritu Sancto dictatae*: qui enim propriissime dicitur scripturae auctor, non solum sententiam, sed verba ipsa dare potatur.

Iam ad rationes dubitandi facile respondemus. Fatemur aca conciliorum esse patris aut eiusdem auctoritatis cum Bibliis, non quoad verba, sed tantum quoad sententiam, non quidem totius contextus, sed illius dumtaxat qui canonem seu decretum tanquam de fide proponit. Hoc sensu accepta conciliorum aca sunt norma, et regula nostrae fidei: nec minus illis haerere debemus, quam Scripturae sacrae. Attamen inde non sequitur eiusmodi scriptis convenire auctoritatem canonicam Bibliorum propriam; haec enim non est divina ulcunque, sed divina tam in sententia quam in verbis; tam in toto contextu, quam in parte. Dicitur quidem Deus per Ecclesiam loqui latiori sensu, si tamen strictissime sumatur locutio, non tamen Deus loquitur per Ecclesiam, quin provideat ut Ecclesia nobis loquatur verissimam veritatem, et genuinam sententiam Spiritus Sancti. Unde nec aca conciliorum continent verbum Dei scripturam, nisi vox *verbum* ample sumatur.

Ad auctoritatem magni Gregorii respondeat Bellarminus loco citato, illud *non* sonare similitudinem, non aequalitatem: ut illud Matthaei 5.º [v. 48], *estote perfecti sicut Pater vester caelestis perfectus est*. Vel, si aequalitatem sonet, dicendum erit, non comparari a Gregorio concilia cum evangelis in omnibus, sed tantum in ipsa certitudine eorum quae in scripturis dicuntur et in conciliis definiuntur. Cum enim utraque sint infallibilis veritatis, aequae certa dici possunt. Idem dicendum de constitutionibus Summorum Pontificum.

Ad alterum locum inris canonici, respondeat Canus, Bellarmi-

que et alii communiter, in eo errare Gratianum decreti collectionem, fortasse deceptum ex depravato Augustini codice quem habuit. Verba quippe Sancti Augustini lib. 2.º de doctrina christiana cap. 8.º non ea sunt, que Gratianus eo loco transcripsit; sed hæc: *in eundem scripturis ecclesiarum catholicarum quæ plurimum auctoritatem sequuntur. Inter quas (scilicet ecclesias) sæpe illæ sunt quæ apostolicas Sedes habere, vel epistolam accipere meruerunt*^v. Quorum sensus est, indicium de divinis scripturis spectare ad ecclesias catholicas: inter quas potissimum consulendæ sunt quæ apostolicas habere Sedes, ut sunt ecclesie Antiochena et Romana, in quibus sedet Petrus apostolus, aut Ephesina, in qua sedet Ioannes; vel quæ meruerunt ab apostolis epistolam accipere, cuiusmodi sunt illæ omnes quibus scripsit Paulus. Non igitur Augustinus loquitur de Pontificum epistolis decretalibus, sed de epistolis apostolorum quæ variis ecclesiis missæ sunt.

- 13 Addit cardinalis Bellarminus Gratianum, etiam hoc errore posuit, non voluisse dicere decreta Pontificum esse proprie scripturas sacras et canonicas, ut sunt evangelia vel Psalmi; sed esse scripturas sacras, ut distinguantur a profanis; et canonicas ut distinguantur a scriptis sacris Psalmi, quæ non sunt regulæ, nec habent auctoritatem obligandi: licet enim canones Pontificum et Conciliorum distinguantur, et postponantur scripture divine, tamen suo modo sunt et dici possunt scriptura sacra et canonica; quo sensu 7.º Synodus actione 3.^a vocat decreta conciliorum divinitus inspiratas constitutiones^x. Imo Innocentius cap. *cum Martine*, extra de celebratione Missarum^y, vocat *Scripturam sacram* sententiam illam Augustini sermone 17.º de verbis Apostoli, *iniuriam facit martyri qui orat pro martyre*^z. Quod autem Gratianus senserit conciliorum decreta non esse sequenda divinis Scripturis proprie dictis, patet ex causa 36.^a q. 2.^a *canone placuit*^a, ubi Hieronymi sententiam quia nunquam erat testimonio divine Scripture, anteponebat concilii decreto^b.

- 14 Sed adhuc obijci potest canon *sancta romana ecclesia* distinctio Unæ 15.^a, ubi inter alia scripta, quæ suscipienda esse decernitur, de quadam Sancti Leonis epistola dogmatica sic dicitur. *Item Epis-*

v PL 34, 40.

x Concilium nicænum secundum: MANSI, 12, 1140

y C. I. C., parte 2.^a, p. 689.

z PL 39, 363. Et texto, al pie de la letra dice: «iniuria est enim, pro martyre orare, cuius non debemus orationibus commendare».

a C. I. C., parte 1.ª, 1292.

b Inde este número 13, aunque el ms. no la ponga como esta está tomada al pie de la letra de Bellarmino, t. 2. p. 262-264.

c C. I. C. l. 87.

tulam Beati Leonis Papae ad Flavium Constantinopolitanum episcopum destinatae: cuius scilicet scriptum si usque ad unum solum disputaveris, et non eam in omnibus venerabiliter acceperis, anathema sis. Unde videtur colligi, non tantum sententias, sed etiam verba omnia illius epistolae, tanquam ad fidem spectantia, probari.

Respondebitur, ex eiusmodi verbis tantum haberi, quod Sancti Leonis epistola recipienda sit *venerabiliter* usque ad unum solum: nec mirum, cum illa summis laudibus suscepta fuerit ab Patribus concilii Chalcedonensis, qui per omnia probatae inter eiusdem concilii Decreta nunciaviter inseruerunt, tanquam fidei regulam infalibilem. Hinc autem non sequitur, omnia illius verba esse de fide: non enim quicquid venerabiliter suscipere debentur, continuo inter fidei articulos numerantur. Adde quod ipsemet canon, in obsequium allegatus, sic incipit: *sancta romana ecclesia post illas veteris Testamenti et veteris Scripturas, quas regulariter (id est, canonicè) suscipimus, alias has suscipi non prohibet*^d: qui exacto satis declarat, nulla, quae deinde recenset scripta ecclesiastica, canonica scripturis esse postponentia.

Unde notandum obiter, etsi rationes e. verba conciliatorum non sint fidei credenda, non ideo fas esse, minus venerabiliter, aut irreverenter ea tractare, vel pro libitu reiicere, seu veritate in dubium. Plura quippe non pertingunt ad certitudinem fidei, quam tamen absque errore, temeritate, vel impietate negari non possunt. Sic quod Summi Pontifices in canonizatione Sanctorum errare non possint, non est fidei articulus, ut rotantur communiter theologi. Est tamen usque adeo certum, et fidei principis consonum, ut a nullo catholico veli possit in dubium. Vide Doctorem Eximium disp. 5.^a de fide, sectione 8.^a n. 8.º, ubi contrariam assertionem censet esse impium, ac temerarium^e.

Idem, eademque ratione dicendum de approbatione Religionum per Sedem Apostolicam facta, quidquid dicit Magister Canus lib. 5.º de Lucis cap. 5.º ad finem f, ubi de re ista nimis licenter, et audacter disserit, ut mitissime loquar. Id autem intelligendum est (inquit Eximius Doctor loco citato n.º 9.º), quod substantiam Religionis, quidquid sit de circumstantiis, ut esse possunt, vel in approbatione Religionis non necessarius, vel in nimia multitudine errorum; quamvis

d *Ibid.*, col. 20.

e Ed. VIVEN. t. 12, p. 163-164.

f p. 149.

g t. 12, p. 164.

etiam in his non sit temere ferendum iudicium: substantiam autem voco, quod religio approbata, non solum non sit noxia vel inutilis, sed etiam simpliciter sit via ad perfectionem: in quo graviter erravit Cano contrarium sentiens: nam illud temerarium reputavit D. Thomas opusculo 19.º cap. 4.º, et dicta assertio est valde consentanea Concilio Tridentino sessione 25.^a capite 16.º de Regularibus¹, et Concilio Constantiensi, quod damnavit Wiclefium et Ioannem Hus, quia male sentiebant de Religionibus a Sede apostolica approbatis². Denique fave: communis sensus Ecclesie, ita sentientis de religionibus approbatis, et contrarium tanquam scandalosum, et impium damnantis. Hec et alia citato loco Doctor Eximius; videndus etiam tomo 3.º de religione ibi 2.º cap. 15.º.

§ 5. DE SENTENTIA CONTRARIUM CALUMNIIS DE CANO JANSENIO

- 1 In his, que de autoritate decretorum Ecclesie diximus, maxime notandum velim, quod dum Doctores catholici dicunt, Papam aut concilium errare posse in controversis facti, non inde sequitur, quod novatores Jansenista contendunt, Ecclesie iudicium esse fallibile, sicut delectam officios ilibi iniquitatem esse declarat. Nolum est Jansenistas fateri, saltem voce tenus, hæreticas esse quinque propositiones extractas ex libro Jansenii, et ab Innocentio X proscripias; negare tamen, quod earum sensus damnatus reipsa contineatur in libro Jansenii, quamvis id sæpe, sæpius Summi Pontifices declaraverint: quia, inquam, ultra liber Jansenii bene intellectus secundum sensum obivum e: naturalis, docet hæreses, ne doctrinam catholicam, non est quæsitio in eis sed facti. In quæstionibus autem facti non est infallibile iudicium Ecclesie; sed errare potest, nec fideles obligat ad assensum internum; sed ad silentium dumtaxat obsequiosum. Illi quod tanta confidentia insistent Jansenistæ ad contrariam sententiam asserant novam, temerariam, scandalosam, falsam, erroneam, et hæreticam: ut videre licet in Historiæ quinque propositionum Jansenii, lib. 5.º).

h Opusculum *contra impugnantes De: cultum et dogmatum*. - Opera sacra, t. 10 (Faurine 1864) p. 12.

i MANU, 33, 178.

j Cf. v. gr. DENZINGER-BANNWART, n. 601 803.

k Ed. VIVES, t. 15, p. 191-198.

l Se refiere a la *Historie des cinq propositions de Jansenius* editada en Lieja en 1699 y que suele atribuirse a DU MAS.

Ventum hoc Jansenistarum effugium, quod magis, in Gallia præsertim, et Belgio, turbas excitavit, hodieque excitat, validissime præfutum est a moderatis vero catholicis, qui Jansenismo sectam impugnanti: quorum argumenta videri poterunt in 1.º libro citatæ Historiæ, quæ sine novitate auctoris edita est gallica lingua Leonii anno 1699. Videri poterit Pater Gabriel Daniel in opere de vero spiritu novæque, Sancti Augustini discipulorum, quod gallica lingua, eoque disserta et peritunda, scriptum, quatuor edidit: tunc illis; ubi totam huius sectæ molem tradi us evellit; et inter alia prædictam propugnantiam de errore facti clarissime dirigit variis in locis, præsertim tum 1.º epistola 2.^a et 6.^a; et tunc 2.º, epistola 30.ma.

Nunc breviter impugnari poterit argumentum duplici, 1.º; quia nullo iure dicitur, prædictam questionem facti solius esse, non iuris; tum quia apud Iurisconsultos, a quibus hanc locutionem theologum mutuati sunt, non facti, sed iuris questio vocatur, quæ sensum alienius textus inquirat. Abde et apud Theologos, cum super sententia alienius loci Scripturæ sacræ questio exoritur, ordinario consuetæ questio iuris. Tum etiam quia si res est iuris, quod textus quinque propositionum præscriptarum sensum habeat hæreticum, em non pariter res iuris erit, quod alienius libri textus hæreticam doctrinam præferat? Profecto libri textus nihil est aliud quam continuata series, textuumque propositionum: unde soluta differet ab unius sententiæ textu penes magis et minus intra eandem lineam, vel intra eandem speciem quantitatis: si ergo ad ius Ecclesiæ infallibiliter docentis pertinet, unus aut quinque propositionum textum intelligere, et fideliter declarare fidelibus, cur non et propositionum viginti? Cur non et centum? Cur non et mille? Numquid obstare poterit ordo, et colligatio ipsarum inter se, quatenus libera apte complent? Numquid Spiritus Sancti assistentiæ animo propositionum numero assesset, et Ecclesiam liberum aliquem examinandum veluti fossa desseret post lectas quatuor aut quinque sententias? Vanæ hæc proventus et iudicialia deliramenta.

Quapropter inconsequenter dicunt Jansenistæ non potuisse Ecclesiam errare dum famosos quinque propositiones præscripsit,

m. Esta obra no consta en SOMMERVOGEL (*Bibliothèque de la Compagnie de Jésus*) entre las obras atribuidas al P. Daniel, ni tampoco en las enciclopedias eclesíasticas (Cf. v. gr. DTC). Debe haberse perdido o ser muy rara. Nadie que conozca los pormenores de contacto que tuvieron como escritores el P. Lessada y el P. Daniel, extrañará las grandes alabanzas que tributa el primero al segundo: ambos científicos a la vez y literatos, polemistas y satíricos. El P. Gabriel Daniel vivió de 1649 a 1728.

eruisse tamen dum eas Jansenio attribuit, seu eorum sensum doctrinam eundem esse declaravit cum sensu libri Jansenii pari quippe iure, vel infirmo, novitate aliquis diceret, illum v. g. propositionem, *interiori gratia in statu naturae lapsae nunquam resistitur*, que cum ex ex quibusque Jansenianis brevibus iumento demonstrata esse quia, licet Ecclesia parte dominarent, iurem quoniam nobis expressam credidit, et in illis veritas videre sibi visa est; perperam tamen illorum sensum accepit, non cuiusmodi textum bene intellexit, sed haeresim putavit esse, ubi non est, immo ubi potius doctrinae catholicae sentit recte intelligentibus verborum vim atque syntaxim quo dicto, mala Jansenistarum doctrinam, Ecclesiam catholice tenentur autoribus; quia questio de proprio ac proprio sensu ecclesie cuiusquam textus novi, ac recentis, non est iuris sed facti non revelati, nec Ecclesia habet promissam *infallibilitatem quoad doctrinam*, ut Jansenistae, viros et sanctos, identiter locutur in Galia. Haec qui dicere debent, nullatenus possent a novatoribus istis corrompi. Sed quid hypothese iuris est? Satis retulit, ipsosmet Jansenismi proceres, et secta perfidiores, quantumvis fallere et dissimulare velint, persuasum habere, quod Ecclesia visceratissime erraverit in damnandis quibusque propositionibus, eorum sensum proprio, obicium, ac principalem.

5. Alterum arguuntur: quia, solo non iuris sed facti vocetur *quasi*, quae, inquirunt, nihil obtinent Jansenistae. Falsum quoque est, quod Ecclesia possit errare in aequi quaestione facti; neque ut asserunt doctores catholici: utpote qui habere locum de factis quibusdam per sanctos, patriarchas, aut iudaeis, que dogmata generaliter credendi non laqueant, nec ad communes Ecclesiae iures pertinent, ut an talis sit promovendus ad episcopatum, an iure fecerit promotus, an videatur deponendus; que exorta Bellarminus adducit lib. 1.º de Romano Pontifice, cap. 2.º Caeterum, quaedam alia sunt facta, que dogmatica seu doctrinam dicuntur, et cum iuramento cum dignitate connexionem habeant, nec ab eis divelli possunt, aut sine periculo non discrimine declinare catholice negari v. g. quod concilia, que pro auctoritate habentur vere existierint legitimeque fuerint: quod contra aeterna, quibus factis, fides Ecclesiae dirigunt, vere et fideliter, atque ad verum episcoporum tunc praesentium fuerint scripta, vel typis manibata, saltem quoad substantiam, quod

hinc capitulum Evangeliumque exstanti vere sit illud ipsum, quod in Ecclesia primitiva exhibebat, quod scripta Patrum testimonium de traditione catholica, circa transsubstantiationem v. g. Eunt determinandi consensus habeant; et alia innumeris, quae facile evixis occurrunt.

Praeter haec dogmata istiusmodi quis dubitet, commoveri, dum esse, quod pertinet ad sensum proprium, a minus literato-
6
bentibus? Si enim Ecclesia videri debet, ut post maturum examinem libros sensu catholicos tanquam haereticos prescribat, et triobibus sublehat; eundem vero, libros doctos frequenter sanctis, in noxios approbet, curamque, et legendos proponat; quis hoc videat, quando inde libellum permissis, quando veram doctrinam, mox et Ecclesiae fides omnia sequetur? Si Ecclesia potestate careret obligandi fideles ad assentiendum iudicio suo de rebus huiusmodi, quando posset erigere cursum sistere? aut impedire, ne irruentibus, vana sub nomine grati exercebat, sparsis quoque libris, quantum dissemineret turpiter? aut etiam dogmata definire in-
7
fideliter ex traditione, quae sola consistit in scriptis Patrum probe intellectus?

Certe qui dixit Petro, et singulis deinde successoribus, *pascite oves meas* Ioannis 21. [v. 17], assistentiam dedit, promissisque certissimam ad discernenda noxia pascum ab innoxis, ne alioqui posset aliquando contingere, ut ipsius Summi Pastoris ductu iussuque, grex lotus, et omnes oves Christi letiferis magis quam salutaribus pascerentur. At id mali contingeret abs dubio, si posset Ecclesia, vel Summus Pontifex ex cathedra loquens, in praedictum errorem incurrere. Nam fidelium vulgus doctrinae pabulum accipit a concionatoribus et praetatis: hi vero, quae populum docent, communiter discunt ex libris ab Ecclesia probatis; et ab ea improbatos, praesertim haereseos nota inustos, vitant ipsi, vitareque docent tanquam veneno infectos.

Adhuc 1. quod haece perpetua sit Ecclesiae praxis, libros haeresi infectos condemnare; et deinde tanquam haereticos punire, quoscumque inveniret eiusmodi proscriptionis libris pertinaciter adherentes, aut eorum doctrinam approbantes. Fac, aliquem modo patrocinium suscipere librorum Lutheri et Galvini, eo scilicet praetextu, quod Ecclesia per errorem facti non bene intellectos immerito damnaverit, quasi perversa dogmata docerent, quae re ipsa non docent. Is, quod debet, epul manes catholicos, non
8

tantum hærescos suspectus, sed plane reus haberetur, vel ut minimum tanquam hæreticorum fautor, et Ecclesie rebellis.

9

Adde 2.º, quod quæstio ista, an Ecclesie potestas competat infallibiliter iudicandi de sensu librorum, quæstio iuris est citra dubium; in hac autem questione standum est Ecclesie iudicio: siquidem, vel iuxta adversarios, Ecclesie iudicium est infallibile in questionibus iuris. At questionem istam licet Ecclesia non definderit generaliter, et signate; definiti tamen exercite, quales potestatem eiusmodi tanquam sibi propriam exercuit, libros bonos approbando, aut malos improbando, fidelesque obligando, ut iudiciis huiuscemodi omnino se submittant. Porro Ecclesie iura, potestatemque certam iudicandi, nemo novit melius, quam Ecclesia ipsa. Hæc autem non tantum se iudicare posse censuit de sensu libri Jansenii, sed etiam iudicium suum adeo certum, et omni fide dignum credit, ut fideles omnes obligatos velit ad assentiendum indubitanter: atque in Gallia præsertim neminem ad gradus academicos, aut ad Beneficia ecclesiastica promoveri sinit, quin prius iuramentum protestetur sub præscripta iuramenti formula, sincere se, et ex animo condemnare doctrinam prædictarum quinque propositionum, tanquam extractam ex libro Jansenii, et in sensu ab autore intento, id est, in sensu verborum proprio, ac genuino, quem sponte præ se fert contextus libri, cui titulus est *Augustinus*. Illa quidem iuramenti formula valde incommoda jansenistis accidit; sed nihilominus ipsorum plerique sub ea iurandum emittere non erubescunt, ne cum detrimento veritatis, ut ipsi dicunt, ab Universitatibus, aut Præbendis arceantur inculi veræ doctrinæ, id est jansenianæ, defensores: quasi veræ mendacis et perniciis litare fas esset veritati.

10

Facta est autem prædicta formula primum in generali conventu Cleri Gallicani Parisiis anno 1657.; ut per eam omnes acquiescerent oraculo Alexandri VII in Bulla edita 16.º octobris anno 1656., ubi sic fatur: *cum, sicut accepimus, nonnulli iniquitatis filii prædictas quinque propositiones vel in libro prædicto eiusdem Corneli Jansenii non reperiri, sed ficte et pro arbitrio compositas esse, vel non in sensu ab eodem intento damnatas fuisse, asserere magno cum Christi fidelium scandalo non reformident; nos, qui curam, quæ hac in re gesta est, sufficienter et attente perspeximus ... quancumque dubitationem super præmissis in posterum auferre volentes, ut omnes Christi fideles in eiusdem fidei unitate sese continant, ex debito nostri pastoralis officii, ac matura deli-*

*sententiae, praesertim Innocentii praedecessoris nostri constitutionem, declarationem, et definitionem huius serie confirmamus, approbamus, et innovamus; et quinque illas propositiones ex libro, praememorati Cornelii Jansenii episcopi Iprensis, cui titulus est Augustinus, excerptas, ac in sensu ab eodem Cornelio Jansenio intento damnatas fuisse declaramus, ac definimus, ac uti tales, iuxta sententiam eandem singulis notis, quae in praedicta declaratione, ac definitione ipseque illorum singulorum invenitur, licetum damnamus, etc.*⁹

Deinde idem Alexander VII eundem quoad sensum huiusmodi praescripsit, mandavitque constitutione apostolica 15 Februarii 1713: quae formula concepta est sub his terminis: *ego A. constitutionem apostolicam Innocentii X, datae die 31^a maii 1653, et constitutionem Alexandri VII, datae 16 octobris 1656. Summarum Pontificum, ac subiectis, et quinque propositiones ex Cornelii Jansenii libro, cui nomen Augustinus, excerptas, et in sensu ut eodem autore intento, prout illas praedictas constitutiones Sedes apostolica dampnavit, siucero animo reiectis, et damnis; et ita pro. Sic me Deus adiuvet, et haec sancta Dei evangelia*. Haec tenet iuramenti formula.

Accedit 3.º, quod novatores isci omnino inconsequenter auctoritatem Ecclesiae denegant in re praesenti, sive iuris sive facti dicuntur. Romae quippe fundamentum est, quod Ecclesia olim approbavit S. Augustini libros in materia de gratia: cum ergo liber Jansenii meram continet doctrinam S. Augustini, non nisi per errorem potuit is liber ab Ecclesia damnari, nec potuit non Ecclesia decipi, dum eius doctrinam eundem esse cum doctrina damnata quinque propositionum: nam alioqui sequeretur, quod eadem doctrina in Ecclesia Dei pro diversis temporibus esset approbata et damnata, catholica et haeretica. Vides, ut Jansenistae auctoritatem Ecclesiae tribuant infallibilem in approbandis S. Augustini scriptis, utique in iudicando de vero ac genuino sensu librorum Sancti Doctoris; quarum tamen contextus extra dubium profundior est et intellectu difficilior, quam qui legitur in libro Jansenii. Ad ad iudicium huiusmodi non minus certa necessaria est infallibilitas grammaticalis, quam ad iudicium de sensu libri janseniani: nec ulla disparitas aut responsio apte reddi potest quaerenti, cur Ecclesia in libro pro altero iudicio fuerit vel non fuerit erroris obnoxia.

9 Cf. DENZINGER-BANNEWART, n. 1096 y *Bullarium Pontificum*, 16, 247 a.
10 Cf. DENZINGER-BANNEWART, n. 1099 y *Bullarium Pontificum*, 17, 386 b.

12 Unde cum ipsi ratiocinantur sic; Ecclesia doctrinam approbavit contentam in libris Augustini Hipponensis: at evidens mihi est, quod nihil aliud quam eadem doctrina continetur in Augustino Jansenii; ergo credere debet Ecclesiam non nisi per errorem et allucinationem condemnasse librum antistitis Iprensis. Cum, inquam, sic ratiocinantur, quis prohibet occisus minore, negare consequentiam, que in eorum principiis continetur sequitur, sed potius hanc aliam deducere; ergo vel Ecclesia erravit condemnando librum Jansenii, vel erravit approbando libros Augustini, quod ut videtur, inverte ratiocinationem hoc pœt. Ecclesia condemnavit librum antistitis Iprensis; atqui evidens mihi est, quod is habet nihil aliud et eadem quam doctrinam ipsissimam Augustini Hipponensis; ergo credere debet, Ecclesiam non nisi per errorem et allucinationem eam approbasse libros antistitis hipponensis.

14 Hinc Jansenisti a neutra Augustino hipponensi vel ipreusi veram de gratia doctrinam citra turbiditatem audire possunt, cum utrobique timere, vel suspicari debent errorem Ecclesie sive approbantis sive damnantis. Nisi forte quod nec temere creditur, Ecclesiam viderem ab hœdierum clanculum apud se distinguant: sequi sunt videlicet in Gallia Praeparente; Sar-Girano adhaerent, Jan-enti eorum, et a la amicitia hœdere conunctum; quem conste ecclesias catholicas ea ratione distinxisse, ut quæ primis duodecim sæculis viguit, veram et castam Christi sponsam diceret; illa vero, quæ deinceps supervit, esse, a puritate degenerasse et errari se prostituisse; nec tunc mereri nomen Ecclesie, nisi eo sensu, quo aqua turbida et corrupta, fluens eodem alveo, quo prius aqua pura et limpida, eiusdem fluvii nomen adhuc retinet. Verum hoc erit sperde semine cum Lutheranis et calvinistis, et ad eorum castra deferre, deponit simulationis lura. Contrarium illi esse Ecclesie catholice, et hanc illa simulatione filios pia matris viscere loquentes, dero hœdatur in gremio.

15 Accidit et quod Jansenius ipse pœt a agnovit infallibilitatem Ecclesie in questione presentis dum se paratum ostendit, tam in epistola quæ ad Summum in Pontificem Urbanum VIII scripsit, tam in epitogo libri sui tam in testamento, quod condidit inu morti proximus. pœtiam impetio, se esse precestatum est, indurium suum Ecclesie et Sedis apostolice iudicia submittere circa hoc ritum libri a se compositi, cui nomen *Inguistia*. Nominalim in eiusdem libri epitogo nomet, se, quod nuntiam a Sancti Augustini mente recessit, dicit non audere pœtinde, quicquid docuit in his de gratia

questionibus difficillimis, non ut suas, sed ut Sancti Augustini sententias exponeret, ita se iudicio Sanctae Sedis et Ecclesiae committit subiectum velle, ut ex tunc, illud teneat vel retractet, commendet vel abathematize, prout ipsa tenendum vel retractandum, condemnandum vel abathematizandum iudicaverit.

At, nisi Jansenius infallibilem crederet Ecclesiam in sensu libri sui diiudicanda, et ad sensum librorum S. Augustini comprehendenda, non deberet, nec licite posset Ecclesiae iudicio sic stare, ut ob solum eius auctoritatem, sententias a se expressas condemnaret: sciret enim exponi se periculo condemnandi doctrinam ipsiusmodi S. Augustini, cum non dubitabat esse catholicam: si nimirum usque adeo erraret Ecclesia, ut doctrinam libri janseniani damnabilem et haereticam declararet, putans esse diversam a doctrina S. Augustini, cum esset eadem: quodlibet de facto Ecclesiam errasse contendunt Jansenistae. Sane Jansenius, ut testatur ipse, decem annos impendit in perlegendis S. Augustini scriptis omnibus; et in libris de gratia contra Pelagianos, et semipelagianos perscrutandis annos 22; nihilominus, quod tanta labore sibi persuaserat de sensu S. Doctoris, paratus est abicere ac delectari tanquam haereticum, ab solius Sedis apostolicae iudicio. Quid ergo, nisi vere infallibile, et a superiore humano profectum vult iudicium illud? Utinam jansenistae hac in re Magistri sui doctrinam serbentur.

Accedit tandem, quod ipsi jansenistae iudicium Sedis apostolicae supponunt infallibile in factis istiusmodi errorum suorum abesse. Nam, ut alia omittam, anno 1661, doctrinam suam circa materiam quinque propositionum scripto consignavit, et quinque articulis expressam, miserunt Alexandro VII. Summo Pontifici: cuiusque ab eo approbatam fuisse dicunt (quod tamen falsum esse ostendit historia citata quinque propositionum lib. 4.º); inde intulerunt, hodieque intulerunt suam ipsorum doctrinam a nemine posse ultra inturam necesse, et in suspicionem haerese adduci. Supponunt ergo certum esse iudicium Romani Pontificis de similitur doctrinae in illis quoque articulis contentae, atque ita certum, ut nemini liceat ne aspicari quidem oppositum. At nisi Romanus Pontifex sit infallibilis in declarando sensum cuiuslibet scripti catholicum, vel haereticum, qua in re poterunt consequentiam istam deducere jansenistae: Quid prohibet dicere Alexandram sententiam errore facti fuisse deceptam, dum scriptum quinque articulorum non bene intellectum approbavit? Maxime cum scriptum illud admodum fuerit ambiguum, et perplexis verborum ambagibus concep-

le nec quae causa fuit, eius congregatio cardinalium coepta Romae die 21. Julii anni 1663, super eo jansenistarum scripto, nihil respondendum esse censuerit: prout re ipsa factum est. Nunquid pro jansenistarum libello et commento, iudicium Sedis apostolicae in rebus auctoritate non fallibile est, utne infallibile?

18. — Idem argumentum fieri potest ex eo, quod Jansenista libellum datus Lubovrei de Molina passim detestantur tanquam semipelagianis erroribus infectum. Molinam ipsam semipelagianorum Patriarcham appellant, et omnes eius sectatores Pelagianisimam, et semipelagianam convictos esse iudicant: non alia de causa, nisi quia (vel ex quibusdam falsis narrationibus ipsi colligunt) Clemens VIII. et Paulus V. ex iudicio congregantis de Auxiliis, Molinae libellum condemnarunt tanquam erroribus illis scelerentem. Vel ergo credunt, iudicium istorum Pontificum esse verum, nosque ad assentiendum obligare, vel non credunt. Si credunt quomodo dispensationem, vel dispensationis auctoritatem dantur ad iudicium Ecclesiae contra libellum Jansenii? Neque saltem non possunt. Bullas contra Molinam non fuisse publicatas; quod de Bullis contra Jansenium dicere nequeunt. Has ergo, a fortiori diligenter esse, duci debent. Si non credunt: non ergo, nisi per iniuriam, erroris insinuantur Molinam, et sectatores eius: non, sicut ipsi clamant, iniuriam ferream Jansenio et eius sequentibus, dum eorum doctrinam tanquam haereticam traduntur propter autoritatem Ecclesiae in questionibus facti fallibilem; cur similiter conqueri et clamare non poterunt Molinae sectatores, etiam gentis aduersa condemnatione permissa?

§ 65. RECLAMATIO ARGUMENTI JANSENISTARUM,
QUI HOC ERROREM QUODAM STANDE IN ECCLESIAE IUDICIO
IN PACE REVERENTER DECLARAVIT

1. — Quocirca in hac cum jansenistis controversia medium est certum: certum super eorum Fidei compendiosis, quae et etiam tractamentis, quibus catholicos aggredi solent, exornare. Certe cum 27. a Romano declarationi Ecclesiae esset, tunc non Jansenii non debent assensus fidei divina: ergo ut sciam, an debent assensus fidei humanae: ergo ea declaratio non in illius autoritate divina, sed mere humana, quae fallibilis est. Probat, quod credens: assensus illi divini solus debet de definitionibus Ecclesiae, quomodo nequeunt obiecta a Deo revelata, sed in Scripturis canonicis, vel in traditione: non

enim Ecclesia novas a Deo revelationes accipit pro novis fidei articulis condendis, sed habet tantum assistentiam Spiritus Sancti ad declarandam infallibiliter quid in Scriptura vel in traditione continentur. Sed factum sæculi 17ⁱ, cuiusmodi est factum Jansenii, nec in Scriptura, nec in traditione continetur, ut est evidens: ergo etc.

Hoc argumentum, si crude et indistincte accipiatur, tota fides catholica vacillabit. Similiter enim vici poterit, nec in Scripturis, nec in traditione contineri plurima facta, ex quibus pendant omnes, aut fere omnes catholice veritates. V. g. quod Bibliorum versio vulgata latina, vel etiam græca, sit fidelis: quod acripiendum ecclesiasticorum libri per Ecclesie sæcula distributi, in quibus consistit traditio, talem determinate sensum habeant: quod concilia œcumenica, v. g. Tridentinum, vere existerit, fueritque legitimum. Hæc si solum credenda sunt fide humana, et fallibili, quis non videat quæritæ valde quæritæque credimus propter auctoritatem Scripturæ sive vulgatae, vel propter traditionem vel propter definitiones conciliorum?

Idcirco, licet initio controversiæ thesis generalis jansenistarum fuerit, quod, exceptis factis a Deo immediate revelatis in Scriptura vel traditione, in ceteris omnibus potest Ecclesia falli; postea catholicæ argumentis convicti, et absolute violentes ex ea generali thesi pullulantiæ, quædam facta excipere conati sunt nominatim quod Ecclesia falli non possit in discernendo sensum librorum, quibus Patres de traditione testificantur. Sed arguenti sunt ut declarent, quo fidei genere credere debeamus hoc factum, et alia nuper memorata. Si enim fide tantum humana: ergo in his Ecclesia falli poterit. Si autem fide divina: ubinam ea facta revelata sunt? Dicent forsan, revelata esse in Scriptura vel traditione, non immediate sed mediate, aut connexive. Sed cur id ipsum de facto Jansenii et similibus nobis dicere non licet?

Urgendi præterea sunt, ut nobis edisserant, quo fide credere tenentur factum S. Augustini: quod scilicet sensus librorum eius in materia de gratia sit ille ipse, quem Ecclesiam catholicam summo esse agnoscit. Factum hoc jansenistæ, in quibusdam scriptis suis, usque adeo certum esse voluit, ut dicere non dubitent, hæreticos esse, qui aliter senserint, prout videtur licet in historia laudatâ quinque propositionum. Gensent: igitur factum illud fide divine esse credendum. Alqui tale factum, nec Scriptura, nec in traditione revelatum est, cum existere experit sub finem quarti, vel sub initium quinti sæculi redemptionis huiusmodi: vel si aliquo ratione cõsiderari potest reve-

latum, eadem ratio evidenter militat in facto Jansenii. Suum igitur argumentum tenentur solvere jansenistae. Quid si falsentur (ut interdum fieri videntur, instantiæ ipsius evidentia pressi) Ecclesiam potuisse falli, dum S. Augustini doctrinam de gratia catholicam esse declaravit, eo quod in vero, ac germano sensu librorum S. Doctoris discernendo non fuerit infallibilis? Sequitur 1., ruere totum et unicum fundamentum, quo doctrinam suam firmare contendit jansenista: nam fecit nihil aliud allegari, nisi quod Jansenii doctrina est illa ipsa que in libris S. Augustini continetur: et augustianam doctrinam, iuxta declarationem Pontificum et Ecclesiam consentaneam, est doctrinam catholicam. Sequitur 2., quod Ecclesia falli potuit in aliquo PP. libris intelligendis. Cur enim magis erit fallibilis in Augustino, quam in ceteris Patribus? Non ergo poterit traditionem catholicam infallibiliter tenere ex libris Patrum, ac proinde nihil firmum definire eadem ex traditione.

5 Propter hæc plures DD. entodum, ut videre licet in historia quinque propositionum lib. 5., supervacaneum putant huic et aliis jansenistarum argumentis circa factum Jansenii directe respondere: saliusque ducunt ea omnia per instantiam, ut annul, infringere, et omne respondendi regimen in arguentes. Nihil enim obicere possunt, sive a traditione, sive ab auctoritate, sive ab exemplis, quod non pariter nihil sit in facto Sancti Augustini; ac proinde nihil quod ipsi dissolvere non debeant. Quare dum nos interrogant, qualis fidei assensus præstari debeat factis Jansenii, prout ab Ecclesia definitis, compendib. responsionis, talis esse præstandum, qualem jansenistæ præstare vultur factis S. Augustini, vel etiam quales debent existimari testimonia Patrum per Ecclesiam sanctam legitime interpretata de traditione catholica. Explicare autem omnia sit indolis hæc assensus, vel an proprie spectet ad fidem divinam, non magis nos intererat, quam jansenistarum. Nam si qua hæc difficultas est, eadem ipsi præmittunt. Negare certe non possunt, assensum debere esse inferentem, atque ita firmum, ut omnis formidinis aut dubietatis sit expertus: nisi velud doctrinæ suæ causam omnino desereat, aut tacere dicere, cum Lutheranis et calvinistis, quæcumque ex traditione diffinire euentia, et credidit Ecclesia. Simuliter ad eas res obijctiones respondere poterit.

6 Nihilominus, ut directe respondendum, deo L. factum Jansenii, quod scilicet sensus proprius libri Jansenii circa materiam quinque propositionum ab Innocentio V. damnatarum sit hæreticus, hoc, inquam, factum, sive hoc adiectum, credi posse fidei divina,

etiamsi in declaratione Ecclesie super huc re sola autoritas spectetur. Probatur: omne obiectum particulare contentum sub universali assertione de fide, credi potest per fidem divinam, dummodo constet, sub tali assertione contineri, vel per evidentiam physicam, vel per evidentiam moralem; id vel per eam certitudinem, quae nulli prudenti dubio sive formidini relinquat locum: sed factum Jansenii prout nunc est explicatum, esse unum ex obiectis particularibus contentis sub universali assertione de fide, constat per evidentiam saltem moralem: ergo credi potest fide divina. Consequentia legitima est, et premissa singillatim probanda, vel explicanda sunt.

Et in primis, major continet doctrinam communem theologorum in trac. de fide, ut videre est apud Pm. Hurtado disp. II.^a de fide, sect. 2.^a et 3.^a Ex qua doctrina possum fide divina credere, Petrum fuisse conceptum in peccato originali, quia nihil constat evidenter physici Petrum esse tantum, ac proinde contineri sub hac universali assertione de fide: *omnis peccator homo conceptus est in peccato originali*. Item qui baptizat infantem credere fide divina potest, illum esse in gratia; quia per physicam evidentiam novit, illum contineri sub hac universali de fide, *omnis sine obice baptizatus, est in gratia*. Similiter qui adulterium committit, potest fide divina credere, se esse obnoxium penis aeternis, cum videat se contineri sub illa universali, *omnis adulter est obnoxius penis aeternis*. Id ipsum prestat evidentiis moralis. Sic enim fide credimus, Spiritum S. adfuisse concilio Tridentino v. g., quia moraliter evidens est illud existisse, generale fuisse, ac legitime congregatum idemque contineri sub hac universali de fide: *omne generale concilium legitime congregatum habet assistentiam Spiritus Sancti*.

Fide pariter credimus, quibquid Summus Pontifex definit ex cathedra circa fidem et mores, etiamsi non sit fide certum, sed tantum moraliter evidens; quod Pontifex reipsa definiat: propositiones Jansenii ab Innocentio X damnatas, quamvis fide divina certi non simus, quod Innocentius X talem definitionem ediderit ex cathedra, quod ea definitio suscepta sit ab Ecclesia catholica, quod quinque propositiones damnatae fuerint sub terminis sub quibus communiter circumferuntur, quod illis nota heresis deterritate fuerit inusta: quia nimirum haec omnia vel testimonio uniformiter reseruntur, vel moraliter certa vel evidentiis sint. Et

licet his testimoniis metaphysice, vel physice, non repugnet subesse falsum, tamen imprudentis aut insani iure, illis dissentiri, vel de illo cum veritate dubitare. Quo fit, ut moraliter evidenter constet, praedictas quinque propositiones contineri sub hac universali de fide: *quodis propositio quae dicitur Pontificae haereticam deponit et catholica, solum dum Ecclesiae catholicae auctoritate defenditur, catholica est*.

9. Minor verum I. syllogismi sic ostenditur, dum condemnationem, quinque propositionum, de fide est, rationem verborum textum, qui exhibet eundem sensum, esse haereticam. V. g. postquam dicitur mala est illa propositio: *interiori gratiae in statu naturae lapsae non quae resistit*, quae una est ex quinque jansenianis; iam ad fidem pertinet haec propositio universalis: *omnis verbum veritas, proprie significans, interiori gratiae in statu naturae lapsae nunquam resistit, est haereticum* quodlibet enim dicitur aliqua propositio, nemo dubita, quin damnatur sensus illius, ubiquecumque occurrat, et quibuscumque verbis exprimat; atque per evidentiam saltem moralem constat, dari textum in libro Jansenii proprie significan-tem, interiori gratiae in statu naturae lapsae resistit; ergo per evidentiam saltem moralem constat, factum Jansenii, quantum ad sensum, haereticum illius propositionis (talem intellige de fide) contineri sub universali asserectione de fide.

10. Proxima huc videtur facile persuaderi unum catholicum in-
 ontu non praesens imprudenti et stulto; constat enim, quinque propositiones Romae fuisse cullatas, cum libro Jansenii, libere-
 que ipsam sub Innocentio X excommunicatum fuisse et diligenter, qua
 niam desubari non possit, ut nunquam certissimus testis tati Eccle-
 siae declarat Alexander VII, constitutione sua 28.º anno 1666.
 Constat item eundem librum diligentissime fuisse discussum, et
 cum doctrina quinque propositionum comparatum in eundem ge-
 neralibus feri gallicani, anno 1664. Constat demum, plurimos
 seorsum episcopos et DD. innumeros eiusdem libri eximii accur-
 ratissime inventiser, qui omnes uno ore testantur, merita huc
 clarius esse, quod liber Jansenii doctrinam continet quinque pro-
 positionum; non quidem abiter aut incidenter, sed ex professo et
 fusissime probando, et objectionibus respondendo. Ita ut illius
 haereticum venenum nullo sit manifestius, ut periculis in libro
 Jansenii, quem in damnata propositionum quinque.

Quis autem pendens, ne leviter quidem iudicet, aut suspicari
 11
 poterit, librum scriptum stylo reverendi, ac doctissimi, non satis
 intellectum fuisse post hoc eximium tot Recensere profanos, totque
 à deo hinc admittat, et à theologiae muros, in pedes, quas ex pro-
 fesso trahit, pedat, et neci condant? Dico, eundem librum dili-
 genter legunt et perscrutantur jansenistae, qui ubilibet in eis con-
 traher lesiveantur, oculis sibi ipsis, quod sensus dramaticus quin-
 que propositionum una continentur ibi. Sed non hoc dico, 1.º quia
 constat, jansenistas, audaciter mala fide, et contra propriam
 conscientiam et lesiveant, ut Jansenii doctrinam, quem desecre
 voluit, in tuto collocent, et à censura liberent. Nam ante danna-
 tionem quippe propositionum ab his jansenistis dicitur totum, quod
 ille libere exprimeret doctrinam libri Jansenii. Itaque totum
 jansenium doctrinam nomine Romanum in se sentit, quippe docto-
 res, qui propositiones illas etiam Jansenii et V. inter hunc, et totis
 nervis confunderent eorum damnationem impedit. Postea vero,
 cum hoc essent Pontificis periculum obsistere auctorum jansenistae,
 nec peritiam creatis circum vellet. Tunc sic quoque quippe
 mens et facti distinctionem fraudulenter exogitarunt.

2.º quia constat etiam, jansenistas cum catholicis eundem
 12
 de sensu propria libri Jansenii, nam in libris multis, quos de
 auctoritate ista semperunt post damnationem à propositionum, eundem
 sensum Jansenio attribuunt, et language propriam adaptant,
 quem catholici damnatum et haereticum censent, nec ab auctoritate
 negant, sensum dramaticum quippe propositionum in libro dan-
 scri in operi, nisi quia lateri voluit damnatum esse in quippe
 prope similibus sensum illum, quia catholici omnes damnant,
 erudit, sed alium longe diversum, prorsusque exilium, 3.º
 ut peregrinum, quem nullus catholicus inquam proprie, et li-
 teralem a libris nec quippe propositionibus nec libro Jansenii,
 imo quem ipsi jansenistae proprium et liberalem esse negant ad
 ante damnationem, quavis postea in omnia loquenti mutaverat
 mala fide. Quia de re videri potest Historia citata quippe pro-
 silicium in explicationibus quorundam questionum habitis ad
 finem totum 4.º praesertim explicatione 1.º, 2.º et 3.º.

5.º Quia dissensus poterunt hominum, quorum inter est ne-
 gare factum Jansenii, et quos Ecclesia ipsa desecit in ipsam
 13
 repelles, continuas, novales et illius iniquitas: nec est inf-

ferens fundamentum, ut quis prudenter iudicet de veritate assertionis oppositæ, tanto autoritatis pondere firmante. Nam utique dubitare liceret de sensu hæretico librorum Lutheri et Colvini, si Lutherani aut Calvinisti dicere libere evidens sibi esse, quod in his libris non continetur ille sensus, quem omnes catholici contineri putant. Certum est igitur per evidentiam saltem moralem, dari textum in libro Jansenii, proprie significantem errorem quinque propositionum: ac proinde certum pariter est, quod hoc obiectum continetur sub assertione universali de fide: unde concluditur, quod potest credi fide divina, etiam si in Ecclesie declaratione super hac re sola humana auctoritas spectetur: quod demonstrandum suscepimus.

- 14 *Duxi per evidentiam saltem moralem*: ut eos etiam comprehendam qui librum Jansenii non legerunt, aut intelligere non possunt. His enim res hæc non est physice evidens; sit tamen evidens moraliter, sive omni prudenti dubio procul posito, per eandem testimonium Summorum Pontificum, episcoporum et catholicorum Doctorum, qui librum Jansenii diligenter examinarunt. Quod si loquamur de homine latinatis et theologiæ mediocriter perito, qui librum illum non obsecrante legat, minime dubito quin is physicam evidentiam habeat de facto Jansenii prout supra explicata. Cur enim non dicitur physice evidens notitia, quæ propriis oculis acquiritur de sensu libri stylo perspicuo et noto idiomate conscripti, tractantisque de rebus a cognitione legentis non remotis? Qui ergo sic legerit Jansenii librum, potest ille divina credere sensum illum circa materiam quinque propositionum esse hæreticum, etiam independentem a declaratione Pontificum, a sensu Ecclesie et a testimonio doctorum, supposita hæreseos nota 5 propositionibus iusta.

- 15 *Summa dictorum est*, quod etiam permissis, non esse fide certam identitatem sensus libri Jansenii in sensu damnato quinque propositionum, neque esse declaratum ab Ecclesia lumine supernaturali et infallibili, sed tantum pure humano; potest nihilo minus fide credi, sensum istius libri hæreticum esse, eo quod illa identitas sit evidens physice, vel moraliter. Quemadmodum fide credimus Petrum fuisse conceptum in peccato originali, quamvis identitas Petri cum homine non sit fide certa nec supernaturali lumine cognita. Hæc enim propositio, *Petrus est homo*, non est de fide. Pendet quidem veritas huius propositionis, *sensus libri Jansenii est hæreticus*, ab illa alia, *sensus libri Jansenii est*

idem cum sensu damnato quinque propositionum: sed non est necesse ut ab illa pendent tanquam a motivo vel antecedenti, ex quo per discursum inferatur. potest enim solum pendere tanquam ab applicatione motivi fidei, qui videlicet nobis constet talem veritatem esse revelatam, ut patet eodem exemplo peccati originalis, et latius explicatur a Theologis in tractatu de fide

Si quaeras ubinam sit revelatum, quod sensus libri Jansenii est hæreticus, respondeo ibidem ubi revelatum est quod sensus damnatus quinque propositionum est hæreticus. Quomodo quærenti ubinam revelatum sit, quod Petrus est conceptus in peccato originali, respondetur, ibidem ubi est revelatum, quod omnis homo in peccato originali est conceptus: nam unusquisque homo est Petrus, Paulus, Ioannes, et reliqui. Cum ergo jansenistæ negare non audeant, quod sensus damnatus quinque propositionum est hæreticus, ac prout quod eius falsitas, sive opposita veritas ubi revelata est: fateantur pariter necesse est, ea revelatione comprehendi sensum libri Jansenii, quem constat eandem esse cum quinque propositionum sensu damnato. Neque enim talis revelatio obligatur illis precise verbis, quibus constant quinque propositiones; sed universaliter complectitur omnem verborum textum, cui sensus idem proprie convenit, ut est manifestissimum.

Dicitur 2.º fide certam esse identitatem sensus libri Jansenii cum sensu damnato quinque propositionum. Ostendimus hætenus hanc propositionem, *sensus libri Jansenii est hæreticus*, fide divina esse credibilem, etiam si non foret de fide hæc alia propositio, *sensus libri Jansenii est idem cum sensu damnato quinque propositionum*. Nunc vero contendimus, etiam hanc 2.^{am} propositionem esse fide certam. Prob.^o assertio: Ecclesia est omnino infallibilis dum aliquem librum etiam modernum ex professo discutit, declarat in eo existere certa doctrinæ capita hæretica vel catholica, fideles omnes obligando, ut se ex animo subiciant huic declarationi: seu quod in idem incidit: Ecclesia est prorsus infallibilis in discernendo veramque propriam libri cuiuslibet, etiam recentis, dum premissis examine defuit in eo contineri doctrinam catholicam vel hæreticam, et omnes ad assensum iudicio suo adstringit. Atqui Ecclesia premissis examine declaravit in libro Jansenii contineri sensum hæreticum quinque propositionum, fideles omnes obligando, ut huic se declarationi ex animo subiciant: ergo Ecclesia in hoc puncto est omnino infallibilis: ergo identitas sensus libri Jansenii cum sensu damnato in quinque propositionibus vel hæretico, est fide certus.

16

17

18. Unaque consequentia recta est apud adversarios: et author constat ex supra notatis consiliis Alexandri VII ab universa Ecclesia receptis: ubi declarat ac definit Pontifex, quinque propositiones ex libro Jansenii excerptas, e. in se, su ab eodem Jansenio intentis, damnatas fuisse, e. uti tales, ita scilicet eadem Jansenius vult, de his damnatis: insuperque apparet et generaliter iurandi formulam, qua hebes, ubi quis facit, deo se ex animo scilicet debeat. Maxima vero, in qua loci est difficultas, et quam prorsus ac omnino perperam, valde precari potest argumentis non supra indicatis. Et ut omnino arguetur haec horum efficientissima, perscrutemur quod ex oppositione libri S. Augustini desumptissima, probatur 1^a: quia Ecclesia est condita infallibilis, dum aliquas propositiones declarat esse catholicas, aut haereticas. Sed in eodem proprio ac genuino sensu tunc errare potest: alioquin non esset habendus ut haereticus, qui totum libri sensum in sensu verborum iniquo diceret haereticum esse relictum: vel qui phrases omnes, quibus concilium Tridentinum exprimit haereses, quos damnat, contenderet esse in sensu proprio eadem formulas catholicas veritatis: in scilicet, praesertim, quod Ecclesia et concilium expressit in legitimo verborum sensu decernendo. Aliter nulla disparitas nobis potest inter quinque, aut decem propositiones, per integrum eandem libri capitulum: nec in superioribus ponderamus: et argumenta in contrarium ex aequo valent utriusque, eum pariter quodammodo, ubi non sit revelatum, quod aut illa propositio hunc sensum habeat. Et sic de aliis. Ergo eadem infallibilitas Ecclesiae commendanda, et circa sensum libri emendanda haereticam, aut catholicam.

19. Confirmetur, cum nulla ratio nobis cogere, cur quies sit de sensu propositionis necne essentialis sit questio iuris: et non sit pariter iuris questio, quae de sensu libri necne sit excitatur: si ergo erit 1^a questio iuris, quia iuris est, et non facti status, Ecclesia est infallibilis: cur non pariter erit 2^a intelligibilis? Confirmetur eodemque eadem absurda et incongrua se merentia, si fides in utralibet ex his questionibus non tenetur inclinare Ecclesiam humiliter assentiri, et adherere: videlicet, quod non possit Ecclesia certo scire, se nunquam satis expressisse verbis quid crederet: quod nec possit ex formulis, ac professionibus libri colligere quis haereticam, quae catholicam doctrinam impugnetur, quod nec hebes verbo sinceram doctrinam posse, nec eorum idem figere, nec errorem cretam stare valent. Hoc enim omnia non minus ex Ecclesiae infallibilitate circa libros, quam circa propositiones, sequeretur, si consideranti liquidum erit.

Probat 2.º eadem ratione, quia Ecclesia est infallibilis in discernendo germano sensu cuiuslibet libri, capituli, vel textus Scripturæ sacre: item in discernendo sensu veterum scriptorum de traditione catholica testamentariorum: item in discernenda conformitate vulgatae versionis cum textu hebraico, vel graeco, ne ullusquam incertum evadat, quidquid Ecclesia declarat ex verbo Dei scripto vel tradito, tam ergo infallibilitas grammaticalis, quam jansenistae velut fictitiam contemnunt: et videtur, se ipsa convenit Ecclesiae, ubi necessario ad explicandum, stabilendum, firmandamque sinceritatem doctrinae catholicae. Ad ad huc finem plene obtinendum necesse est, ut ea infallibilitas extendatur ad scripta omnia quae religionem spectant: ex his enim perpetuum intellectus, communis fides periculum erroris potest: et quidquid Ecclesia definit ex libris sacris, poterit libris hisce recumbentibus in facie ipsius Ecclesiae impune rejici, et impugnari, si fideles in eorum declaratione librorum non teneantur stare Ecclesiae iudicio.

Probat 3.º quia, ut supra arguebamus, questio ista, an Ecclesia compellat potestas infallibiliter declarandi sensum librorum catholicorum aut haereticorum, est questio iuris extra dubium. Haec autem questio affirmative definita est ab Ecclesia saltem exercite, quodles eiusmodi potestatem tanquam sibi propria exercent, ut saepissime fecit. Quod autem Ecclesia sentiat iudicium suum in his rebus esse infallibile, patet: quia si fallibile crederet, non obligaret fideles ad assensum internum, quocumque in contrarium ratione posita, sed contenta esset obsequioso silentio, quod sponte offerunt jansenistae. Nam in sententiis circa facta personalia, in quibus Ecclesia non est infallibilis, obligatur quidem pars damnata ad se submitendum et respuerendum in foro externo. Ceterum non prohibetur in foro interno aliter sentire, saepe innovare credere, si propria sibi conscientia dicit, debetum non fuisse commissum, laesum iudice probatum: nec ceteri obligantur ad assensum internum, nisi quantum sufficit ad evitandum iudicium, temerarium. Vel ergo Ecclesia dicenda est tyrannidem exercere, sibi que usurpare potestatem, quoniam ipsa non habet: quod nefas est dictum: vel fallendum est, Ecclesiam certo scire, quod sibi dicta infallibilitas a Christo donata est.

Probat denique, quia nisi Ecclesia sit infallibilis in re proposita, non satis verificantur sacri textus, in quibus Ecclesiae promittitur immunitas ab erroribus in rebus ad religionem christianam pertinentibus. V. g. cum Ecclesia dicitur *colonna et firmamentum veritatis, et quod porta inferi non prevalebit adversus eam*: prevalebit enim porta inferi, si prevaleare possit inter fideles, insentia sentiendi

et amplectendi quidquid ventitant libri pestiferi, quantumvis Ecclesia clamaret, eos esse plenos erroribus, et ab inferni spiritu dictatos. Quare sicut ob hanc rationem censetur Ecclesia infallibilis in pluribus aliis, quæ non inveniuntur in propriis terminis revelata, ita in re proposita sentiantur. Urgetur hoc ipsum: Ecclesiam obligari omnes Christi fideles, ut non solum ore fateantur, sed corde credant, sensum libri Jansenii esse hæreticum, ut constat nominaliter ex Bulla Clementis XI, quæ incipit *vineam Domini Sabaoth*⁸; si ergo Ecclesia est infallibilis in sensu libri recentis dignoscendo, fieri potest ut sensus janseniani libri sit re ipsa catholicus, et ad fidem pertinens; ergo fieri potest ut Ecclesia sub anathemate obliget omnes Christi fideles ad credendum, hæreticum esse, quod re ipsa et contra Deum catholicum est, et pertinens ad fidem. Quid enim ex illi Ecclesiam errare in fide si hoc non est? Vel qua ratione poterant magis adversus eam prevalere potest infidelis?

23. Hinc ad argumentum jansenistarum in hoc propositum, ostendens nullibi esse revelatum, quod sensus damnatus quinque propositionum sit in libro Jansenii, respondeo 1.º: in Scriptura et Traditione revelatum esse universaliter, quidquid Ecclesia dogmatice definit ad fidem pertinens, ita esse prout definitur: Deum autem hoc revelantem previdisse omnia obicere particularia, quæ definitura erant Ecclesia nepe ad ad eam condemnationem sancti, quæ non minus est, hoc, de quo loquuntur; et omnia comprehendere voluisse revelatione ista: quamvis nullis prælatum, et deorsum temporis imminuerent. Non aliter ac dum revelavit Deus, omnem sine obice baptizatum sanctificari, previdit et comprehendere voluit, quofque sine obice baptizandi erant usque ad finem mundi, ac proinde Jansenium ipsum,posito quod sine obice baptizatus fuerit.

24. Respondeo 2.º: ut aliqui veritas sit proprie et immediate de fide, sufficit, quod ab Ecclesia definita sit, licet non inveniat'ur expressim immediate revelata in sacris libris nec in traditione. Ratio est, quia Ecclesia habet immediatam Spiritus Sancti assistentiam ad declarandum infallibiliter, quid sit error vel veritas ad religionem pertinens, ut omnes catholici consentiant: ergo Ecclesia in his definitionibus se gerit, ut argatur Spiritus Sancti, verique nihil auctoritate divina: ergo qui tunc Ecclesiam credit, Spiritui Sancto credit, propter divinitatem auctoritatem credit, ac proinde fide divina credit, ita igitur veritas, quæ sic creditur, est proprie et immediate de fide,

⁸ DENZON-LE-DANSWART, n. 1150; *Enchiridion Fidei*, n. 236.

Declaratio autem Ecclesiae, prout in tali assistentia profertur, dici potest Dei revelatio formalis, si revelatio latiori sensu accipiatur pro testimonio auctoritate Dei firmato et approbato, verisq; divino quoad sensum, licet sit humanum quoad verba, et quoad modum investigandi veritatem, seu preparandi iudicium primum. Ipsa quoque assistentia Spiritus Sancti promissa, et revelata in Scripturis, dici potest revelatio aequaliter, respectu omnium et singulorum quo definit Ecclesia, ut dicit Pater Suárez: Deus enim promittens se ita astiturum Ecclesiae, ut nunquam erret in definendo circa materiam sibi et iuranti, equivalenter dicit vera fore omnia et singula quo definiert Ecclesia, materiam istam spontanea. Perfecto Ecclesia non solum definit veritates quas in Scriptura et traditione revelatas invenit, sed etiam definit Scripturae sensum, et intentionem Spiritus S. in his, que revelavit vel per Scripturas, vel per traditionem, ut arguit Docteur Eximius: alioquin de definit ut illum sensum intentionemque formal esse de fide, ut nemo catholicus dubitat. Pro definitio-nibus autem istiusmodi, non alia revelatio videtur Ecclesiae, quam praedicta assistentia Spiritus S.

Unde cum dicitur quod Ecclesia novas revelationes non accipit, pro novis fidei articulis statuendis, intelligendum hoc est 1.º de revelationibus expressis, quales habuerunt prophetae et apostoli, alique scriptores canonici, quarum et sententias et verba singula debuit Spiritus S. intelligendum est 2.º de novis sibi articulis inchoantibus, aut inchoatis cum his, quos in sacris libris vel in traditione revelatos habuerunt. Quod enim Ecclesia plura denovo definire possit, ac de factis definire in conciliis necessaria vel ut de utilia ad explicandam, tuendam, firmendam, ac roborandam antiquam fidem, dubitari non potest: et tunc illa incipiunt esse de fide, licet antea immediate et formaliter non fuissent. Non tamen hoc dicitur nova fides, sed explicatio vel confirmatio antiquae, nec isti sunt fidei articuli simpliciter novi, sed vel appendices, vel sequela veterum. Atque ita se habet articulus, qui de loquutione. Quod enim quinque propositiones creduntur haereticae in sensu Jansenii, plurimum interest conservationi antiquae fidei circa materiam libertatis et gratiae, mensura circa infallibilitatem Ecclesiae.

Sed contra assertionem huc usque stabilitam obijci potest citata historia quinque propositionum Jansenii, quae lib. 3.º ad annum 1657 ut nunquam fuisse mentem catholicorum, cum jansenistis disser-

tantum, asserere quod negatio solius facti Jansenii sit hæresis: et quatenus interdum asserant quod factum illud negantes redduntur obnoxii penæ canonicis hæreticorum, hoc ideo dicere, quia hæreticorum factores istidem quibus hæretici subiciuntur penæ: qui autem defendunt vel autores vel libros, errentia in fide damnatos, habeantur, si non ut hæretici, saltem ut factores hæreticorum. Id ipsum de mente catholicorum statuit eadem Historia lib. 5.º ad annum 1668. Accedit autoritas illustrissimi Prelate, Archiepiscopi parisiensis²⁷, qui, ut refert eadem historia libro 5.º mandatum edidit pro subscriptione formulae ab Alexandro VII præscriptæ, quo declaravit a nomine dici posse, nisi ex malitia vel ignorantia, quod Summi Pontifices quoad Jansenii factum postulent submissionem fidei divinitus: cum solum quoad hoc exigant fidem humanam et ecclesiasticam, quæ obligat ad proprium iudicium sincere subiciendum legitimorum iudicio superiorum. Accedit insuper testimonium moderni scriptoris anonymi, vere catholici, et antijansenisti, qui tractatum edidit lingua gallica, quatuor distinctum totulis, de formulæ ab Alexandro VII præscriptæ. Hic enim autor, tomo secundo, cap. 8.º 4.º partis, non solum asserit et probare dicitur, Jansenii factum non pertinere ad illud, sed etiam statuit ipsam fateri communiter eos, qui contra jansenistas scripserunt.

27 Respondeo, non satis constare quid sibi velit præfata Historia. Nam ex mente catholicorum passim statuit, et probat, præsertim lib. 3.º et 5.º, Ecclesiam esse infallibilem in decisione facti Jansenii, non minus quam in declarando sensu Patrum de traditione testificantium. Item post definitionem pontificiam, Jansenii factum munere adeo contextum et colligatum cum iure, ut sit ab eo inseparabile: nec unum posse factum hoc negari, quin ius ipsa reddatur dubium et incertum. Præterea fideles omnino teneri iudicium suum eismodi definitioni subicere. Nihilominus negat locis in obiectione allentis, quod illius facti negatio sit hæresis. Et cum explicare aggreditur quo genere fidei vel assensus credere tenentur hoc factum, nihil aliud dicit, nisi quod eo modo tenentur illud credere, quo jansenistæ credi volunt factum S. Augustini post approbationem Ecclesiæ. Hoc vero est non directe, sed per instantiam, ut vident, respondere.

28 Certè qui negaret ab Ecclesia bene intellectum fuisse traditionis sensum circa dogma transsubstantiationis v. g., foret hæreticus,

²⁷ Prelude a l'histoire de France par le cardinal de Retz (1668) y inserto en Paris (1670), que mostró gran oposición a los jansenistas.

non minus quam qui dicat Scripturæ sensum ab Ecclesia perceptum intellectum, cum utrobique sit eadem ratio. Si ergo Ecclesia tam est infallibilis in factis Jansenii, quam in sensu traditionis ex libris Patrum eruendo, qui fieri potest, ut post Ecclesie definitionem Jansenii factum sine hæresi negari valeat? Rursus: factum istud post Bullas pontificias ideo est a iure dissociabile, quia nemineque unumquodam Ecclesie definitio, cum declaravit quinque propositiones in sensu Jansenii hæreticas esse; atque definitio iure ius et factum respicit indivisiim, ne per modum unius obiecti; nec aliis verbis, aliave censura quilibet pro iure quam pro facto; quomodo ergo reddi alteram fide divina credibile, alteram fide tantum humanam? Propterea generalis conventus Cleri gallicani die 1.º februarii anno 1661 declaravit se in Formula ante præscripta feraciter in eiusdem Cleri conventu anno 1657 posuisse tanquam decisionem fidei, quinque propositiones hæresis esse damnatas in sensu, quo illas docuit hic autor; Et, ut contradicentes et rebelles pro hæreticis habeantur. FINIS.

Die 22.^a Junii anno Domini 1743.

DISSERTATIO SACRA

DE VARIIS SCRIPTURARUM SACRARUM VERSIONIBUS ET DE PROPRIA
 QUÆVISCQUE AUTORITATE ACUT UTILITATE.
 AC PRIMUM DE TEXTU HEBRÆICO

Autore Patre Ludovico de Lossada

Postquam de quidditate, partitione ac numero divinorum voluminum, deque ipsorum auctoritate canonica, variis etiam libris non nominatis^v contraposita, disseruimus; nunc quadruplex fuerit sacrae Scripturae translatio, et quæ enique compellat auctoritas, discutere oportet. Res profecto theologicis non tantum rebus digna, sed propterea necessaria: cum enim ex hebraico fonte plerumque non ebibant, nec iudicium tantum omnino sit inestudie libere, principia Sacrae Theologiae,

v Libro eucanonistico nr. según el P. Lossada. e) que no pertenece al canon de los libros sagrados. No quiere Luminarias apócrifas, porque cada palabra tiene sentido peyorativo. Véase la disert. 1.ª párr. 3.º n. 1.

que ex verbo Dei scripta plerumque sumuntur, haurire tota non poterunt. nisi, quibus et quantum versuibus scribere debeant, probe noverint. § 1. De textu hebraico.

§ 1. DE TEXTO HEBRAICO

1. Linguam hebraicam, que omnium prima et multiplicissima passim creditur, fuisse primitivam, que scriptis vel Pentateuchis, et fere omnia volumina testamenti veteris et ex testamento novo evangelicam etiam Matthei, et epistola Pauli ad Hebræos, constans est veterum et recentiorum sententia; que tantum excipit ex veteri testamento libros Machabæorum, et probabiliter etiam librum Sapientia græcæ transcriptionis. Potesi autem accipi hebræa lingua, vel pura, vel amplexa. Præse, et strictè sumpta, pura vel et impermixta lingua, quam posteris tradidit Abrahamus, et huc 1° scripta est novæ pars librorum Veteris testamenti. Amplexa et imple sumpta, comprehendit etiam eudæicam vel syriacam, que valde affinis est, et solum accidentaliter ab hebræa pura differre censetur: et huc primitivam creditur in libris Tobie, Esdræ, Danielis, et quibusdam aliis, atque etiam in evangelio Matthei, et epistola ad Hebræos.
2. Quædam Testamento Pharaonis libr. 2° de Vita Moysi³ ubi dicitur Deo legem fuisse Pentateuchum ab initio scriptam fuisse eadem lingua. Sed respondebit cum Sancto Hieronymo, eademe lingue nomine a Philone intelligi hebraicam, sicut enim, cur eademe vel syrica est, vocetur hebraica in evangelio, ut patet ex cap. 5° hominis x. 22° et ex cap. 40° x. 13° et 17°; illa que est hebraica, potest vice versa vocari eademe, nimirum propter viciniam utriusque lingue affinitatem. Certe syrica lingua, vocandus pure hebraicis intermixta, post captivitatem Babilonicam ita facta est vulgaris apud iudeos, et tempore vite mortalis Christi Domini, et deinceps, hodieque vulgo vocetur hebraica, quamvis ipsa volumina sacra semper idioma pure hebræos scripta pervaserint.
3. Obiici præterea potest, in Pentateucha sæpe additari nomina hebraicorum interpretationes, ut Genesis 21°, 18° *Gubon, id est, fatentibus bestis*; Genesis 35°, 18° *Bevané, id est, filia doliæ mei*, et *Bevanébe, id est, filia doliæ*, et Exodi 16°, 15° *Machon quod significat quid est hoc*. Si autem omnia hæc vocabula erant

³ Ed. CURR. vol. I Bœlhi (1903) p. 173.

hebraica, ut quid autor alia prae aliis interpretabatur? Respondetur, ut iam alias in simili, huiusmodi nominum interpretationes ab interprete graeco vel latino editas esse, vel fortassis etiam ab autore ipso, qui vocabula quaedam subobscura per alia item hebraica verba clariora non inepte potuit interpretari: ut si latinus scriptor diceret: *Armiger*, id est, arma gerens; *signifer*, id est, qui signum fert. Quod si ab interprete additae sunt, eandem, quam reliqua versio, auctoritatem habebunt, de qua postea.

Sed quamvis lingua, qua perstant adhuc scripti libri sacri, sit hebraica pura et primitiva, characteres tamen non sunt illi primævi, quibus usus est Moyses, et scriptores alii usque ad Esdras. Nam post reditum e captivitate Babilonica, cum Esdras libros sacros collegisset, emendasset, et coordinasset, characterem mutavit, et pro veteri hebraico substituit assyrium sive caldaicum. Velus autem hebraicus idem est, quem hodie samaritanum vocant: quia retentus a decem tribubus israelitarum post discessionem a regibus Iuda; deinde conservatus est < a Cuthæis >^x, et aliis assyriis, qui pro israelitis perpetuo exilio nullatis samaritanorum religionem in posterum inchoaverunt.

Porro mutatum ad Esdra characterem constanter asserit omnium terre christianorum et Rabbinorum sententia, que proinde vim habet antiquissimæ et firmæ traditionis. Adde, quod sæpe, nec ita pridem Hierosolymis effosi sunt sicuti, sub regibus Iuda procul dubio cusi, quibus inscriptæ litteræ sunt plane diversæ a characteribus biblicis nunc extantibus, simulque similes his, quæ in scriptis samaritanorum leguntur. Cum autem nulla veritatis specie dici possit, antiquas hebræorum litteras non easdem fuisse, quæ in huiusmodi nummis videntur, et ante captivitatem Babilonicam commerciis indæorum vendebantur sub regibus Iuda, hoc argumento demonstratur historice, tum mutatio characteris biblicæ, tum identitas hebraici veteris cum samaritano, quam etiam cognoscit communis sententia. Videri potest Serarius in Prolegomenis biblicis cap. 3.º questiuicula 4.ª.

Huc tamen communi placito repugnat cardinalis Baronius, qui, motus auctoritate Philonis, lib. 2.º de vita Moysis³, indicantis, Legem

y El ms. pone a *Heuthæis*, pueblo desconocido en la Biblia. Como parece hacerse alusión a 4 Rg 17, 24: «adduxit autem rex assyriorum de Babylone et de Cutha, et de Avah . . . et collocavit eos in civitatibus Samariæ pro filiis Israël», sugerimos la lectura «Cuthæis». El tránsito por otro lado no parece difícil: cuthæis-cuthæis-Heuthæis y viene confirmado por la preposición a (no ab, como correspondría siguiendo vocal).

x p. 6-7.

a Ed. COHN. vol. 4 (Berlín, 1902). p. 171

absque ulla mutatione characteris aut linguae, qua primitus scripta est, permansisse usque ad Ptolomaeum Philadelphum; censet, hodiernum Bibliorum characterem hebraicum esse veterem illum, quo Moyses, et alii deinceps usi sunt prophetae⁶. Sed in primis Philonis auctoritas non ea est, quae reliquis omnibus hebraeis et christianis praeponi debeat. Deinde characteris nomen non exprimit Philo; sed tantum significat linguam non esse mutatam usque ad Photomaei Philadelphi tempora, quando per septuaginta interpretes prima versio in graecam linguam peracta fuit; quod ultro conceditur.

- 7 Difficilius obici potest, incredibile esse, quod Esdras, vir sapiens et pius, characterem suae gentis veterem et avilum, uno quodammodo sanctum. Atque a sanctissimis scriptoribus, divini Spiritus amanuensibus, usitatum, mutare voluerit, et alium quodammodo profanum subrogare: nulla quippe mutationis istius apparet idonea causa. Quod enim aliqui respondent, perisse veteres characteres in exilio Hierosolymae, et captivitate babilonica, facile exorbitat. Tum quia, licet hoc permittaretur, quis credat, septuaginta annorum spatio, stinctos esse captivos omnes scribendi peritia, atque adeo patrii characteris memoria praeditos? aut etiam evanuisse epistolas omnes, commentarios, contractuum scripturas, et reliqua non canonice iudeorum scripta? Nec melior est aliorum responsio, scilicet facilitatis et elegantiae causa potuisse non immerito novas litteras introduci. Nam unde probant, assyris characteribus maiorem esse facilitatem et elegantiam? Vel cur aliquis hanc praerogativa, si forte fuerat, praeponderare debuit veteris characteris utilitati?

- 8 Propter haec respondet, alii quo mutatione ab Esdra facta, ut populus iudaicus quam maxime dissociaretur a samaritanis, tanquam a schismaticis et haereticis. Sed nec responsio ista, quam post alios approbare videtur Serarius loco citato, plene satisfacit. Tum quia diu ante captivitatem babilonicam schismatici erant samaritani in exilium babilonicum, simul scilicet captivi cum populo et lingua gentifica, ut constat ex 2° Regum 17. a versu 28. nec tamen ibidem de repudiando characteris patria cogitandum, nec in eo cura satuari, aut convenire. Tum etiam quia talis cura haereticis conveniendissime materialis est, nec videtur tanta nec talis idonea causa: sicut, quod nostro temporis haeretici plurimi ut veteri characteris alium, utique foret, causa sufficientis, aut opportuna, ad cathedrici usus, characterem introducerent.

6. *Bevendi deinde ecclesiasticis*; ad p. 351; c. 2. Haer. 1773), p. 192-194.

Incertum ergo imitationem illam ideo ab Esdra factam esse, quia maior pars eorumque tunc viventium patrias litteras ignoraba, et assyriorum tum lingua tum scriptura assueverat: septuaginta namque annorum spatio credibile est, captivitas terminis obitae pluresque < veterum > liberaerunt peritos; iuniores autem studuisse litteris babilonicis, quæ solæ in ea regione pro civili commercio utiles erant. Quapropter Esdras, ut libri sacri facilius et a pluribus legentur, assyriis eos litteris scriptos edidit, prudenter preferens utilitatem populi, ex lectione sacra facilius erudendam, qualientque æquabilitas observantur, in re certe non magni momenti; maxime cum characteres assyrii, sicut et lingua, quandam cum priscais hebraicis affinitatem haberent.

Accedere potuit non tanquam ratio per se sufficiens, sed tanquam congruentia quædam, illa in modo scribendi a samaritanis differentia; quam etiam in rebus aliis, et gentis gentis, et temporum consuetudine, studiosius, aut scrupulosius quam modo catholici, captabant olim indigi a populis diversæ religionis. Nec illa facilis, vel opportunum fuit, eam inducere ante captivitatem: quia tunc nondum erant communiter notæ litteræ babilonicæ, vel etiæ præter hebraicas.

Notandum hic, characteres tum hebraicos veteres, tum assyrios ab Esdra inductos in sacra Biblia, qui hodie vocantur hebraei, sosis consonantibus litteris olim constituisse, et sine notis vocalium syllabarum permansisse, saltem usque ad annum Christi quingentesimum: quo tempore, vel circiter, inventa sunt a iudæis Tiberiadis (quæ civitas est Paleslina) puncta vocalia, id est, notæ quædam priscais consonantibus additæ, quæ vocales syllabas indicant, et quibus hodie communiter peragitur scriptio hebraica: ut tenet communis sententia rabinorum et christianorum apud Salmasonem tome 1.º Prolegomeno 4.º, Serarion libro et capite citatis quæstioncula 5.º, et Dupin tome 1.º Bibliothecæ, dissertatione præliminari § 3.º c.

Quod tamen non ita intelligendum, ut hebraica lingua sine sosis vocalibus antea pronuntiaretur: est enim id præsertim impossi-

b. El ms. pone *vestiretin*.

d. A. Sarachon *Consecratori in conjugatione historiam...* (Coloniae Agrippinæ 1672), p. 37-40.

e. p. 8-10.

f. J. de, Elias Dupin (1657-1719) fue teólogo y publicista francés, y autor de la famosa Biblioteca de autores eclesiásticos en 58 volúmenes. Sus múltiples obras y los avatares de su vida pueden verse resumidos en cualquier enciclopedia (v. en España). La obra a que alude aquí el P. Salmason es la *Voxelle Bibliothecæ des auteurs ecclésiastiques* (Paris 1683), t. 1 p. 57.

hac: scilicet, ut scriberetur sine vocalium notis, quas sola doctissimi tradidit, et memoria discipulorum supplebat pro singulis dictionibus scriptis. Hinc nos hebraice legendi valde quidem laboriosa, atque difficilis erat: non tamen adeo insuperabilis, ut arri stultis, et consuetudine diuturna disci non posset; prout hodie discitur a non paucis christianis, et a iudeis etiam pueris, quorum in synagogis officium est, libros Legis habere cum punctis vocalibus scriptos. Hae de re qui plura vident, Salmasonem audent, et Serarium, qui nonnullas contra dictam communem sententiam obiectiones, multam punctis vocalibus imputatae tribuentium, abunde diluit.

13. — Post supersunt uniusmodi quaestiones, 1.^a est, an vetus Hebraeorum textus, hebraice aliquando perierit? Totum perisse in excidio Hierosolymae et incendio Templi per Babilonios, ac postea saluta infirmorum captivitate, totum rursus fuisse instauratum ab Esdra, manifeste illud, sed Babelosiorum dictantibus, quippe qui divinitus ad hoc munus electus, et inspiratus fuerit: affirmat Esdra Lib. 3.º cap. 14.º, videntque sentiri videntur ex Patribus Chrysostomus, Alexandrinus, Irenaeus, Tertullianus, Basilus, Leonidus, Isidorus et Halenus; quibus adducuntur ex recentioribus digni cum Driedone^b; imo Pab. Salmos, prolegomeno II.º capone 4.º sic ait: *Esdras prophetam restitutum caeteris libris sacris, qui invidiosum tempore captivitatis Babilonicae, communis fere omnium Doctores convulsus est*.

14. — Praeferenda tamen est contraria sententia, quae negat perisse cuncta hebraici textus exemplaria; nos aliam Esdrae operam tribuit, quam dispersa colligere, atque ex his a se perconditis et emendatis. (a. 2.)^c fortassis etiam non nihil motis, inspiciendo hoc consistit enim fuisse scripturam canonice, Biblia sacra in unum corpus digesta et coordinata, novis characteribus abae, hae hodie tantum is sententia cum Bellesmum Baronio, Godefrido, quos citat et sequitur Serarius in prolegomeno, cap. 42.º n. 1.º; eandemque tenet et nullis perdat lupum in notis ad titulum § tertium Libera II.º. Est etiam abs dubio religiose emendata; ne scilicet illius difficultius agnoscerentur ambulatoris filiorum Testam. vet. veteris tunc

a. n. 8-9

b. Juan Dried. (1480-1535), theologo Lovanienae, pro scribitur excellentes ideas apologeticas contra los protestantes. La doctrina, a que alude aquí el P. Lomada, está en la obra *De ecclesiasticis scripturis et dogmatibus libri octavo* (Lovanii 1560), lib. 1.º c. 1.º n. 3.

c. *Concordia et evangelicam historiam* (Coloniae Agrippinae 1612) p. 93

d. *De sac. pur. hec.*

e. n. 51.

f. l. l. p. 61.

existentium, si ex nobis audiant, Moysis et aliorum prophetarum tum autographa, quam apographa omnia, aliquando penitus intercidisse: debebant enim illam ab Esdra cunctis afflato reparationem fidelissimam, quae vel apud nos ipsos nullam habet lesionem.

Probatur eadem 1.^a: quia prior sententia nullo tibi probabili fundamento. Nam in primis Liber 4.us Esdrae apocryphus est, et nullus auctoritatis. Deinde plerique ex Patribus tantam significant restitutos ab Esdra libros sacros; quod, commode intelligitur de correctione, coordinatione, atque editione modo dicta. Praeterea cum ceteros mirabilem nec Iosephus, nec Philo, nec Rabini memorant, qui tamen praecleara multa de Esdra sentiunt et scribunt. Denique per se est incredibile, libros sacros in ruina Hierosolymae suae perisse, ut nulla superessent usquam exemplaria: tum quia non in solo templo, et nec in Hierosolyma exstant libri sacri, sed in aliis etiam oppidis regni Iudae, et ubicunque iudei synagogas habebant; quod probat optime Baronius libro 2.º Annatum ad annum Christi 186.um, et salis convincitur ex verbis Iacobi apostoli Actuum cap. 15.º versu 24.º, dicentis: *Moses enim a temporibus antiquis habet in singulis civitatibus, qui cum perirent in synagogis, ubi per omne sabbatum legitur.* Quis autem credat, libros hosce tot locis asservatos, a Babilonis [sic] exustos? Aut Ieremiam, Ezechielum, Danielem, Aggeum, Zachariam, et alios divina legis zelo praestantes, qui tempore captivitatis florebant, nullum omnino exemplar acquirere potuisse?

Probatur 2.^a positive: nam, ut arguit Bellarminus^o et Serenus^o, si libros sacros deum didicisset Esdras, eos atque didicisset eadem lingua, qua usus est in libro suo: haec autem est chaldaica, vel ebaldaisiaca confecta; cum antiquiorum librorum lingua sit hebrea. Verum haec probatio parum arget: quia facile dici poterit, Esdras in didicisse aliorum libris, cum non gereret nimis auctoris, sed restitutus in pristinum statum, omnino uti debuisset lingua eandem, qua prius fuerant scripti, nimirum hebraea, cuius peritiam vel iam habebat, vel tunc accepit a divino Spiritu, quo supponitur afflatus ad illud opus perficiendum.

Aliter argumentatur Dupis^o, nullo modo credibile esse, quod Israelitae decem tribuum a Salmanusare translati in assyrios, et in

m. t. 2 (Lucæ 1784). p. 323.

n. De verba Dei N. 2. c. 1; Opera, ed. Voss, t. 1. p. 120 121.

r. cap. 12, quaestione. 1.^a p. 71.

u. t. 1, p. 61.

civitatibus medicum: postea, ut habetur 3.º Regum 17.º, non secum asportaverunt libros sacros. Id quod confirmant hic autor ex libro Tobie cum 2.º [c. 6.], ubi Tobias qui natus erat ex israelitis cum assyris tunc captivis, inducitur *mentans illam sermonem, quem dicit Dominus per Iosam profetam, dies festi vestri convertentur in lamentationem et luctum*: legebat ergo Tobias librum Amos, qui natus est cum re captis exulabat apud exules israelita: a quibus postea non difficile est eis accipere vel transcribere possent iudei Babylone captivi. Sed haec etiam probatio non videtur effectiva, quantum ad verba libri Tobie: poterat enim Tobias hunc Amos in patria legisse, vel ab alio qui legent. didicisse; et tunc illum in captivitate commemorare.

18. Melius probatur ex capite 7.º primi libri Esdrae [v. 10.], qui nuntiatus est: ubi de Esdra, statim ne venit de Babylone in Hierosolymam *sic dicitur. Esdras natum parvitur tunc sumit, ad investigaret legem Domini, et praecepta, et doceret in Israel preceptum et iudicium*. En ut Esdras non dicitur divino inspiratus didicisse legem Domini (quo nomine significari solet velus Testamentum et speciatim Pentateuchus Moysis), cum tamen eo esset opportunum occasione tantum miraculum memorandi, sed potius legem Domini investigare, ut ex eius norma procedam et iudicium faceret, et doceret, et verum *investigare* proprie significatur vel reserata libere cum legis acquisitio, vel cum studiose perita.

19. Accedit 1.º, quod ibidem asseritur Esdras, *Habituque perfectioris, scriba velus in lege Moysi, et eruditus in sermonibus, et preceptis Domini, et circumdatus cum in Israel*: quo plane supponitur valde legem, sermones, precepta et ceremonias Domini esse plus in quibus Esdras Babylone captivus erudiri potuerit: non pro Esdrae de Babylone secum asportaverit libros Legis, satis indud obsequium Asiaticis, iudicium verum, dicitur aut vel Esdraem: *Miscus es, ut visites Iudaeam, et Hierosalem in lege Dei tui, quae est in manu tua; constitutus iudex, et pacifex. . . his videlicet, qui novcrunt legem Dei tui: ad et imperitia docebo libere* &c.

20. Accedit 2.º, quod eiusdem libri cap. 6.º dicitur, in domo Dei hanc domum inaugurata ac dedicata, constitutus esse sacerdotes, et levitas, *sicut scriptum est in libro Moysi [v. 18]*: tunc ergo Moysi liber existebat, scilicet anno 6.º Darii regis, cum Esdras nondum Hierosolymam venerat: non enim Babylone profectus est, nisi anno

p. Cita ad notam de 2 Esdr 7, 6. 11.

q. 2 Esdr 7. 14. 26

septimo Artaxerxis, ut habetur cap. sequenti. Accedit 3.º, quod capite D.^o Danielis, qui tempore captivitatis scripsit, sic dicitur versu 11.º: *et omnia Israel preceperunt cum Legem, tuam, et declinaverunt, et auferent nocem tuam: et stillant super nos maledictio et detestatio, que scripta est in libro Moyse servi Dei.* Et infra versu 13.º: *sicut scriptum est in Legge Moyse, omne malum hoc venit super nos: in his autem legibus, si libri Moyse ea tempestate perissent, non diceretur, scriptum est, sed scriptum fuit, vel erant; nec citarentur Libri, nulla forma unquam e barbaris eludis, que merito recensenda, ne deploranda foret a Daniele, et aliis prophetis inter precipuas Iudaei populi calamitates.*

Contra habet sententiam, præter antiochanam Patrem, qui iam supra respondimus, ubi citi potest 1.º quo I. Regum 22.º, et 2.º Paralipomenon 34.º refertur: Josias regnante, libri Masoræ Legis quem aliqui totum Pentateuchum, alii solum Deuteronomium fuisse dicunt: inventum fuisse, quem sibi oblatum, lectumque Josias admiratus est, et doctrinam eius terris audire tanquam sibi nondum quædam notam, neque audiret: unde colligitur, illius voluminis excerpta longo prius tempore sic a Iudeorum manibus disparuisse, ut vel memoria verborum eius obliterate fuerit. Quod aliqui tribuant regi Aeth. Josias alavo, quem putant libros sacros evertisse, ne quid esset unde inquietas eius argueretur. Ita scribit eum D. Abisalomus Liranius. Alii vero scelus hocce perpetratum credit: ab impio Maussæ, qui Josias fuit avus, regnavitque annis 55: quo tempore, in duobus decibus annis Regni Amon similiter scelerati, censet Abulensis q. 19.º in caput octidum libri 4.º Regum, non solum exstos fuisse libros Legis, adeo ut nullus extaret præter illum in Templo tunc absconditum, et sub Josia inventum, sed etiam obtulisse quosdam ante Manassæ sapientes erant, ac Legis doctores: *et postea successores* (pergit Abulensis) *non habuerunt libros, per quos instruerentur in Legge Dei, et sic erant ignorantés, nec sciebant aliqui Legem Deo plene et ab hoc non poterat quicquam predicare. Et sic factum est quod Josias nunquam audiret ea, que continentur in libro Legis, usque ad diem, qui ductus est liber iste ad eum.* Haec dicit Abulensis. Si ergo Iudæis in patria degentibus, nec ab externis hostibus vastata Hierosolyma, tanta potuit divinarum librorum incuria, vel ruina contingere; non debet incredibile videri, sacra volumina perisse in omnimoda Templi et Hierosolymæ vastitate.

22

Sed in primis ex in Libri Legis inventione a iunior colligitur, omnes aliquando peritisse libros sacros. Tunc quia verus, liberum illius qui traquam noviter inventus mercedator, scilicet fuisse Deuteronomium nec de eisdem ommissione quodlibet ibi, vel alibi significante. Tunc quia saltem apud samaritanos Deuteronomii exhibam exemplaria. Tunc quia vel apud iudeos liber, quo de loquutione absentibus quidem, sed tamen servatus fuerat, propter aliquo consilio Legis, qui in libro ante federis servabatur, iuxta preceptum Moysis, Deuteronomii 31: 26. Deinde negandam est, libros sacros, et ne ipsam quidem Deuteronomium, a temporibus Arah aut Manasse, apud iudeos recessisse vel penitus disparuisse. Nam, quoniam allinet ad Arah, sententiam Lucani Lene relinquit Andensis loco citato q. 1. 1: *Quid, non est verisimile quod Arah combussent omnes libros Legis, et ex tunc moverit liber ille abscissus in uno Templi, nec legitur de Arah, quod aliquid tale fecit. Etiam dicit, quod Arah periret istud, tempore Ezechie restaurarentur libri Legis, cum Ezechias fuerit rex vobis deiecit. Etiam, quia tunc erat Ezechias propheta, evincens in prophetia, per quem restaurati fuissent libri Legis, si destructi essent ab Arah.* Hardenus Abulensis

23

Quibus argumentis inquamatur pariter eisdem Testati sententia de Rege Manasse. Quia nec de Manasse legitur, quod tale quid fecerit. Item, dato quod fecisset; tempore Josie restaurarentur libri Legis antequam liber in Templo talens inveniretur: contigit enim inventus hinc anno 18 Regni Josie, qui fuit etiam rex vobis deiecit, et, cum adhuc esset puer, cepit querere Deum patris sui David, ut habetur citato capite 36. Paralipomenon [v. 3]. Item, quia tunc erat Jeremias propheta, evincens in prophetia iam ab anno 13. regni Josie, ut constat ex eiusdem Jeremie capite 1. [v. 2]: per hunc ergo restaurati fuissent libri Legis, si destructi essent a Manasse. Verbe tenentiam hinc antea tempore computare inter ignorantem, ac Legem Dei nescientes, et ideo ad predicandum ineptos, nimis durum apparet.

24

Adde, quod ipsemet Abulensis ibi questione 42.^a concedit, servatum fuisse in Josia extremam in constituendis regibus iudicium consuetudinem, ut scilicet dum nigeretur in reges, Deuteronomii exemplar acciperent a sacerdotibus, iuxta preceptum ipsius Deuteronomii cap. 17. versu 18. Restabat igitur post Manassam, et Anan, exemplar Legis unius decem et octo prius quam inveniretur liber

in Templo. Quod vero Tarsatus ibidem ait, Josiam non legisse tabe illo tempore librum divinae Legis, nec argumentum evincit, nec aliunde cohaeret cum eximia pietate Josiae, maxime cum reges non solum iuberentur accipere Legis exemplar, sed etiam illud legere omnibus diebus ante aur., ut constat ex citata capite 17.º Deuteronomio [v. 19]. Denique Josias, invenio libro, non queritur, quod antea libri sacri fuerint destructi, vel amissi, sed quod non constantius patres nostri verba Domini, ut ferverent omnia, quae scripta sunt in isto volumine, ut patet ex eo capite 34.º libel. 2.º Paralipomenon versu 21.º.

Cur ergo, inquis, ad libri lectionem expavescit Josias, et scindit 25
vestimenta sua? Respondet noster Cornelius a Lapide in commentario ad versum 15.º illius capitis 34.º Paralipomenon per haec verba Genebrardus in *Chronologia censet*, fuisse hoc exemplar, quod a Moyse, vel ab alio, eo viro, scriptum fuerat, et in sanctuario positum ante octogentos annos; ut propterea maiore devotione acceptum, et maiore fructu lectum fuerit. Ille Cornelius approbans opinionem Genebrardi, cui favere videtur sacer textus eiusdem capituli versu 14.º dicens: *reperit Helcias incertas libras Legis Domini, per manum Moysi*: quae ultima verba denotare videntur, librum propria Moysi manu scriptum fuisse. Pernit autem illic, circumstantiis istius occasione, maiorem lucem, uberioresque gratias tribuere, ut hic illa ipsa verba, quae iam antea ex aliis exemplaribus novae, vividius notaret, profundius intelligeret, et ingenia mala, quae ex illis inobservata impendebant, tunc apprehenderet vehementius: quo factum est, ut in ea signo doloris exumperet, ac lativibus populorum pertendere conaretur ad unius Dei cultum et divinae Legis obedientiam.

Porro (subdit Pater Cornelius loco citato, nostrae sententiae suf 26
fragando, et periculum obiectam retorquendo) non est dubium, alibi in Iudaea, et in aliis provinciis apud Iudaeos pios, et doctos, existisse plures libras Legis. Incredibile ergo videtur, quod nonnulli aient, omnes libros Sacrae Scripturae cum templo a Chaldeis fuisse combustas, ac ab Esdra ex memoria restitutos. Haec ille. Nec dissimiliter loquitur Ahlensis citata quaestione 13.^a, ubi, relata opinione dicente, librum illud ad regem missum fuisse, tanquam aliquid speciale, non quia solus vel unicus esset, sed quia praeter opinionem inventus in quadam arca Templi; subiungit: *et letud videtur satis*

*veritate: una autē difficile est, et quae incredibile, quod in templo
Domiini, et in tota populo non esset aliqua liber Legi? Hae. Abul-
lensis, § 2°. Utrum corruptus fuerit textus hebraicus?*

§ 2°. Utrum corruptus fuerit textus hebraicus?

1. Haec est altera questio, cuius vis membra, quae circa textum
hebraicum discutendum superest. In ea triplex sententia circumfer-
tur: 1^a est iudaeorum, et haereticorum nostri temporis qui in editione
criticis vulgatae textum hebraicum appellant fidelem purissimum,
ad eamque volumi commendari ceteras editiones. 2^a extreme oppo-
sita corruptam assent. textum hebraicum multis in locis, non ex
inertia tantum, sed ex malitia iudaeorum odio religionis christiane
flagitiorum. Ita sentiunt apud Serarium prolegomeno cap. 12°
q. 2^a 5, Melchior Cuneus, Jacobus de Valentia, Baradaus, Utranius,
et omnia, acerrime Leo Castrens in apologetico 7, et Pater Sabueron
prolegomeno l. 2. 3. sententia media corruptum fatetur aliqua-
tenus hebraicum textum, sed ponit in locis, hisque magis ex insu-
citis, quam ex sagello iudaeorum. Ita Ioannes Triedo, Arias Mon-
tanus, Rivern, et Bellarminus lib. 2° ep. 2^a 9, a quibus nihil un-
quam dissentit Serarius loco citato.
2. Quod attinet 3° sententiam, eius falsitas evidenter ostenditur
a catholicis doctoribus, patetque satis ex nonnullis locis infra
referendis: tum ab haereticis ipsis agnoscentur. Nam Calvinus, cuius
verba Bellarminus profert, vitium fatetur hebraicum textum Isaiæ
cap. 41° versu 6° et Ieremiae cap. 23° versu 6°; cogitque fateri
testimonis his locis esse vulgatae editionem. Quod etiam alii qui-
busdam textibus agnoscentur novatores alii apud Serarium ceper-
untine 5: 6. Nihilominus in favorem huius opinionis tracti pos-
sunt argumenta quaedam, quibus nuntur auctores 3° sententiae.
3. Nam 1^a, videtur ad providentiam divinam pertinere, sic illu-
sari custodire omnino textum hebraicum, ut inde possit Ecclesia
verbum Dei proprio in fonte quaerere et invenire: et quemadmodum
in autographis canoniceam scripturam nullum errorem passus est

v. C. 16. col. 223.
z. p. 74.
v. l. 2. p. 115-216.
c. p. 29-41.
a. p. 121-125.
b. p. 77.

Deus obrepere, sic ubi eandem causam credendus est apographa præservasse ab omni corruptione. Sed respondetur, Deum satis Ecclesie providisse, verbiq; sui puritati ac perennitati consuluisse, tum per authenticas versiones, græcam septuaginta interpretum, et latinam vulgatam, ad quas commendare posset si quid in hebræis codicibus erratum occurreret: tum sapientia Doctorum Ecclesie, qui, dum opus est, facile corrigunt textum depravatam, vel ex traditione, vel ex antecedentibus et consequentibus, vel etiam ex vetustissimis codicibus manuscriptis, qui variis temporibus non sine providentia Numinis delegantur. Nulla vero emendandi ratio superesset, si primis scripturæ unicum aut defectus aliquis irrepsisset: quare patet disparitas inter autographa et apographa.

2.º Indecorum cura et diligentia in retinenda integritate divinarum voluminum nullo tempore summa fuit, tanquam, ut nullum relinqueret locum, vel modicum suspicandi, vel incuriam. De iudeis antiquis testatur Philo in libro de Exitu filiorum Israel de Aegypto c. ad sua usque tempora per septimum < plus > ¹ quam decem millium annorum, nihil prorsus in Scripturis fuisse mutatum, et iudeorum quolibet male mortem nullius oppetere, quam minimum quod in lege mutare. De recentioribus autem hebræis, constat eos ad superstitionem usque venerari sacra volumina, eadem quasi colere, ieiunium publicum indicere, si aliquando Biblia in terram ceciderint. Adde quod iudei Masoretæ facultatem omnem posteris admitterent addendi, mutandi vel detrahendi quidquam in sacris libris, quos in canonem ipsi recipiunt. Nam, ut observat Serarius propositione 4.ta c. singularium librorum versus omnes, singulorum textuum vocabula omnia, singulorum vocabulorum litteras omnes dinumerant, et notant, et posteritati transmissunt.

Respondetur, hæc ut summu probare, nihil a iudeis malitiose vitatum in sacris libris; quod interim permittimus; nam de hoc iterum sermo erit inferius. Non tamen inde concluditur, nullam mutationem aut errorem ex negligentia, vel ignorantia librariorum et amanuensium admissam fuisse, scilicet priusquam a Masoretis illa versum, dictumque, et litterarum supputatio perutilis ediceret. Est id humanitas quasi necessarium, præsertim ubi magna est occasio errandi, prout accidit in re nostra: nam quædam hebræica littera

¹ c. Este libro de Filón es el Humano por su autor. Traducción de José Jerónimo Gallegos, ed. COHN (Berlín 1915). t. 6, p. 151.

^d El ms. pone post.

^e p. 74.

alio sunt inter se similes, ut facillimum sit, in eis describendis decipi, et unam pro altera delinere: quodam etiam sunt eiusdem fere pronunciationis, unde facile confundi possunt, si alio legente scribantur. Vtrum autem unius eorundem facillime potest invadere et propagari. Ex Homeri codice, duo vocabula coniungenti, decipi sunt Virgilius, Ovidius et alii, ad inducendum, quae nusquam est, insulam *Inciviam*; de qua videre potest noster Gerda in librum 10° Arctodus¹.

6. Certe Serapheus noster, capiti et questione citatis propositione 2^a et ex ipsis Rabbinorum scriptis ostendit, iam olim Kadre tempore, et ante Esdram, deprehendisse sapientes eorundem quaedam, et varie, tam hebraicam in hebraeis codicibus, nec ita recte corrigere numquam potuisse, ut non immeret aliquibus in locis dubia, et confusa lectio. Probat item eorundem Rabbinorum testimonio, agnosci ab ipsis diebantur quaedam aliter in textu hebraeis, quam scribitur; quaedam etiam libros ab ipsis appellari corruptos et purgatos; alios vero confusos, perturbatos, dubios. In hebraeis item et vulgatis exemplaribus hebraeis nunquam varie lectioes mutantur in margine et interdum textui superponitur circulus, quo significatur, quodquam perpetuum ac frustra esse: aut mala esse, quae deesse quidpiam indicatur: sed ut ad aliam sententiam accedamus, conservant in primis utriusque auctor, ante Christi adventum nihil a iudeis nullius vitium fuisse in Scripturis, 1.º quia nusquam auctoris legitur de tali ac tanto crimine notatos, aut reprehensos a Christo, vel apostolis, 2.º quia Christus Dominus Ioannis 5° v. 39. iudeos hortatur ad scrutandos scripturas: quod non faceret nisi sciret incompertas esse. Petrus etiam Apostolus 2.º epistolae cap. 1.º studium commendat attendendi sermone Prophetarum, *quasi haerere haerent in caliginosa loco* v. 10]. Paulus etiam ubi ibi idem studium commendat, et ad veritatem christiane fidei probandam, Scripturas, quas 2.º merum verbum Dei continentibus, utebatur, 3.º quia unum Scripturas deponendi causa, quae praesertim impudesse iudeos, nempe christiani nominis alium, deceret ante Christi adventum.

7. Obici tamen potest illud Ieremiae 8° versu 8.º: *quomodo dicitis, sapientes vos sumus, et lex Domini non discimus est? Vere mendacium*

¹ P. Vincenti MANNING, *Arctodus libri rer posteriorum* (Coloniae: Agrippiner 1642); et libro 9° verso 716 de la *Enéida*; p. 394.

g p. 78

h ma. loc. quat

operatus est stylus mendax scribarum: ubi significari videtur, iam tunc corruptas esse scripturas a mendaci scribarum stylo: unde Caldeus hoc loco apud nostrum Alaspide sic legit: *frustrum fecit scriba calanum mendacii ad falsandas scripturas*. Quod idem Ieremias confirmat cap. 23.º versu 26.º, ubi de prophetis, sive doctoribus falsa docentibus, *pervertistis, inquit, verba Dei viventis, Domini exercituum, Dei nostri*. Pater Salmon, qui hos textus pro sententia sua ponderat in 2.º argumento l, concludit, Ieremiam posuisse intra prophetico tempus praeteritum pro futuro, et ad ea tempora respexisse, quibus in ortum evangelii per orbem convascantis futurum erat, ut scribarum perverbia stylum stringeret ad scripturas depravandas. Sed simplicius, faciliusque responderi potest Ieremiam in priore loco non agere de mendacis sacrae paginae insertis, sed de falsis interpretationibus, quae populum scribae mendaces decipiunt: in posteriore autem loqui de his, qui verba Dei viventis in incerta, fabulis et nugis detorquebant; atque ita expauit utrumque locum noster Coenelius.

Consensum deinde utriusque sententiae auctores, aliquot insignia loca in hebraeis codicibus esse enrupta, quidquid sit, an inculte, vel fraudulenter id acciderit. Quaedam hic in specimen indicabimus. Primus locus est Genesis 49.º versu 10.º, ubi celebris propheta Iacob, non auferetur sceptrum de Iuda, *et Dux de femore eius, donec veniat qui mittendus est*, sic in hebraeo legitur, ut pro voce significante *missum* vel *mittendum*, quod proprium venturi Messiae cognomen erat, sit alia vox nullius vel ignotae significatiois, ut videre licet apud Salmonem in argumento 3.º. Quod tamen lectio nostra sincera ait, et veteri hebraeo consona, praeter consensus omnium christianorum, probat caldeus papyroastes, qui vertit sic, *donec veniat Messias, cuius est sequum*. Probat septuaginta interpretes, qui vertunt, *donec veniat, erit repositum est*, nimirum sceptrum. Probat quoque veteres hebraei, qui omnes cum nostro Coenelio ibi prophetam illam intelligunt de Messia.

2.º locus est Psalmi 18.º, ubi edita vulgata legit, *in omnia tempora erunt sors carum* [v. 5], cum tamen hodie in hebraeo legatur *erunt linea, regala vel parvulus*: quod veru alio in hebraeo exhiberi *sors carum*, probatur manifeste ex versione septuaginta: atque ex Apostolo ad Romanos 10 versu 18.º eandem locutionem allegari:

i. l. 12. c. 77.

j. Prolegumene 4.º p. 28.

k. l. 31.

et ex D. Hieronymo illam amplectente ex hebraica veritate; ne demum ex illius versuuli antecedentibus et consequentibus, quibus etiam illi hebraicum exigunt vel admittant.

- 10 3. est Psalmi 21, cuius in versu 17.º sic legitur: *patruus meus et pater meus* hebraice autem legit, *sicut lex patris meus et pater meus*, quae lectio nullum sensum efficit nec contextui rationali. Verbe nostram lectionem tenent septuaginta, et S. Hieronymus, proficiens ex hebraeo se verum fideliter et ad verbum. Consentiant omnes versiones graecae et latinae; vitiatumque hoc loco latine hebraeum consequuntur, qui ex iudicis ductis christiani facti sunt. Petrus Burgensis et Hieronymus a Sancta Fide, Arnoldus paraphrasticus catholice, eandem retinens lectionem, haec addit explicandae gratia similitudinem tenens, Accedunt et Muscotti, utique docti rabini, quos citat Servicius propositum 777.

- 11 4. et magis quidem momenti exat Isaie cap. 40. versu 5.º, ubi nos legitur, *et vocabitur nomen eius Adulterabilis, Consiliarius, Deus, fortis*, etc. Hebraei autem pro *vocabitur* legunt *vocabit*; quae vocalium clarissimo de Christi divinitate testimonio pervertitur: non enim significatur fore, ut Moesias vocetur Deus sed fore, ut Deus illi nomen imponit. Similis perversio reperitur Ieremie capite 22. versu 6.º, ubi voluerunt illud de Messia, *et hoc est nomen quod vocabant eum, Dominus iustus noster*, quod eisdem verbis iterum patitur cap. 33. versu 16.º, et plane praesertim Christum esse Deum, cum voci Dominus respondeat nomen hebraicum *jehova*, quod proprium est Dei. Hoc, inquam, validissimum hebraei sic legitur, *et vocabit eum Dominus hoc nomine, scilicet iustus noster*. Quid tamen pro veritate lectionis nostrae faciat, videri potest apud Carneleum Alapide in illo capite 23.º Ieremiae.

- 12 Multa alia loca, quae Pater Salazaris expendit, et multa plura quae Loustries dicitur in apologetico. Non tamen omnino pretermissioni obediens illius Psalmus 85 versu 10, ubi plerumque sunt, qui credunt, aliam in hebraeo fuisse, *dixit in iudicibus, quia Dominus regnavit a ligno* postea vero iudeos, cum viderent prophetiam esse splendentissimam Christo Domino, qui legitur regis vel Regni solium

1. Pl. 28, 1140

2. Pl. 28, 1143

3. cap. 12, quaestio 2. a. 25. 76.

4. Pronunciación defectuosa del nombre de Yahvé, que ocurre en uso varios siglos tarde el final de la Edad Media (Cf. P. HEINSCU, *Théologie des Hébreux*, Fribourg [Gene 1940], p. 16).

5. t. 12, p. 187-188

p. 1. 2 et 3.

orexit, nec passus est, auferri sibi, vel mutari titulum Regis etiam superscriptum, detraxisse ab hebraeis codicibus *to a ligno*. Alii detracta quidem haec verba credunt, sed casu vel incuria

Porro, quod illud a ligno extiterit olim in textu hebraico, argumenta sudent non pauca nec levia. Noto 1.º Septuaginta legunt, *regnabit a ligno*, 2.º Ecclesia catholica eandem lectionem approbat, ne velinet in hymno de passione, dum canit: *impieci sunt, que concitavit Israel fidei cavatione, dicente nationibus: requirit a ligno Deus*, 3.º ex hoc loco in eorum proterviam arguebant omnes antiqui Patres, quorum longum sensum locis allegatis exhibet noster Lacinus in illum Psalmum 9, et nullus etiam allegat noster Salmeron in 3.º argumento loco 5.º. Audiat in specimen Tertullianus, qui, cum alibi non semel hunc locum versat, tum libro 3.º in Marcionem 2. *eye uare*, inquit, *si legisti penes prophetam in Psalmis: Dominus regnabit a ligno: expecto quid intelligas: ne forte lignarium aliquem Regem significari putatis, et non Christum, qui exinde a passione Christi superante morte regnavit*.

Incredibile autem est, tam fidenter allegasse Patres lectionem istam, nisi scirent, cum a iudeis vellet non posse; posse autem sic rejici, si tam abesset constanter ab exemplaribus hebraicis: infertur igitur, vetale Polium ea verba existisse in aliquibus aucto hebraeis codicibus: quos integros esse, et aliis preferendos, satis suadet septuaginta interpretum autoritas. Certe cum Iustinus martyr in Dialogo contra Triphonem Ephesi Archisynagogum, doctrinae famam insignem, conquerat, hunc locum a iudeis fuisse depravatum, nihil aliud audeo opponere, vel respondere Triphono, nisi depravationem huiusmodi videri sibi incredibilem: nec pro se allegat concordiam omnium hebraicorum exemplarum, quae tamen, si suppeteret, validius jura foret ad repellendam septuaginta interpretum autoritatem. Denique pro lectione ista, non omnino levis coniectura est, inquit noster Lacinus 9, quod paulo post subiungitur in eodem Psalmo, *tunc crullabunt omnia ligna sylvorum a facie Domini* [v. 12], quasi allusio sit cum entithesi ad illud, *Dominus regnavit a ligno*, atque significetur, quod peccatorum, velut sylvae ligna, infertiliter, et fluminis apli, crucis Christi viete conversi frugiferi censerint

q. *Commentarius in lib. in Psalmorum* (Lugdun 1623), t. 2, p. 1006-1011.

r. *l. 38.*

s. *PL* 2, 376.

t. *PG* 6, 648-649.

u. *p. 1010.*

- 45 Si ab iis, qui versionem vulgatam, in qua simul et deest illud *a figuo*, respondet Pater Salmon¹⁾, videns non tantum eorū esse legum in hebraeo, sed etiam suis clamoribus, ecclesiis et contentibus illis (quibus soliti erant ipse, cum disputatione cum christiano filii professoribus, ut scribit Origenes ad Titum Atrianum²⁾ oblituisse, ut nos etiam de grecis et latinis codicibus gradentibus illi verba a libro, et similia aliis locis, potius in hebraeo non haberi: sed id a Dedericis nostris, quos ignorabam, et a Psalterio, quod Romanum vocant, et a quibusdam libris antiquissimis, qui in Bibliothecis asservantur, obtinere minime potuerunt: quemadmodum nec ab hymno ecclesiastico de Hactenus doctissimus de Pater.
- 16 Placet ex loco perisbeli ludisper innotuit, ad autoritas potestatem illius davidicae populo in; quae si vere existit in hebraeo, valdissima est ad condemnandum iudaeorum perisbeliam. Nihilominus non existit. Invenit istam inter cetera exempla esse corruptam. Nam quod tunc dicebatur de versione vulgata, similiter emittendo *Uel a figuo* magis potest esse aliter. Nec satisfacti responsio Salmonis. Quis enim credit, solos iudaeorum clamores, aut ecclesiarum (autum) potuisse, non quod unam aut alteram doctrinam, sed quod ecclesiam ipsam catholicam, ad hanc in versione, quae fidelibus universis proponitur et authentica, subtrahere permiserit christianam de Christo Domino prophetiam? Cur id ipsum non obtinuerit in aliis locis, quae supra memoravimus?
- 17 Nec tamen prophetae probat, quod a iis, qui a Latino citati censentur, illud *a figuo* additum esse per devotionem ab aliquo participante videtur enim, hoc autori uti Ecclesiae derogare, quae illud in ecclesiastico officio cum I. sibi notat David. Quare dicendum prius, et verba, I. et non, auctoritate certitudine, valde tamen probabiliter credi, ab ipso David fuisse scripta: quod sufficit ut ab Ecclesia in officio publico tanquam davidica retineantur. Vel, si maxis, diebo enim fluxu nostro in caput 3° Habacuc, numero 17, et 10°, contra illa dixit: sic I. in parate addita fuisse a septuaginta interpretibus, eo quod verba continerentur in sacro textu, quare in eo non legereque expresset, necne hic tantum, sed in aliis etiam quibusdam locis id ipsum ab his interpretibus fuisse praestitum: de quo iterum inferius suo loco nobis sermo erit.

1) p. 32

2) Pg. 11, 72.

3) p. 100.

x) FRANCISCO RIGGA. *In librum Iobae, in prophetiam commentarii* (Sveviae), p. 88-89

Restat nunc ea questionis pars, utrum errata quae in textu hebraico, vel certo vel probabiliter, deprehenduntur, excusanda sint irrepsisse casu, aut data opera iudeorum? Dico 1.º, discrepantium hebraei textus a translatione vulgata non posse tribui semper malitiae iudeorum. Probatur: quia sequeretur alioquin iudeos contra contra semelipsum Scripturam mutasse nonnullis in locis, ut scilicet impetentius Christo Domino testimonium perhiberent. Probat hoc optime Bellarminus supra citatus^a, productis in specimen duobus locis. Primus est Psalmus 2° [v. 12], ubi quod nos legimus, *apprehendite disciplinam, nequando irascatur Dominus, et cecidamini sicut filiam, ne irascatur, quae lectio plane militat contra iudeos, quos iubet reverentiam exhibere filio Dei.*

Alter est Isaiae cap. 53.º versu 4.º, ubi vulgata legit, *et nos putavimus eum quasi leprosum et percussum a Deo, et humiliatum*: hebraeus autem habet, *percussum Deum, et humiliatum*. Quae circa (inquit ibi) noster Cornetius Alapide^b) per haec hebraea verba plures iudeos a iudaismo ad christianismum esse conversos, docet Andreas Payva in defensione Tridentinae fidei post inilium^c. Rogati enim quomodo manus dedissent Christo sibi in loco, respondebant, se his Isaiae verbis tam clavis convinci; nec posse, utiamsi vellent, ea eludere. Idem mihi narravit hic Rotomae insignis quidam hebraeus. Haec ille.

Dico 2.º, quamvis iudei nec ante Christi Domini adventum, nec a tempore Massacrarum quidpiam malitiose mutaverint in sacro textu, probabilius tamen esse, primis quinque saeculis post adventum Domini, et praesertim a Divi Hieronymi aetate, nonnulla iudeos corrupisse loca, non quidem communi aliquo iudicium gentis decreto, sed privatorum hominum perversitate, ubi sese obtulit occasio fallendi, quin possit statim manifeste deprehendi mala fides: id quod potuit facile contingere, si nimirum, iudeus aliquis privatum scribens divina volumina, in locis quibusdam christiane veritati faventibus aliquid addiderit, omiserit vel mutaverit, posteaque exemplaria

^a De verbo Dei. l. 2 cap. 2; ed. Vives t. 1, p. 122.

^b t. 11, p. 630.

^c No sabemos quién sea este personaje Andrés Payva, de quien habla el P. Lozada, transcribiendo al P. Cornetio a Lapida. Nos tenemos hoy alguna confusión en el nombre (que cita asimismo el P. A. Lapide), y que sea Andrada o Andrade en lugar de Andrés. En este caso podría referirse al célebre teólogo portugués Diego de Andrade (o Andrada), que vivió de 1528 a 1575, asistió al concilio de Trento, y que tiene una obra «Defensa Trín, fideia, cética» en Lisboa en 1578, que no hemos podido tener a la mano.

huiusmodi vulgari fuerit, maxime si tanquam culpa vitatae-
rit. Tunc enim peccative foret, ut alii iudei, christiani omnino ad
praesenti, vel non advertentes delum, vel dissimulantes, errata illa
non solum commutata deperigerit, verum etiam illis, tanquam
veracem helenam reverentibus approbarent, et ad huius rei
nam exemplarium alios codices mutarent corruptoris specie.

- 21 Certe, quod ex uno exemplari corrupte possint, alia vitari, probat
exemplum a Salmasione relatum^d ex Ulpiano, et Quintiliano libro
5.º cap. 11.º Nam cum olim athenienses eum megarensibus de Sala-
mina insula litigarent, et unigenitum ad summa diligenza spectare con-
tenderent, Selo atheniensis versiculum a se factum, quo significabatur
salaminia nave, atheniensibus, acerbis etiam Homeri versibus
inseruit, nullaque exemplaria ex illo uno a se vitata codice descripta
erant. Quae deinceps est, ut post aliquot annos, quibus illa nave,
agitate fuit, falsae illi arguitur in nullis vulgarietas, etiam, lat.
quod Homeri helenam, vixit fuerint megarenses. Quaedam etiam
occurrunt in antiquis fore Virgilio editionibus eadem, quae ut scilicet
quodam mutata, vel addita fuisse, erant erudi i consensu: v. g. Geor-
gicorum lib. 3.º versus ille *et cecidit Aegyptum nigra farandata
arvum*, quem aliquot et absurdissima esse, ambobusque veteres
habebant e impleverat, nullis ostendi Patre Gerdo^e.

- 22 Quod vero flagitium huiusmodi de indocentia perfidia et ali-
bile sit, prodatur 1.º quia simile quid ausu est in graeco codice
septuaginta interceptum, ut saepe iudeis exprobrat Ian. Inq. Pater,
et latente etiam auctores 3.º sententiae, quavis graeco illa versio, a
sapientissimis iudeorum foelis, per trecentos circiter annos iudeis
invis fuerit venerabilis et authentica, tunc tamen magis credantur
parere voluisse codicum hebraeos, quam graecos, cum abundantius
falsatio satis ostendat auctorum subtrahentibus modis simpliciter
Scripturae helenicae? Imo vero graeco editionem falsandam vitentur cum
parari voluisse ad hebraeos sui libris depravandam, ut hanc deprava-
tionem per illam defenderent, aut dissimularent.

- 23 2.º quia iudicantes ante proles, qui satis post Christi adven-
tum graecos ex hebraeo versantes ediderunt, videlicet Aquila, Sim-
machus et Theodotum, variis in locis viderunt infideliter ut saepe
testatur Sanctus Hieronymus, et necesse negat hoc vero, atque coram

^d Fichetorum c. 1. p. 10.

^e QUINQUAGINTA *Testamentum aethiopicum Bibliotheca Compost. c. 76.*
p. 301-302

^f *Antiqua et Graeca Vulgatae Aegyptiacae* 1617, ut verso 291 p. 481.

similes nomine credibile est, paratos fuisse ad scribendum in hebraeos codicibus, cum adesset occasio, illum eandem sensum, quem ut germanum graeco ventilabant?

3.º: quia iudeos impios ob causas quam sibi ipsorum christiane religionis odium, Scripturam falsasse, imo ex canone suo libros integros substulisse, testatur Origenes in epistola ad Iulium Africanum, quam producit Eusebius lib. 6.º cap. 29.º: loquens contra Origenes de historia Susanne inquit: *sed fortasse quoniam si apud hebraeos hanc historia est, ut docti hebraei tractant ut in libris hebraeis Danielis non circumferantur? Facilis est responsio, quod poterant, omnia expulserunt* [sic] *ex Sacra Scriptura, quae praesertim aut seniorum aut principum aut iudicum crimina; ne manibus vulgi trerentur, et apud iudeam haberentur suspicari*^g. Et infra: *Scitis, Tobiam et Iudith hebraice non extare, et hebraeos hos libros non recipere: quoniam hebraice apud ipsos in arcanis asservari, a quibusdam ipsorum iudeorum mihi tenuitatum est*^h. Similia tradidit idem Origenes, tract. 28 in Mattheum circa mediumⁱ, et iterum indicat Homilia 31.^a in Ieremiam^j. Accedit aliorum auctoritas Patrum, quos allegat Salmeron prodromone citato^k, et praesertim Sancti Athanasii, qui libro in illud Evangelij, *quicumque dixerit verbum contra Filium hominis, sic ait: nolam nihil curam corrumpere Sacram Litterarum placita, modo ita attingat Christi adventum*^l.

Nullo probationes alias a Salmerone productas, quae conjecturam haud parum adiuvant: facile tamen concesserim, nihil iudica fraude fuisse corruptum a tempore Masoretarum, quippe qui supputatiois versuum, vocabulorum ac litterarum unctum Saerte Paginae nullum deinceps corruptelis aditum reliquisse videntur, ut supra notavimus. Sed nihil prohibet sine scrupulo credi Masoretas ipsos, antequam supputationem illam facerent, vocabula quaedam, aut litteras aliquas corrupisse, non solum traditionem vocum alterando, cum eam punctis vocalibus consignarunt (quam fraus, ut observat Italarminus^m, fortasse non necesse his qui adhuc sciunt hebraice legere sine punctis iuxta veterem traditionem); verum etiam conse-

g PG 11, 85. Tanto este texto, como el siguiente del mismo Origenes, están traducidos muy libremente.

h PG 11, 80.

i in Mt tum. 10; PG 13, 897.

j Homilia 16 en Misra; PG 13, 463.

k p. 96.

l Este libro de S. Athanasio, a que alude el P. Louisa en la crítica de Misra es parte de la ep. IV ad Serapionus; PG 26, 672.

m libr. 2.º c. 2; p. 135.

nantes abieci pervertenda, praesertim ubi ferus non esset notatu facilis propter similitudinem characterum.

26 Sed obijciunt 1.º: si quae loca melitiose vitiosa fuissent a iudeis illa maxime, quae de se, ac pro se allegavit Christus Dominus, ac de ipso et pro ipso apostoli. At illa in hebraeo extant invariata. Adde iudeos ea in primis loca falsaturos, quae ipsis negotii plus facessunt: in hebraeo, cuiusmodi sunt illa, quae supra indicavimus, *uscalamifituro*, et *perculsum Deum*. 2.º: quia Hieronymus saepe negat corruptum esse textum hebraicum: imo id asserentes irridit: et in epistola ad Lucium: *ut veterum, inquit, librorum fides de hebraeis voluntatibus examinanda est, ita novorum graeci sermonis notum desiderat*. Et alioquin latina versio eudæba, quae saltem magna ex hebraeo fideliter facta, iisdem corruptellis iudaicis infecta esset.

27 3.º: Sanctus Augustinus multis in locis iudaicam istiusmodi incredibilem prosum, nec a Deo permittendam, asserit. Nam lib. 15.º de civitate Dei cap. 18.º negat, ullo modo esse credibile, iudeis, dum nobis invident autoritate, velle sibi deludere veritatem: et ad ipsi multitudinem, ac dispersionem codicum arguens, *ahit*, inquit, *ut prudens aliquis iudeos cuiuslibet perterritatis atque malitia tantum populusse erodet in codicibus tam multis, et tam longe lateque dispersis*. Saepe dem asserit Sanctus Doctor, divina providentia factum esse, ne iudaica gens omnium periret, sed per totum orbem dispergeretur: ut ubique tanquam librarius, sive scriniarius sacrorum librorum haberemus testes iustos, qui testimonia veritatis in hebraeis codicibus custodirent: *quid est aliud gens ista iudeorum* (inquit lib. 12.º cap. 23.º) *nisi quaedam scrinaria baivlans Legem et prophetas ac testimonium assertionis Ecclesiae, ut nos honoramus per sacramentum, quod nuntiat illa per litteram?*

28 Id ipsum confirmat ex illo Psalmi 58.º [v. 12]: *Deus ostendit tibi super inimicos meos: ne occidas eos, nequando oblitiscantur populi mei. Disperge illos in virtute tua*. In qua verba sic habet cotectione 1.º sub fine: *Imo factum est, per omnes gentes dispersi sunt iudei, testes iniquitatis suae et veritatis nostrae. Ipsi habent codices, de quibus prophetatus est Christus, et nos tenemus Christum. Etsi forte quando aliquis populus dubitaverit, cum ei dixerimus prophetias de Christo, quarum evidentiam astupescit, et admirans putaverit, a nobis esse conscriptas: de codicibus iudeorum probamus, quia*

a Ep. ad Lucium; PL 22 471-472.

b Pl. 41. 452.

c Contra Faustum Munichaeum 1. 12, cap. 23: Pl. 42. 266.

hoc totum ante predictum est ²⁹. Haecenus Augustinus: cuius ratio nulla esset, si merito credi posset a iudeis corrupta veritas hebraea.

Respondetur ad 1^{am} negando sequentiam. Ut enim iudei parcerent his locis, adduci potuerunt non una ex causa. Tum ne statim fraudem detegerent christiani, quibus procul dubio compertum erat inspectione codicum, ea loca fideliter ex hebraeo allegare. Tum, ut confidentius fallerent alios in locis non sic vulgaris, fidelitatem in illis notissimis affectando. Tum, quia fortasse litterarum forma, vel contextus ipse corruptionem reddebat difficiliorem. Tum denique quia sperabant, se posse illorum textuum auctoritatem eludere, eos in alienum sensum detorqueendo, ut ea ipsa detorqueant. Adde, non omnes illos textus hodie in hebraeo fideliter legi, ut supra vidimus in versu Psalmi [18.5], *in circuitu terrarum circumtulit coram, quem circumtulit* Apostolus: huius vero, qui magis in hebraeo, quam in versione nostra iudeis obsuet, cum pauci sint, facile potuerunt corruptores inobservati praeterire.

Ad 2^{am}: in primis Sanctus Hieronymus, dum adasserentis irridet, aperte loquitur de textibus in Testamento novo allegatis. Deinde concedimus, tempore Sancti Hieronymi non nisi pauculis in locis corruptionem irrepisse, vel certe pauculos in codices, nec adeo serpere potuisse, ut communis evaderet. Quare facile poterit Sanctus Doctor nanaisci hebraeos codices incorruptos, ad quos exigeret latinam versionem, et quorum ad notam examiniari vellet veterum librorum fidem. Pleraque igitur vitia vel irrepserunt, vel invaluerunt post Divi Hieronymi totalem, videlicet saeculo 5to: quod patet in his locis quae supra in specimen corruptionis exhibuimus, et in quibus aliter legit Sanctus Doctor, quam modo legatur in hebraeo. Facilius autem potuit invalescere quanta smento fraudulenta corruptio: hinc quia christiani, postquam Sanctus Hieronymus latinam versionem ex hebraeo edidit, minus forte curabant hebraeam fontem recognoscere: tum quia, Masoretarum opera et auctoritas, creditibile est, codices ab his corruptos vel approbatos, magis deinceps vulgari, et in iudæia in pretio haberi coepisse.

De cetero, quod Sanctus Hieronymus non pote, incredibilem iudeorum multitudine in hebraeo textu depravando, satis ipse ascendit libro 2° commentarii in epistolam ad Galatas: ubi, cum Apostolus eiset illam sententiam Deuteronomii cap. 27: [v. 26], *maledictus omnis, qui non permanserit in omnibus, quae scripta sunt in libro* ³¹

Legis, observat Hieronymus. Illa verba *omnis* et *in omnibus* non legi in hebreo textu Deuteronomii, sed in septuaginta interpretibus, et addid; incertum habemus, utrum septuaginta interpretes addiderint *omnis* homo, et in omnibus, an in veteri hebraico illa fuerit, et postea a iudeis deletum sit. In hanc me autem suspicionem illa res simulat, quod *omnis*, et in omnibus, quod sensum suo necessarium. Apostolus vir hebreus peritiss, et in Lege doctissimus nunquam potuisset in hebraeis voluminibus habere, illud ille, qui deinde testatur, se in samaritanorum hebraeis voluminibus illud verbum invenisse. Quae subtili: fracta igitur illud interpretanda, de ebrietate eius sane quodedito... cum antiquiores aliter quibusque gratia illius in positum fuisse testentur. Hinc Hieronymus.

32

Qui rursus ibidem ad illa verba Pauli, quia scriptum est, *maledictus omnis qui perdet in signa*, quae pueri corrupta sunt ex Deuteronomio cap. 21. v. 22-23, cum tamen iudicatur *maledictus a Deo*, et cum libere verbum *omnis*; nescio si dicit, quare Apostolus addiderit *a Deo*, et addiderit *in omnibus*; atque illa subiungit: *et quo tibi videtur, aut veteres hebraeorum libros aliter habuerint, quae nunc habent, aut Apostolum (in archa iura dicit) sensum scripturae non possuisse, nec verba; aut, quod magis est verisimilius, post passionem Christi, et in hebraeis, et in veteri canonibus, ut aliqui Deo nomen apposuerint, ut in quibusdam iudeis iudicet, qui in Christum maledictus a Deo crederet. Sic ille, cuius iudicium omnino ad corruptionem eorum textuum, de quibus agit, non veritas sed, nihil interim rursus Salis habeo, si constet, haec quoque in incalculabilem visam fuisse ductori Maximo, quod nonnullis in locis hebraeos ipsos codices inde cum auctoritate hauraverit.*

33

Ad 3°: concedimus pariter, Sancti Augustini iudicio, qui S. Hieronymo consentiens nihil vel nonnulla corruptum fuisse lecturam hebraicam vel nonnulla proculius commutata corrupte esse. Sed quia rationes Augustini probare videntur etiam de futuris locis quibus, addidimus, S. Doctorum loqui de corruptione omnimoda, vel in plerisque textibus, vel ad ea notabilia, et non possunt ex hebraeis voluminibus aut validissima desumere christiani, tum ad convincendas paganos, tum ad iudeos confundendos: nec aliud probat illa ratio, quam ex verbis Psalmi [58, 12] colligit Augustinus. Cum hoc tamen edideret, quod in quibusdam locis, quibus, interpretatum putabant iudei sibi esse praei numerum, voluerunt nobis detrahere auctoritatem,

q PL 24. 367. 258.

r PL 26. 363.

et quod id obtinere poterint in codicibus tam multis, et tam locis
lateque dispersis (quoniam non in omnibus omnino per commercium,
quod inter iudeos, quatuordecimque dissitas, intercursare
notam est: quoniam non negamus, multitudine ac dispersione
nam codicum obstituta corruptioni valde notabili vel nimis clare:
cum ad hanc generaliter saltem, opus esset expressa multitudine
litterarum omnium ex iudeis, que presumi non debet.

Unde hères cum P. Seravio prolegomeno citato propositione 34
7: 7. textum hebraicum hebraicum, modestè loquendo, non esse
corruptum simpliciter, sed tantum secundum quod. Nam que notati-
tur errata, et omnium vel plerumque confessione talia sunt, si ad
totum corpus Testamenti veteris comparetur, pauca videntur
quoniam cum aliqui nulla proferant, ea non agnoscuntur a pleris-
que aliis catholicis doctoribus. Non censetur autem magis corporis
pulebritudo simpliciter deformari paucis naevis, nec eius integritas
deficere simpliciter morali modo per quarundam ablatum parti-
cularum. Id quod maxime verum habet in scriptis veterum antiorum.
Non enim censetur hodie simpliciter corruptus operum Cicero-
nis aut Aristotelis textus, quoniam in eorum nonnulla irrepsisse menda
credatur.

Adde, quod non in omnibus exemplaribus manuscriptis errata, 35
que diximus, inveniuntur: et quod in erratis communibus concessis
non difficulter inveniatur sincera lectio, tum ex praeiis versionibus,
tum ex antiquis Pehluis, tum ex libris ipsis rabino-um, tum ex iis,
que contextus antecedenter et consequenter exhibet. Quapropter
laudatus est labor catholicorum doctorum in hebraeis voluminibus
perseverandis, ut verus, germanusque plerumque locorum verioris
lecturae sensus erodatur. An autem ubi dissident editiones, latinae et
hebraicae, nec exploratum mandam est, hebraica lectio ad preferen-
da, dicemus postea, cum de translatione vulgata disseremus § 2.^a
An et quatenus Biblia Sacra a primigeniis in alias linguas trans-
ferri possint?

§ 3.º AN, ET QUATENUS VERBA SACRA

E PRINCIPALIS IN ALIAS LINGUAS TRANSMISSIO POSSINT?

1 Præquam speciatim de translationibus Scripturæ sacræ disserimus, discutendum est generaliter, an, et quatenus liceat, aut utile vel debitum sit, verbum Dei scriptum e primis illis, quibus a Spiritu Sancto dictatum est, in alias linguas convertere? Pro negativa parte, quod scilicet id minime liceat aut prosit, militare poterunt argumenta sequentia. 1°: quia, ut aliqui nostri temporis hæretici contendunt, divina Scriptura in alias linguas conversa iam non est verbum Dei: ergo nec eiusmodi conversio quidquam prodest, nec fas est illam quasi verbum Dei continentem edere vel habere. Probatur antecedens; quia solum est verbum Dei, quod Deus ipse dixit: non autem dixit Moysi v. g. verbum latinum, sed hebraicum. Urgetur: Genesis totus est verbum Dei, quatenus est verbum Moysi: non enim Deus Genesim locutus est nisi per Moysen: atqui Genesis liber latine redditus, non est verbum Moysi, neque enim Moyses latine scivit, nec potest dici verbum alicuius aularis, quod ipse, dum scriberet, nec in mentem venit, nec venire poterat: Ergo etc. Urgetur iterum: lingua latina et hebraica specie differunt in ratione idiomatis; ergo liber Genesis latine conversus, vel non continet verbum Dei, vel continet aliud specie diversum ab eo quod Deus Moysi dixit.

2 2°: quia per translationem in alienas linguas immittitur saltem verbi Dei reverentia, vis et energia: non solum quia magis exponitur oralis; verum etiam quia lingua, qua locutus est Deus, hæc ipsa veluti commendatione, maiorem excitat reverentiam et studium et in hebraeis præsertim vocabulis energiam quantum esse, que non ita elucet, si transferatur in alias linguas, ostendit Origenes contra Gelsam, libro 1.º et sequentibus¹. Id quod etiam legitur in prologo Ecclesiastici, quem habemus in Bibliis per hæc verba: *nam deficientia et verba hebraica, quando fuerint translata ad alteram linguam. Non autem solum hæc, sed et ipsa lex et Prophetae, ceteraque aliorum librorum, non parvam habent differentiam quando inter se dicuntur. At nefas est verbum Dei non solum corrumpere, sed*

enervare. Et hic maxime tenet illud Martialis, *hic male dum recitas incipit esse tuum* ⁹.

3°: Quia translationem hebraici textus displicere sibi testatus est Deus supplicis gentilium scriptorum Theopompi historici, et Theodecte poeta, qui cum vellent suis scriptis inserere aliquas scripturæ sacre sententias græcè translatus, alter amentia, alter cæcitate plexus fuit, ut narrat Iosephus lib. 12.º antiquitatum, cap. 2.º ³. Hinc, si qua fides tabularum libris, quarum meminit Serrinus in cap. 11.º q. 1.^a, ob græcæ septuaginta interpretum translationem mundus Iudæorumis laboravit tenebris: atque exinde Iudæi, quasi ad placendum Deum eo piaculo itatum, ieiunium habent anniversarium suis « minoribus indicium 8.º die mensis Tebeeth, qui nostro decembri fere respondet. 4° quia Bibliorum liber est liber clausus et signatus, quem aperire solus dignus est Agnus, ut habetur Apocalypsis cap. 5.º [v. 3.8]: qui autem illum in alias linguas tentat convertere, iam ipsum quodammodo resignat, et aperit.

Nihilominus affirmativa pars, quod scilicet per se loquendo, translatio istiusmodi licita sit ac perutilis, saltem in linguas aliquas præcipuas, verissima est atque certissima. 1.º quia Christus Dominus et apostoli citant interdum vetus Testamentum ex versione septuaginta interpretum; quod certe non facerent, si foret illicita, noxia vel inutilis. 2.º quia et olim Iudæi græcæ eundem versionem etiam commendaverunt, ac venerab. fuerunt: et tota Ecclesia christiana iam inde ab incarnabulis ad nostrum usque tempus Scripturæ sacre ab consecravit tum græcè tum latine conversa. Quis autem adversus tantam auctoritatem ausit nisi vel oblatrare? 3.º quia veteres romani, græcè omnes, ubi semper existimaverunt scriptores externos propriis linguis loquentes habere, quo facilius, pluribusque doctrina eorum immolesceret. Cum autem id ipsum non expediret in sacris Bibliis? Prosertim cum a Deo dictæ sint in romanorum munitione utilissem.

Nel arguenda obiecta vim habent. Ad 1° nego antecedens: ad enim probationem respondeo, verbum hebraicum et latinum, Juro idem significat, licet materialiter, id est quoad sonum et articulationem; forte tamen non esse diversa, sed unum et idem, identitate eadem morali. Nam quod in vocabulo formale est, consistit in

⁹ Et texto al pin de la letre es: *Quem recitas, meum est. o Fidentius, libellus. Sed male cum recitas, incipit esse tuum; Martialis Epigrammatum, l. 1.º 36; ed. LEMAITRE (Paris 1826), vol. 1, p. 82.*

^v *Opera ed. Nisæ: AJ 12, 2, 14; vol. 3, p. 91.*

^x p. 48-50.

habitudine ad obiectum, seu in vi excitandi conceptum de tali obiecto in audiente: quæ vis eadem est in utroque vocabulo. Hinc negandum est, quod Deus non dictaverit Moysi verbum latinum formaliter acceptum, si respondet hebraico. Negandum pariter, quod verbum latinum, eadem ratione consideratum, non sit verbum Moysis; et quod ipsi, dum scriberet, ignotum fuerit, aut in mentem non venerit.

- 6 Denique negandum, quod lingue latine et hebraice moraliter differant specie formali, qua parte idoneæ sunt eisdem conceptus de eisdem obiectis excitare. Sicut enim specie formali differunt vocabula, quæ diversa obiecta significant, licet sint eisdem soni et articulationis, v. g., canis hebreum et canis verbum: ita quæ sono et articulatione sunt diversa, si obiectum idem significant, eiusdem erunt speciei formalis, v. g. latinum *vaculus*, græcum *chosmos* et hebraicum *botan*.

- 7 Sane in novo Testamento sæpe citantur græcæ testimonia veteris tanquam verba Dei, et prophetarum, qui scripserunt hebraice: ipsi quoque sapientes ethnici non aliter sentiunt, ut videre est in Cicerone, qui sæpe latine citat Plotum et aliorum græcorum loca, tanquam ab ipsis scripta, sive concepta. Et in libro de optimo genere orationum ait *Aeschinem ipsam latine loquentem audiamus*. Et alioquin sequeretur, formam consecrationis eucharisticæ latine prolata, non esse proprie verbum Christi. Sequeretur etiam plebsque catholicis, imo et hæreticos, nunquam audisse verbum Dei; solosque iudeos in synagoga suis audire Dei verbum ex Testamento veteri; aut ex novo Græcæ schismaticos.

- 8 Ad 2^m, quantum verum sit. Illud de vi, et energia hebraice lingue præ ceteris; si tamen sensus illius exprimat, quantum patitur vis et proprietas alterius lingue, non evadentur hebraica verba corrupta, vel enervata: sed potius laudabiliter manifestari et extendi ad aures et captum plurimum lectorum, vel auditorum, quibus alias forent prorsus incognita: id, quod plus obsequii continet, quam innumeræ. Sic satis communiter, et vere dicitur, istiosmodi conversiones scriptorum avaricialiter nunquam aut fere nunquam imitari perfectam vim et proprietatem illius, qua primitus conceptæ sunt, lingue, quæcumque illa sit. Nec tamen propterea labor iste vitio vertitur interpretibus, si modo leges interpretandi servent accuratè: tantumque abest, ut primis auctoribus crederentur iniurii, ut potius habeant-

tur optime meriti: et autores ipsi, qui cum fore superstitios rem expectant, sibi passim gratulantur et plaudunt. Valentur igitur nonnunquam aliquatenus mirari translationibus viam et energiam locutionis hebraicæ: sed cum ea quælibetque inauscultis non sit præter voluntatem et intentionem Dei; nec irreverentiam importet, nec offensam, quomolius græca, vel latina verba Deus pro suis agnoscat, et haberi velit.

Ad 3^m: Amantia Theopompus, et Theodecti excelsas nihil probant. Nam quid mirum quod Deus recessit ab punctis otiosis interpretes, qui, ut erudire par est, neque modo, neque fine bono sacra verba efferebant? Id est, nec fideliter, quantum ad sensum exprimebant; nec ad usum divinum, locutione dignum, sed ad profanas lucubrationes exornandas? Illud vero de triduanis mundi tenebris, vel commentum est Rudimerum christianis invidentium, vel accipiendum est metaphorice, ut per tenebras intelligatur imbecillum præsentium, et afflictatum, per tres dies voluntarie suscepta, ad impetrandum a Deo felicem successum, inebumitalemque 70 interpretum, dum ad opus interpretandi proficiscebantur in Aegypto, prout exponit Rabi Azarias apud Serapionem loco citato. Idem putandum de titano, cuius nulla mentio in Libris rabinorum christiana religione antiquioribus, ino nec in vulgaribus indorum calendariis, Quo de re plura disserit eodem loco Serapion contra Josephum Seguerium. De cætera ceteris ex libris rabinicis, translationem 70 interpretum: etiam a rubeis habulam pro divina.

Ad 4^m: Scripturæ liber non dicitur abusus et signatus ratione lingue, qua scriptus est: alioquin eam prærogativam admittet aut nunquam habuisset, vetus testamentum velatum ad hebreos et novum volatum ad græcos. Sed ita dicitur propter sacram plurimum locutionis obscuritatem sensus, et miram ubique sublimitatem: eodem autem sive obscuritas sive sublimitas utique perseverat, quæcumque in linguam transferatur. semper opus est igni, sive divini Spiritus illustratione, ut mysteria sacri contextus penitus intelligantur ac reserentur. Id quod luculentè nos docet Epistola Petri 2^a cap. 1^a vers. 20 et 21, dicens: *omnis prophetia scripturæ (id est, omnis scripturæ) propria interpretatione non fit. Non enim voluntate humana allata est aliquando prophetia: sed Spiritu Sancto inspirati, locuti sunt Sancti Dei homines.* § 4° Quid de sacra scripturæ in linguas vernaculas translatione sentiendum.

§ 4.º QUITAR LAS LINGUAS VERNACULAS A LAS TRAYSLACIONES
SENTENTIO 5.

Suponést quæstio, que controversiam excitat magis hoc loco pro contentiosis; an scilicet oporteat Biblia sacra vertere in linguas vernaculas, videlicet in italicam, hispanicam, gallicam, germanicam, & alias, quibus hec vulgus utiliter christianorum? Hæc hinc de se secundum se spectata numerari possunt scholæ, 1.º quæ tenet anonymus quidam apud Andréam libro 1.º sed tenet forte potest illis scilicet, qui verum illi esse negabat, quod non sic cogere, ut prius oblatum est) contra negat, versus istiusmodi licitas vel utiles esse, 2.º quæ tenet communiter nostri presertim benedicti hæretici, vix accipit extreme oppositum. Hinc explicat Wilhelms ex eodem grege scriptor controversia 1.º q. 2.º cap. 13. his verbis: *nos affirmantes, scripturarum lectionem apud hominibus fieri debere: et nullas quantunque impedit ab eorum lectione arcedas aut deterendas esse: sed crebendas potius omnes ad eas accipi et diligenter legimus: idque non modo si concessa a Prelatis copula legendi fuerit, sed etiam quantunque illi Ordinarii et confessorum prohiberent, itaque esse scripturas interpretandas delectas in omnibus linguis christianorum, ut ab omnibus in sua lingua legi possint* Hæcenus hanciens Ille, Lutherorum et Calvinistarum nomine loquitur¹.

2.º Subscribit pro se, jansenistisque suis Paschasius Kessel, qui propositione 79.º, et septem sequentibus inter damnatas a Clemente XI per Bullam *Unigenitus*, eandem sententiam repetit et incidit. Nam propositione 79.º, *illud, nupti, et necessarium est omni tempore, omni loco, et omni personarum generi studere, et cognoscere spiritum, pietatem et mysteria Sacre Scripturæ*. Propositione 80, *lectio sacre Scripturæ est pro omnibus*. 81.º, *absentibus capere verbum Dei magis est laicis utilis dispensandi scriptis ab eius lectione*. 82.º, *diebus dominicis a christianis debet sanctificari lectionibus pietatis, et*

1. No sabemos quién pueda ser este Andréa o Andrade, que cita el P. Lessac. Espontáneamente se ocurre el nombre del famoso teólogo español Alonso de Andrade, jesuita (1590-1674): pero entre las obras que de él se conocen, no hay ninguna que pueda deber haber de estas obras (Cfr. SOMMERVOGEL, *Bibliographes de la Compagnie de Jésus*). ¿No se referirá quizás al P. Lessac al P. Payan de Andrade a quien ya cité antes? (Véase la nota al n.º 10 del párrafo 2.º)

2. No hemos podido conseguir las obras de este letorano.

*super omnia sanctarum Scripturarum Dominumque est velle christi-
anum ab hac lectione retinere, 83.ª est illud sibi persuadere,
quod notitia mysteriorum religionis non debeat communicari femi-
nis lectione sacrorum librorum. Non ex femininarum simplicitate, sed
ex superba virorum scientia ortus est Scripturarum abusus, et vulgæ
sunt hæreses, 84.^a; abripere a christianorum manibus novam Testa-
mentam, seu eis illud clausum tenere, auferendo eis modum illud
intelligendi, est illis Christi se obtinere, 85.^a; interdixere iustitiam
lectionem sacra Scriptura, præsertim evangelii, est interdixere usum
humani filiihæc, et parere et potestatem speciem quendam excom-
municationis. Denique propositio 86.^a ad ipsam extendit ad scrip-
turam que legitur in divinis officiis, idam ait, eripere simplici populo
hoc solatum iungendi vocem suam voci totius Ecclesiæ, est unum
contrarius præi apostolicæ et intentioni Dei". Hæc Kesselus.*

3^a sententia, eaque verissima, quam lævæ catholici omnes, ac-
serit. Scripturam sacram in vernacula idiomate vertere, atque illi
versum privatum legere, non esse quid per se insum omnibus, nec
prohibitum, posse tamen ex circumstantiis temporis, locorum aut
personarum aliquando esse utile, aliquando noxium, usque ullo
sacro Paginæ valio: idcirco iure optimo hisce temporibus certis
quasibus hæc de eo prohibitions ab Ecclesia et Fidei Tribunalibus
emanasse. Continetur autem prohibitio potissima in Indice romano,
per deputatos a concilio Tridentino Patres confecta, et a Summo
Pontifice Pio IV aliisque successoribus approbata, cuius regula 4.^a
sic habet: *non experimento compertum sit, si sacra Biblia vulgari
lingua passim sine discrimine permittantur, plus inde, ad hominum
temeritatem, detrimenti, quam utilitati oriri; hac in parte iudicio
Episcopi, aut Inquisitoris utatur, ut cum consilio Parochi vel confes-
sarii, Bibliorum a catholicis autoribus versarum lectionum vulgari
lingua eis concedere possint, quas intellexerint eæ huiusmodi lec-
tionem, non damnant, sed fidei et pietatis augmentum capere posse;
quam facultatem in scriptis habeant. Qui autem usque ad super-
tate ea legere, seu habere præsumserit, nisi prius Bibliis Ordinaria
redditis, peccatorum absolutioem percipere non possit".* Hucusque
regula.

4^a Qui deinde Clemens VIII hæc addi iussit observationem: *Ani-
madvertendum est circa capite dictam regulam 4.^{am} iudicis, fideiis
recollectionis Pii Papæ V nullam per hanc impressionem, et illi*

c DENZINGER-BANNEWART n. 1429-1436.

d MANGR. t. 33, col. 229.

tionem de novo tribui facultatem Episcopis, vel Inquisitoribus, aut Regularium superioribus concedi licentiam emendi, leyendi, aut retinendi Biblia vulgari lingua edita: cum hactenus mandato et usu Sanctæ Romanæ et universalis Inquisitionis, sublata eis fuerit facultas concedendi huiusmodi licentias legendi, vel retinendi Biblia vulgaris, aut alias Sacræ Scripturæ tam novi, quam veteris Testamenti partes, quævis vulgari lingua editas: ac incipit summaria et compendia etiam historica eorundem Bibliorum, seu librorum Sacræ Scripturæ, quæcumque vulgari idiomate conscripta: quædamquidem inuoluate sercandæ est¹. Hactenus observatio.

- 5 **Index** autem hispanus regula 5.^a, absolute prohibet præcepto sancto obedientiæ, et sub pena excommunicationis, Biblia et eius partes, similiterque summaria vel compendia vulgari idiomate conversæ, sive manuscripta, sive typis mandata. Declarat tamen non prohiberi clausulas, sententias, vel capitula, quæ auctores orthodoxi aliquando suis scriptis interserunt, et explicant; dummodo fere totus liber, vel pars maior non sit textus ipse sacre vulgari lingua conversus. Declarat etiam vulgari lingue nomine intelligendas esse linguas omnes, præter hebraicam, græcam, latinam, caldaicam, syriacam, æthiopicam, persicam et arabicam, acceptas, non secundum usum hodiernum, vulgaremque nationum istarum, sed secundum antiquam sui proprietatem et elegantiam. Similia decreta variis temporibus prodierunt a conciliis, præsertim in Gallia et in Belgia celebratis, quæ citat Pater Fontaine tomo 3.º operis, cui titulus Constitutio Unigenitus theologicæ propugnatæ, propositione 79.^a cap. 2.º.

- 6 Prædicta sententia catholica salis prohibetur solutione obiectio-
 tionum. Interim tamen quod Biblia vulgari lingua vertere vel legere, non sit per se iussum omnibus, ex eo patet, quod nullum ea de re præceptum divinum extat, nec res est ad salutem per se necessaria.

¹ Véanse algunas de las ediciones antiguas de Index romano, que además de las reglas de Pio IV. suelen llevar las observaciones de Clemente VIII. Así v. gr. la edición de Turin de 1801.

² RUBIN DE CERVANTES AUGUSTIN, *Index sétimo de los libros prohibidos y mandados expurgar tiene todas las razones y señorías del católico rey de las Españas el Señor Don Carlos IV* (Madrid 1790), p. 17-18.

³ Jacobe de la Fontaine, S. I. (1650/1728), defendió con gran celo la constitución aligenitana de Clemente XI. Escribió muchas obras sobre materias teológicas y escriturarias (Cf. C. SUMMAYORA, *Bibliothèque de la C. de Jésus*, t. 3, col. 343-348). La obra aquí citada es: *Sextissimæ Domini Nostri Clementis Papæ XI Constitutio Unigenitus theologicæ propugnatæ* (Romæ 1721), 4 tomos ed. 164. En la portada no aparece el nombre del autor, ni al fin del prólogo; si embargo en las aprobaciones que preceden al tomo 4.º, en las que expresamente se dice que dicho Padre es el autor también de los tres tomos precedentes.

Tum quia sine tali lectione potest christiana doctrina, et mysteriorum nostrae Religionis notitia comparari, uti re ipsa comparatur a plerisque catholicis. Tum quia haec ipsa Biblia sacra in primitivis linguis conscripta, simpliciter necessaria sunt ad salutem, aut vere religionis conservationem. Nam et ab Adam usque ad Moysen duobus annorum milibus veri nominis cultus exiit, saltem in posteris Set, absque scriptura divina, sola scilicet traditione, seu verbo Dei tradito immixto. Deinde tempore Legis scriptae, ante Christi adventum aliqui extra populum israeliticum (qui solus utebatur sacris Libris) extiterunt veri Dei cultores et iusti, ut constanter docet Augustinus libro 18.º de civitate Dei cap. 47.º h. lib. 2.º de praenotio originali cap. 24.º et lib. 1.º de praedestinatione sanctorum cap. 22.º De sinensibus compertum est, eos notitiam et cultum veri Dei servasse a Noe tempore per duo circiter annorum milia: ut videre licet apud modernos de rebus sinicis scribentes.

Denique in Lege nova, priusquam Testamenti novi quidquam scriberetur, per aliquot annos evangelica doctrina tenuit, fidesque vividissima viguit. Videatur Bellarminus libro 1.º de verbo Dei tradito cap. 4.º h. Iuno 8. Irenaeus testatur suo tempore apud barbaras nationes christianam religionem florere nullo subsidio Scripturarum. Eius verba lib. 3.º cap. 4.º sic habent: *quid autem si neque apostoli scripturas quidem reliquissent nobis? Nonne oportebat cultum veritatis traditionis, quam tradiderunt his, quibus committerebant ecclesias? Cui ordinationi assentiunt multae gentes barbarorum eorum, qui in Christum credunt sine caractere vel aramento, scripturas habentes in cordibus suis per Spiritum salutem, et veterem traditionem diligenter custodientes*^h. Haec Irenaeus. Merito igitur Augustinus lib. 1.º de doctrina christiana cap. 39.º sic loquitur: *homo itaque fide, spe, et charitate subnixus, eoque inconcussa retinens, non indiget Scripturae nisi ad alios inducendus*ⁱ.

Quod vero nec perlicita versio, lectiove sil rarijans per se prohibita, perspicuum est, et omnibus in confesso. Cum enim non sil per se natura Scripturarum sacrarum e primitivis in alias linguis convertere, ut supra ostendimus, nulla ratio est eae excipiantur lingua verbaeque, si modo absint pericula, et incommoda, quae per accidens

h. PL. 11. 600-610.

i. PL. 42. 208-209.

j. PL. 14. 973-974.

k. Ed. Vives. t. 1. c. 260-264.

l. PC 7. 856.

m. Pl. 24. 30.

arbitri possunt ex imperitorum abusu. Itemque quod abusus citandi saepe limari potest, ideoque vulgaris usus Scripturae sacrae linguae vulgari saepe nocend magis, quam prosul. non vitio sacrae Paginae, sed legentium tribuendum est, quemadmodum in verbis aliis per se innocuis passim accidit. ideoque quod recte admodum hoc nostro saeculo perinde prohibitionsi commoverint, breviter perhibendum superest contra invidioses supra citatos.

9. Probatur autem strictum refellendo propositiones Kesnelianus, quae ante ex-novo sunt. Propositio 79^a, dum asserit non solum utile, sed necessarium omni loco et tempore, omnique personarum generi studium Scripturae sacrae, necessarium linguae, inaudibilem, et omnium fidelium sensui congruibilem: quoniam ex imperiis facile quivis explodit. Dices: propositio non asserit necessariam Scripturae lectionem, sed cognitionem spiritus, pietatis ac mysterium eius. haec aptata congruibile potest in aliis catholice libris, vel in sacris congruibile nilius comparari. Sed contra: quia aliis, ac naturalis sensus propositionis aperte respicit lectionem. Quis enim audiat, impense sibi commetatur evanilium studium et observantiam elegantiae, graecae, indicii, aeternis et univere, quae propria sunt alicuius libri, v. g. Cicerois, aut Aristotelis, quin se ad eius lectionem induci potius intelligat? Ut quis audeat, aliquem praeter studium et cognoscere spiritum, pietatem et doctrinam operum D. Thomae, quin illius potius scripta Beatoris Angelici magis in se ipsis, quam in libris interpretum exolvere?

10. Dices insuper: propositio Kesneliana non loquitur de necessariis simpliciter, sed secundum oculum, id est, admodum utili: saltem illa potest congrue satis intelligi. Sed contra est, quod propositio praeter utile addit necessarium. Tunc quod satis communiter nota est habitumens, insensitatum, praecipuum, ac necessitate strictam inducere voluntatum, ut hoc *necessarium simpliciter* accipitur in sensu obvio. Tunc etiam quod propositio non conuenit saltem magnam utilitatem asserere omni tempore, omni loco, et omni personarum generi, ut ex circumstantiis liquido constabit.

Die 22^a madii anni 1744.